

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

TAKTISTEN YDINASEIDEN MUUTTUVA MERKITYS

Pro Gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Markus Järvinen

SM 5
Maasotalinja

Huhtikuu 2016

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 5	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Markus Järvinen	
Tutkielman nimi Taktisten ydinaseiden muuttuva merkitys	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2016	Tekstisivuja 79 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ Yhdysvallat uusii taktisia ydinaseitaan. Venäjä puolestaan kokee tarvetta kompensoida heikkoa sotilaallista suorituskykyään taktisilla ydinaseillaan. Tutkielmassa tarkasteltiin uusklassisen realismin ja peloteteorian kautta taktisten ydinaseiden merkitystä osana Yhdysvaltojen ja Venäjän sotilaallista voimaa nykypäivän Euroopassa. Uskottavan pelotteen muodostumisessa olennaisia ovat <i>kyky</i> ja <i>tahto</i> toteuttaa ehdollisia uhkauksia. Sotilaallisella voimalla voidaan luoda ehdollisia uhkauksia, ja taktiset ydinaseet ovat osa sotilaallista voimaa. Mitä merkittävämpiä taktiset ydinaseet ovat osana ehdollisten uhkausten muodostamista, sitä suurempi merkitys niillä on sotilaallisesti. Primääriaineistona käytettiin valtioiden virallisia asiakirjoja ja tutkimusmenetelmänä oli teorialähtöinen sisällönanalyysi. Yhdysvallat on sijoittanut 184 taktista ydinpommiaan Eurooppaan ja harjoitellut niiden käyttöä. Yhdysvalloilla on näin ollen kyky toteuttaa ehdolliset uhkauksensa. Yhdysvallat on myös kehittänyt uuden version B61-ydinpommistaan. Tahtoa toteuttaa ehdolliset uhkaukset Yhdysvallat on puolestaan ilmaissut esimerkiksi doktriineillaan, joissa se ei sulje pois ydinaseiden käyttöä. Venäjällä on taktisia ydinaseita noin 1950, joista osa on ohjusaseistusta. Venäjällä on Yhdysvaltoja suurempi kyky käyttää taktisia ydinaseitaan, koska Yhdysvaltojen taktiset ydinaseet on toimitettava kohteeseen lentokoneella. Tahtoa taktisten ydinaseiden käyttöön Venäjä on osoittanut Yhdysvaltojen tavoin siten, että se ei sulje pois ydinaseiden käyttöä. Venäjän virallisten asiakirjojen mukaan taktisilla ydinaseilla ei ole suurta merkitystä, mutta joidenkin tutkijoiden mukaan Venäjän tahto käyttää taktisia ydinaseita voi olla suurempi kuin mitä virallisissa asiakirjoissa annetaan ymmärtää. Molemmille valtioille taktiset ydinaseet ovat olennainen osa sotilaallista voimaa, mutta merkitys ei ole tällä hetkellä virallisten asiakirjojen mukaan erityisen suuri. Venäjälle aseiden merkitys on Naton ja erityisesti Yhdysvaltojen konventionaalista voimaa tasapainottava. Yhdysvalloille puolestaan olennaisin merkitys on Venäjän taktisten ydinaseiden merkitystä tasapainottava: ilman Yhdysvaltojen taktisia ydinaseita Venäjä kykenisi peloteteorian mukaan tehokkaammin luomaan Euroopan alueella ehdollisia uhkia, joiden avulla se voisi vaikuttaa omaan lähiympäristöönsä. Lyhyellä aikavälillä muutoksia ei ole odotettavissa, mutta tulevaisuudessa mahdollinen Venäjän näkemysten muuttuminen sekä teknologian kehittyminen voivat lisätä taktisten ydinaseiden merkitystä.	
Avainsanat Taktiset ydinaseet, peloteteoria, Yhdysvallat, Venäjä	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
1.1 TAKTISET YDINASEET	3
1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA RAJAUKSET	6
1.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	7
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	9
2.1 POLIITTINEN REALISMI	9
2.1.1 Realismin perusolettamat.....	13
2.1.2 Tieteenfilosofia	15
2.1.3 Uusklassinen realismi	17
2.2 PELOTETEORIA	19
2.2.1 Pelotteen määritelmät.....	26
2.2.2 Nykypäivän pelotekeskustelu ja kritiikki	29
2.2.3 Yhteenveto peloteteorian vaikutuksista tutkielmaan	33
2.3 TEORIALÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	34
3 YHDYSVALLAT	36
3.1 ARSENAALI	36
3.2 TAKTISTEN YDINASEIDEN POLIITTINEN MERKITYS	41
3.3 TAKTISTEN YDINASEIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET	48
3.4 TAKTISET YDINASEET OSANA YHDYSVALTOJEN PELOTETTA.....	52
3.5 YHTEENVETO	58
4 VENÄJÄ.....	60
4.1 ARSENAALI	60
4.1.1 Arseenalin modernisointi.....	64
4.2 YDINASEET VENÄJÄN SOTILASDOKTRIINEISSA.....	65
4.3 VENÄJÄN NÄKEMYKSET PELOTTEESTA	70
4.4 YHTEENVETO	74
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	76
6 LÄHDELUETTELO	80

TAKTISTEN YDINASEIDEN MUUTTUVA MERKITYS

1 JOHDANTO

Taktisissa ydinaseissa on havaittavissa muutoksia. Muutokset eivät ole pelkästään teknisiä, vaan myös esimerkiksi poliittisista merkityksistä keskustellaan. Venäjä kehittää ydinasearsenaaliaan ja on ilmaissut tahtoa käyttää taktisia ydinaseita useissa erilaisissa tilanteissa sekä erilaisia kohteita vastaan.¹ Yhdysvalloissa sotilaallisen suorituskyvyn kehitys on painottunut konventionaalisiin täsmäaseisiin. Presidentti Barack Obaman hallinto on ilmaissut ydinaseselonteossaan sotilaallisen pelotteensa nojaavan jatkossa vahvemmin ohjuspuolustukseen sekä konventionaalisiin täsmäaseisiin, mutta myös taktisia ydinaseita on kehitetty.²

Venäjä on vuoden 2014 sotilasdoktriinissaan ilmaissut käyttävänsä ydinaseitaan myös konventionaalisia joukkoja vastaan, mikäli Venäjän olemassa olo on uhattuna.³ Suurin uhka Venäjälle on vuoden 2014 sotilasdoktriinin mukaan Naton sotilaallinen voimistuminen sekä laajentuminen.⁴ Venäjä siis pyrkii turvaamaan omaa koskemattomuuttaan Natoa vastaan ja on ilmeisesti valmis käyttämään ydinaseitaan turvatakseen koskemattomuutensa.

Yhdysvallat on omassa vuoden 2010 ydinaseita koskevassa julkilausumassaan sanonut pyrkivänsä edelleen vahvistamaan konventionaalista iskukykyään. Pyrkimyksenä on vastata konventionaalisilla aseilla tehtyihin iskuihin ainoastaan konventionaalisella voimalla ja tulevaisuudessa muuttaa omat ydinaseensa vastaamaan ainoastaan muiden valtioiden ydinasepelotteeseen. Asiakirjassa sanotaan myös, että Yhdysvallat käyttää ydinaseitaan ääritilanteissa (*ext-*

¹ Sutyagin, (2012), s. 3.

² Woolf, (2014a), s. 25–26; Broad & Sanger, 11.1.2016.

³ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 27.

⁴ Zidan, 26.12.2014 .

reme circumstances) puolustaakseen omia ja liittolaistensa elintärkeitä intressejä (*vital interests*). Kolmas tärkeä doktriinissa yksiselitteisesti mainittu asia on, että Venäjä ei ole vihollinen.⁵

Venäjän ja Yhdysvaltojen suhtautumisen taktisiin ydinaseisiin poiketessa toisistaan joudutaan arvioimaan ydinasepelotetta uudelleen. Tarkasteltaessa Venäjän pyrkimyksiä oman koskemattomuutensa turvaamiseen herää kysymys, onko Venäjän pyrkimyksenä esimerkiksi luoda eräänlaisesta rajoitetusta ydinsodasta⁶ yleisesti hyväksytty sodankäynnin muoto. Mikäli rajoitettu ydinsota muuttuu hyväksytyksi sodankäynnin muodoksi, myös taktiset ydinaseet nousevat entistä suurempaan rooliin osana pelotteen muodostumista.

Tarkasteltaessa Venäjän ja Yhdysvaltojen doktriineja, on pohdittava esimerkiksi, kuinka halukas Yhdysvallat olisi käyttämään ydinaseitaan. Dilemma voidaan kuvata hypoteettisella skenaariolla, jossa Venäjä ensin painostaa Viroa ja tämän jälkeen pyrkii ottamaan maan haltuun väkivalloin. Nato vastaa lähettämällä Viroon taisteluosaston, joka joutuu taisteluketkukseen venäläisten kanssa ja pakottaa hyökkääjän vetäytymään. Venäjä vastaa käyttämällä taktista ydinasetta taisteluosaston virolaista yksikköä vastaan ja perustelee teon Pietarin läheisyydellä. Olisivatko kyseessä Yhdysvaltojen liittolaisten ”elintärkeät intressit”, joita on puolustettava käyttämällä ydinasetta vastaiskuun? Jos olisi, niin missä laajuudessa ydinaseita käytettäisiin?

Tässä pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan taktisten ydinaseiden merkitystä Euroopassa. ”Merkityksellä” tarkoitetaan enemmän vaikutuksia, roolia ja merkittävyyttä osana sotilaallista voimaa, kuin puhtaasti taktisten ydinaseiden esimerkiksi symbolisia merkityksiä. Teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassa käytetään uusklassista realismia ja peloteteoriam. Uusklassinen realismi muodostaa tutkimuksen viitekehyksen sekä kuvaa yleisellä tasolla Yhdysvaltojen ja Venäjän toimien syitä ja motiiveja. Peloteteoria puolestaan toimii välineenä, jonka avulla selvitetään tarkemmin, kuinka kyseiset suurvallat näkevät ydinaseet osana Euroopan voimatasapainoa ja sotilaallista voimaa. Tutkielman aineistoa käsitellään teorialähtöisellä sisällönanalyysillä, koska näin saadaan tutkittua peloteteorian kautta Yhdysvaltojen ja Venäjän eroja: peloteteoriasta etsitään pelotteen muodostumiseen vaikuttavat tekijät, joita sisällönanalyysin avulla aineistosta etsitään. Käytännössä nämä tekijät ovat *tahto* ja *kyky* toteuttaa ehdollisia uhkauksia. Primäärilähteinä käytetään valtioiden virallisia julkilausumia, turvallisuusstrategioita

⁵ Nuclear Posture Review, (2010), s. 15–17.

⁶ Rajoitettu ydinsodankäynti on James R. Schlesingerin teoria, joka kehitettiin Yhdysvaltojen tarpeisiin 1970-luvulla. Olennaista siinä on, että aina varataan itselle mahdollisuus käyttää enemmän voimaa kuin siihen menness-

sekä sotilasdoktriineja. Tutkielman teoreettinen viitekehys avataan tarkemmin toisessa luvussa.

Aiheen tutkiminen on tärkeää, koska Venäjän ja Yhdysvaltojen välisen kriisin puhjetessa ja mahdollisesti eskaloituessa täytyy arvioida taktisten ydinaseiden käytön todennäköisyyttä sekä ydinasepelotteen toimivuutta. Yhdysvaltojen mahdollinen negatiivinen suhtautuminen taktisiin ydinaseisiin voi lisätä osaltaan Venäjän halua kompensoida asevoimiensa heikkoa suorituskykyä, koska Venäjän on tällä saralla helppoa saavuttaa ylivoima Yhdysvaltoihin nähden. Taktisten ydinaseiden käyttökynnyksen lasku sinänsä sekä konfliktitilanteissa mahdollisesti eriävät käsitykset käyttökynnyksestä voivat johtaa vaaralliseen eskalaatioon.

Tutkielma on sotilasstrateginen analyysi, eli painopisteenä on sotilaallisen voiman vaikutusten arviointi Yhdysvaltojen sekä Venäjän käyttäytymisessä. Esimerkiksi taloudellisia tai kulttuurisia tekijöitä joudutaan ottamaan huomioon, mutta niillä pääsääntöisesti perustellaan valtioiden valintoja kehittäessään sotilaallista voimaansa.

1.1 Taktiset ydinaseet

Thomas Schelling esittää kirjassaan *Arms and Influence* ydinaseiden mahdollistavan nopeamman väestön tuhoamisen kuin ennen ydinaseen kehittämistä. Hän antaa esimerkin toisen maailmansodan lopulta, jolloin Yhdysvallat pakotti Japanin antautumaan käyttämällä ydinasetaan. Tuolloinkin Yhdysvallat olisi kyennyt tuhoamaan Japanin väestön ilman ydinaseita käyttämällä hyväkseen saartoa, pommituksia, maihinnousua sekä mahdollisesti tarkoituksellista tautien levittämistä, mutta tällainen olisi vienyt paljon aikaa.⁷ Samalla tavoin nykyisin sotilaallinen voima on tuhottavissa konventionaalisin keinoin, mutta se olisi aikaa vievää ja kallista. Näin ollen taistelukentällä käytettävät taktiset ydinaseet muodostavat helpon ja yksinkertaisen tavan kompensoida asevoimien suorituskykyä vastustajan sotilaallista voimaa vastaan. Taktisten ydinaseiden määrittely käsitteenä ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Tässä alaluvussa käsitellään taktisten ydinaseiden määrittelyyn sekä tarkasteluun liittyviä ongelmia.

Taktisten ydinaseiden historia ulottuu 1950-luvulle, jolloin Yhdysvallat pyrki tasapainottamaan Neuvostoliiton sotilaallista ylivoimaa sijoittamalla taktisia ydinaseita Eurooppaan. Suu-

sä on käytetty neuvottelumahdollisuuden säilyttämiseksi. Merkittävää on myös käyttää ydinaseita ensisijaisesti sotilaskohteita vastaan. Cimbala, (1984).

⁷ Schelling, (1977), s. 19–20.

rimmillaan Yhdysvaltojen arsenaali oli 1970-luvulla, jolloin se käsitti noin 7000 asetta. Neuvostoliiton arsenaalista ei ole tarkkaa tietoa, mutta Neuvostoliiton hajoamisen aikaan aseita oli arviolta 15000 - 25000. Molempien suurvaltojen arsenaaliin kuului suuri määrä erilaisia asejärjestelmiä, kuten esimerkiksi lyhyen kantaman ballistisia ohjuksia, risteilyohjuksia, tykistön ammuksia sekä torpedoja.⁸

Ydinaseita voidaan käsitellä teknisistä ja yhteiskunnallisista lähtökohdista: teknisessä tarkastelussa keskitytään aseiden tuho vaikutusten tarkasteluun räjäytettäessä niitä erilaisissa olosuhteissa, kun vastaavasti yhteiskunnallisella tarkastelulla tarkoitetaan ydinasevarustelun ja ydinsodan vaikutuksia koko yhteiskunnassa.⁹ Tässä tutkielmassa keskitytään yhteiskunnalliseen tarkasteluun. Taktiset ydinaseet eivät vaikuta pelkästään sotilaallisesti esimerkiksi siten, että ainoastaan laskettaisiin kolmen taktisen ydinaseen kykenevän tuhoamaan yhden panssariprikaatin. Vaikutukset ovat vahvasti myös poliittisia, koska taktisten ydinaseiden luomalla uhalla pyritään vaikuttamaan vastustajan päätöksentekoon. Yhteiskunnallinen näkökulma mahdollistaa peloteoreettisen tarkastelun taktisten ydinaseiden merkityksestä osana sotilaallista voimaa. Toisaalta teknistä tarkastelua ei voida täysin jättää pois, koska tekniset ominaisuudet vaikuttavat siihen, millaisissa tilanteissa ja millaisia kohteita vastaan kyetään iskemään. Esimerkiksi ohjusaseet voidaan nähdä pommeja käyttökelpoisempina, koska lentokone ei välttämättä kykene läpäisemään vihollisen ilmapuolustusta. Näin ollen taktisten ydinaseiden teknisillä ominaisuuksilla on merkitystä osana pelotevaikutuksen muodostumista.

Taktiset ydinaseet voidaan määritellä näkökulmasta riippuen hieman eri tavoin. Nicholas Zarimpas esittää *Stockholm International Peace Research Instituten* (SIPRI) vuosikirjassa julkaistussa artikkelissaan käsitteen määrittelyyn liittyviä ongelmia. Määritelmät ovat moniselitteisiä sekä epätarkkoja, mutta niitä käytetään kuvaamaan useita erilaisia Venäjän ja Yhdysvaltojen ydinasejärjestelmiä. ”Taktisella” tarkoitetaan perinteisessä mielessä lyhyen kantaman taistelukentällä käytettävää asetta. ”Strateginen” puolestaan viittaisi aseeseen, jonka Venäjä tai Yhdysvallat kykenisi laukaisemaan toisen valtion alueelle. Pelkästään käyttötarkoituksen tai kantaman perusteella tehtävän määritelmän tekeminen on haastavaa, koska lyhyen kantaman aseita voidaan käyttää strategisia kohteita, esimerkiksi ohjussiiloja, vastaan. Myös periaatteessa lyhyen kantaman asejärjestelmä, esimerkiksi ydinpommei, kyetään hävittäjällä kuljettamaan suhteellisen kauas ja pudottamaan haluttuun kohteeseen.¹⁰

⁸ Dodge, (2014); Zarimpas, (2002), s. 570–571; Shannon, Schell & Kristensen, (2012b), s. 321.

⁹ Väyrynen, (1983), s. 65–66.

Taktisten ydinaseiden käsite liittyy enemmän ydinkärkiin kuin asejärjestelmiin: kaikki taktisten ydinaseiden kohteeseen toimittamiseen tarkoitettut asejärjestelmät kyetään varustamaan myös konventionaalisilla räjähteillä.¹¹ Näin ollen tarkasteltaessa valtioiden taktisten ydinaseiden arsenaaleja, tulee tarkastelun painopisteen olla nimenomaan ydinkärkien määrässä, sijoituspaikoissa sekä käyttöperiaatteissa, eikä esimerkiksi asejärjestelmien sijoituspaikoissa. Yhdysvaltojen F-16 rynnäköhävittäjä kykenee toimittamaan B61-tyypin taktisen ydinpommin kohteeseen,¹² mutta tarkastelemalla pelkästään F-16 hävittäjien sijoituspaikkoja Euroopassa, ei saada oikeaa kuvaa taktisten ydinaseiden merkityksestä osana sotilaallista voimaa.

Ongelmalliseksi käsitteen määrittelyn tekee myös näkökulma: Venäjä voi nähdä Yhdysvaltojen tiettyyn paikkaan sijoitetun asejärjestelmän strategisena, kun vastaavasti Yhdysvallat pitää sitä taktisena. Kolmas valtio pitänee alueelleen operatiivisesti sijoitettua ydinasetta aina strategisena riippumattomana sen kantamasta tai tehosta. Muina esimerkkeinä määritelmistä Zarimpas esittää pyrkimykset määritellä taktiset ydinaset kuljetusjärjestelmän mukaan tai sellaisiksi aseiksi, joita on yleisjoukkojen mukana, erotuksena strategiisiin ydinaseisiin, joita käyttävät pelkästään niihin erikoistuneet joukot.¹³

Olenneisinta taktisten ydinaseiden määrittelyssä on kuitenkin määrittelyn tarkoitus: tästä johdun käyttökelpoisimpana määritelmänä tutkittaessa esimerkiksi taktisten ydinaseiden määriä, on pidetty INF-sopimuksen¹⁴ määritelmää.¹⁵ Taktisilla ydinaseilla tarkoitetaan Yhdysvaltojen sekä Neuvostoliiton solmimassa keskipitkän matkan ydinaset kieltävässä sopimuksessa ydinaseita, jotka ovat teholtaan heikkoja, ja joiden kantama ohjusaseiden osalta on alle 500km.¹⁶ Tässä tutkielmassa taktisilla ydinaseilla tarkoitetaan juuri INF-sopimuksen määritelmän mukaisia ydinaseita.

Nykyisin aseita on huomattavasti paljon vähemmän kuin kylmän sodan aikaan ja erilaisia taktisiksi laskettavia asejärjestelmiä on vain muutamia. Tarkemmin määrien muutoksiin sekä nykyisiin määriin palataan suurvaltoja käsittelevissä pääluvuissa.

¹⁰ Zarimpas, (2002), s. 568–569.

¹¹ Zagorski, (2011), s. 400.

¹² Kristensen, (2012), s. 3.

¹³ Zarimpas, (2002), s. 569.

¹⁴ Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty, eli keskipitkän ydinaset kieltävä sopimus.

¹⁵ Zarimpas, (2002), s. 569–570.

¹⁶ Treaty Between The United States Of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range And Shorter-Range Missiles (INF Treaty), (1987), 2. artikla; Schulte, (2012), s. 13–14.

1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimusongelmana tutkielmassa on seuraava: mikä on taktisten ydinaseiden rooli ja merkitys osana Venäjän ja Yhdysvaltojen sotilaallista voimaa nykypäivän Euroopassa? Tutkimalla taktisia ydinaseita osana sotilaallista voimaa, voidaan arvioida niiden merkitystä osana pelotteen muodostumista.

Tutkimusongelmaan vastataan seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

1. Kuinka taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteet ovat ilmentyneet Yhdysvaltojen sotilasdoktriineissa ja sotilaallisessa toiminnassa 2000-luvulla?
2. Kuinka taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteet ovat ilmentyneet Venäjän sotilasdoktriineissa ja sotilaallisessa toiminnassa 2000-luvulla?
3. Eroavatko Venäjän ja Yhdysvaltojen tulkinnat taktisten ydinaseiden sotilaallisesta merkityksestä toisistaan?

Tutkielmassa keskitytään Eurooppaan ja 2000-luvulle. Tätä pidempi tai alueellisesti laajempi tarkastelu ei ole järkevää, koska tutkimusongelman määrittämät erityispiirteet koskevat Euroopan nykyistä tilannetta. Asiakirjojen ajallinen vertailu on tärkeää, koska niin voidaan selvittää muutosta. Nykytila voidaan kuitenkin päätellä vain tällä hetkellä voimassa olevista asiakirjoista. Tutkielmassa ei käsitellä muiden Nato-maiden, kuten Ison-Britannian tai Ranskan ydinaseiden merkitystä tai sotilaallista voimaa, koska pienemmille valtioille kaikki ydinaseet ovat strategisista kantamista tai tuhovoimasta riippumatta.

Venäjän taktisten ydinaseiden arsenaali nähdään yhtenä kokonaisuutena, eikä pidetä merkityksellisenä taktisten ydinaseiden tarkkoja sijoituspaikkoja, koska Venäjä kykenee siirtämään ydinaseitaan maansa sisällä. Yhdysvaltojen kohdalla puolestaan tarkastellaan Eurooppaan sijoitettujen taktisten ydinaseiden määrää sekä sen kehitystä, koska se antaa viitteitä Yhdysvaltojen suhtautumisesta ydinaseiden merkitykseen sekä Eurooppaan eri aikakausina. Toisin sanoen mitä enemmän Yhdysvallat pitää taktisia ydinaseitaan sijoitettuna Eurooppaan, sitä suurempi merkitys aseilla voidaan katsoa olevan, koska muussa tapauksessa Yhdysvallat voisi esimerkiksi kustannussyistä pienentää Eurooppaan sijoitettujen taktisten ydinaseidensa määrää.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Ydinaseita on tutkittu paljon. Useat viime vuosina tehdyistä tutkimuksista keskittyvät tietyn valtion ydinaseisiin sekä niihin liittyvään päätöksentekoon. Esimerkiksi Venäjän tilannetta ovat tutkineet Saradzhyan (2010), Sutyagin (2012), Mathers (2012) sekä Adamsky (2013 ja 2014). Jennifer Mathers on laatinut tutkimuksensa presidentti Vladimir Putinin puheista ja hänen käyttämästään retoriikasta 2000-luvulla. Hänen mukaansa Putinin puheet kuvastavat Venäjän näkemyksiä ydinaseista pelotteen luojana, eikä keinona käydä sotia.¹⁷ Igor Sutyagin tarkastelee tutkimuksessaan Venäjän taktisten ydinaseiden määriä, kun taas Simon Saradzhyan tarkastelee niiden käyttötarkoituksia. Saradzhyanin mukaan Venäjä on määrittänyt useita selkeitä tehtäviä taktisille ydinaseilleen.¹⁸ Dmitry Adamsky puolestaan on Saradzhyanin kanssa eri linjoilla, ja väittää johtopäätöksissään Venäjällä olevan epäselvyyttä taktisten ydinaseidensa käyttötarkoituksista tai roolista osana pelotteen muodostumista.¹⁹

Yhdysvaltojen tilannetta ovat tutkineet esimerkiksi Woolf (2014), Nichols ym. (2012) ja Quinlivan & Oliker (2011). Amy Woolf tarkastelee Venäjän ja Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden määriä sekä niiden rajoittamiseen liittyviä kysymyksiä yhdysvaltalaisen päättäjien näkökulmasta.²⁰ Hän esimerkiksi esittää, että Venäjän ja Yhdysvaltojen olisi hyvä saada aikaan sopimus taktisten ydinaseiden valvonnasta ja muutoinkin lisätä aseisiin liittyvää läpinäkyvyyttä. Tom Nichols kumppaneineen on puolestaan tutkinut taktisten ydinaseiden merkitystä Natolle ja päätyvät lopputulokseen, että kylmän sodan aikaisille aseille tulisi tehdä jotain, koska ne aiheuttavat suuret poliittiset ja turvallisuuteen liittyvät riskit.²¹ Lisäksi heidän mukaansa Naton tulisi laatia nykyistä selkeämpi ja päättäväisempi strategia ydinaseisiinsa liittyen. James Quinlivan ja Olga Oliker tutkivat pelotetta Euroopassa Yhdysvaltojen ilmavoimien näkökulmasta. Heidän mukaansa on esimerkiksi ensiarvoisen tärkeää ymmärtää Venäjän tavoitteet sekä mahdolliset toimintavaihtoehdot.²²

Maanpuolustuskorkeakoulussa tehtyjä opinnäytetöitä ydinaseisiin tai Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteisiin liittyen löytyy Dorian tietokannasta viisi kappaletta, mutta kaikki näistä liittyvät tietyn valtion tai alueen turvallisuuspolitiikkaan: Mikko Kokkonen on esipuseerikurssin tut-

¹⁷ Mathers, (2012), s. 515.

¹⁸ Saradzhyan, (2010), s. 6, 9, 11–18.

¹⁹ Adamsky, (2013), s. 91–92, 99–100; Adamsky, (2014), s. 177.

²⁰ Woolf, (2014a), s. 32–34.

²¹ Nichols, ym. (2012), s. 507.

²² Quinlivan & Oliker, (2011), s. 78.

kielmassaan tutkinut ydinaseita Venäjän ulko- ja puolustuspolitiikan välineinä sotilaallisen ja poliittisen johdon käyttämien diskurssien kautta. Eero Lehtonen on puolestaan tutkinut pro gradu –tutkielmassaan ydinaseita osana Venäjän turvallisuusstrategiaa. Virpi Väänänen on tutkinut pro gradu –tutkielmassaan Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteita Georgian tilanteen kautta, mutta toteaa johtopäätöksissään, että Georgian tilanne ei ole suoraan vaikuttanut suurvaltojen suhteisiin. Laajin Maanpuolustuskorkeakoululla tehdyistä tutkimuksista on Tommi Lappalaisen diplomityö, jossa hän käsittelee Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteita Yhdysvaltojen Eurooppaan suunnitteleman ohjuspuolustusjärjestelmän kautta. Viidentenä tätä tutkielmaa lähellä olevana tutkielmana voidaan katsoa olevan Eero Havun esiuupseerikurssilla laatima tutkielma kollektiivisen turvallisuuden merkityksestä Venäjän sotilaspolitiikkaan.

Ydinaseita ja niiden muodostamaa pelotetta on tutkittu Maanpuolustuskorkeakoulussa vähän. Erityisesti Yhdysvaltojen ydinaseita ja niiden merkityksiä ei ole tutkittu lainkaan. Ainoastaan Tampereen yliopistossa Pia Laaksonen on laatinut pro gradu –tutkielmansa Yhdysvaltojen ydinasepelotteesta. Näin ollen Venäjän ja Yhdysvaltojen taktisia ydinaseita ja niiden merkitystä osana ydinasepelotetta käsittelevälle tutkielmalle on paikkansa, koska tutkielmassa yhdistetään useita eri osa-alueita, joita Maanpuolustuskorkeakoulussa on tutkittu hyvin vähän tai ei lainkaan.

Lukuisia erilaisia tutkimuksia on tehty, mutta mikään tutkimus ei yhdistä Yhdysvaltoja, Venäjää, peloteteoriaa ja taktisia ydinaseita. Näin ollen tutkimukselle, jossa käsitellään Euroopan tilannetta sekä Venäjän että Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden luoman pelotteen kannalta, on sijansa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu uusklassisesta realismista ja peloteteoriasta. Tutkimuksen metodina käytetään teorialähtöistä sisällönanalyysiä, jolla sovelletaan asiakirja-aineistoon. Tässä luvussa käsitellään ensin poliittista realismia, sen koulukuntia, perusolettamuksia ja tieteenfilosofisia lähtökohtia, koska ne ovat perusta uusklassisen realismin lähtökohdille. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan uusklassista realismia tarkemmin sekä sen vaikutuksia tutkielmalle. Toisessa alaluvussa tarkastellaan peloteteoriaa erilaisten määritelmien sekä nykypäivän pelotekeskustelun kautta. Viimeiseksi kerrotaan, kuinka teorialähtöistä sisällönanalyysiä on käytetty tutkielman lähteiden analysoinnissa.

2.1 Poliittinen realismi²³

Realismin eri koulukunnat vaihtelevat yksityiskohdiltaan, mutta peruseriaatteet ovat yhteneviä. Esimerkiksi valtiot pyrkivät ajamaan vain omaa etuaan ja maailma on luonteeltaan anarkin²⁴.²⁵ Erilaisia koulukuntia realismin sisällä ovat klassinen ja uusklassinen realismi, rakenteellinen realismi, puolustuksellinen ja hyökkäyksellinen realismi sekä hegemoninen realismi.²⁶ Tässä alaluvussa esitetään yleisesti poliittisen realismin näkemyksiä maailmasta, mitkä ovat tutkielman kannalta olennaisia, koska niiden avulla kyetään selittämään suurvaltojen toimia suhteessa taktisiin ydinaseisiin. Seuraavassa alaluvussa keskitytään tarkemmin rakenteellisen realismin näkemyksiin sekä vertaillaan sitä muihin poliittisen realismin koulukuntiin.

Realismin teoriat jakautuvat erilaisiin koulukuntiin. Kylmän sodan jälkeen ei ole ollut yhtenäistä realismin koulukuntaa. Kaikki realistit lähtevät samoista peruseriaateista, mutta tulkinat ja painotukset vaihtelevat.²⁷ Realismissa on nykyisin kolme pääsuuntausta: rakenteellinen realismi, uusklassinen realismi sekä hegemoninen realismi. Kaikkiin koulukuntiin kuuluu useita realismin teorioita. Teoriat voidaan jakaa eri koulukuntiin ensinnäkin sen perusteella, mitä ne pyrkivät selittämään. Teoriat voivat selittää esimerkiksi kansainvälisen politiikan lopputuloksia, voimatasapainon toistumista järjestelmätasolla, liittojen kestävyyttä, kansainväli-

²³ Poliittisesta realismista puhuttaessa pyritään erottamaan kansainvälisen politiikan oppialan yksi pääsuuntaus filosofisesta tietoteoreettisesta realismista. Blombergs, (2013a), s. 13. Realismi käytetään muissa tieteenaloissa laajasti: Filosofissa realismi on ontologialtaan vastakohta idealismille ja nominalismille. Tieteen filosofissa realismi on vastakohta puolestaan esimerkiksi empirismille, instrumentalismille ja positivismille. Kirjallisuudessa ja elokuvataiteessa realismi on vastakohta esimerkiksi romantiikalle. Donnelly, (2005), s. 29.

²⁴ Tarkoittaa, että maailmassa ei ole yhtä kansainvälistä hallintoa. Donnelly, (2005), s. 30.

²⁵ Blombergs, (2013a), s. 13; Donnelly, (2005), s.29–30; Jackson & Sørensen, (2003), s. 68.

²⁶ Blombergs, (2013a), s. 13.

²⁷ Pursiainen & Forsberg, (2015), s. 43.

sen yhteistyön todennäköisyyttä tai yksittäisen suurvallan valtapolitiikkaa. Toisekseen teorit voidaan jakaa puolustuksellisen sekä hyökkäyksellisen realismin koulukuntiin sen mukaan, miten anarkia vaikuttaa kansainvälisen politiikan luonteeseen sekä suurvaltojen toimintaan. Kolmantena teorioiden jakoon eri koulukuntien välillä vaikuttaa se, onko voimatasapaino vai hegemonia teorian mukaan ratkaiseva tekijä vakauden ja suurvaltojen välisen rauhan säilymisessä.²⁸

Kylmän sodan aikana vallitsevana realismin koulukuntana oli klassinen realismi. Siinä ihmisluonnolla on keskeinen merkitys intressien tuottajana, eli kansainvälisessä politiikassa merkittävää on kansainvälisen järjestelmän sijasta yksilöiden ominaisuudet.²⁹ Kansainvälisen politiikan valtakamppailu ei johdu anarkiasta seuraavasta turvattomuudesta, vaan ihmisen luonnollisesta vallanhalusta. Valtioiden on maksimoitava valtansa kyetäkseen puolustautumaan vallanhaluisilta ihmisiltä. Klassisessa realismissa painotus on yksilö- ja valtiotason toimijoiden merkityksessä kansainvälisessä politiikassa.³⁰ Klassisessa realismissa vallantasapaino on hyvä ja tavoiteltavissa oleva asia, koska näin mikään yksittäinen suurvalta ei pääse hegemonia-asemaan. Vallantasapaino pitää yllä kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta.³¹

Rakenteellinen realismi koulukuntana perustuu Kenneth Waltzin vuonna 1979 julkaisemaan teokseen *Theory of International Politics*. Rakenteellisessa realismissa pyritään luomaan tieteellinen kansainvälisten suhteiden teoria, joka ei ole normatiivinen kuten klassisen realismin teorit. Tarkastelu keskittyy järjestelmän rakenteisiin, siinä toimiviin yksiköihin sekä järjestelmän jatkuvuuteen ja muutoksiin. Toisin kuin klassisessa realismissa, tarkastelun kohteena ovat järjestelmän rakenteet, erityisesti vallan suhteellinen jakautuminen. Ihmisluonto sekä valtioiden johtajien subjektiiviset näkemykset jätetään huomiotta toisin kuin klassisessa realismissa.³²

Keskeinen teoreettinen olettama rakenteellisessa realismissa on, että varsinkin suurvaltiot pyrkivät tasapainottamaan toisiaan liittoutumisen sijaan. Hierarkkisessa poliittisessa järjestelmässä alempiarvoiset voivat pyrkiä liittoutumaan ylempiarvoisten suurvallan kanssa edistääkseen omaa etuaan (ns. bandwagoning³³). Rakenteellisessa realismissa liittoutuminen nähdään uhkana, koska myöhemmin liikaa valtaa saanut valtio voi kääntyä aikaisempaa liittolaistaan vas-

²⁸ Blombergs, (2013b), s. 17.

²⁹ Sipilä & Koivula, (2013), s. 23–24.

³⁰ Blombergs, (2013b), s. 17; Blombergs, (2013a), s. 15.

³¹ Jackson & Sørensen, (2003), s. 80.

³² Jackson & Sørensen, (2003), s. 84.

³³ Blombergs, (2013b), s. 16.

taan. Voimatasapainon ylläpitäminen on tärkeää, koska ei ole olemassa yhteistä hallintoa, joka kykenisi suojelemaan heikompia valtioita suurvaltojen voimapolitiikalta. Heikot valtiot pyrkivät liittoutumaan vahvempiensa kanssa ja saamaan hyötyä liittoumasta esimerkiksi turvallisuuden muodossa. Suurvalloille riski liittoutua on liian suuri, koska mahdollisesti toinen liittouman osapuoli kasvaa liian voimakkaaksi.³⁴

Tutkielman kannalta liittoutumien ja niiden syiden tarkastelu ei ole olennaista, koska Yhdysvallat ja Venäjä ovat vahvoja toimijoita. Kuitenkin on mahdollista, että tutkimuksessa huomataan esimerkiksi joidenkin Yhdysvaltojen päätösten johtuvan liittoumien luomasta velvoitteesta. Näin ollen on tiedostettava realismin näkemys liittoumista sekä niiden merkityksistä.

Rakenteellisessa realismissa olennaista on toistuvien käyttäytymismallien tarkastelu, ei yksittäisten kansainvälisen politiikan tapahtumien selittäminen. Waltz pyrki luomaan teorian, jolla kyetään selittämään toistuvia tapahtumia riippumatta valtavasta määrästä muuttujia kuten taloudellinen tuotanto, uskonto, sosiaalinen kerrostuminen tai ideologiset tekijät. Teorian oli myös kyettävä selittämään kansainvälisen politiikan ilmentymät kahdenvälisissä suhteissa riippumatta erilaisten valtioiden valtavasta määrästä.³⁵

Waltz määrittelee teoksessaan järjestelmän koostumaan rakenteesta sekä keskinäisessä vuorovaikutuksessa olevista yksiköistä. Hänen mukaansa osien järjestys määrittää järjestelmän rakenteen ja vasta osien järjestyksen muuttuminen voidaan nähdä rakenteellisena muutoksena. Sekä rakenne että osat ovat käsitteitä, jotka liittyvät olemassa oleviin toimijoihin, mutta eivät ole identtisiä niiden kanssa. Yksiköillä puolestaan tarkoitetaan toistensa kanssa tekemisissä olevia instituutioita tai toimijoita, mitkä ovat toistensa kanssa hierarkkisesti jaettuna alamaisiin sekä määrääviin toistensa suhteen.³⁶ Käytännössä tämä tarkoittaa, että esimerkiksi Venäjä ja Yhdysvallat ovat yksiköitä ja käsitteet ”anarkia” tai ”maailman talous” muodostavat rakenteen. Tässä tutkielmassa järjestelmä nähdään niin kuin Waltz on sen kuvannut, koska vaikka kyseessä on rakenteellisen realismin näkemys, voidaan sen katsoa pätevän myös uusklassisen realismin piirissä.

Tutkielman kannalta järjestelmätason ilmiöitä tarkasteleva teoria ei olisi paras mahdollinen, koska taktisten ydinaseiden vaikutukset sotilaalliseen voimaan näkyvät voimakkaimmin valtiotasolla. Waltzin mukaan järjestelmätason lähestymistapaa tarvitaan, mikäli lopputuloksiin

³⁴ Donnelly, (2005), s. 35–36.

³⁵ Glenn & Howlett, (2004), s. 25.

eivät vaikuta pelkästään muuttujien väliset ominaisuudet ja yhteydet, vaan myös se, miten ne ovat järjestyneet.³⁷ Tietenkin voidaan katsoa esimerkiksi anarkian tai turvallisuusdilemman vaikuttavan Yhdysvaltojen ja Venäjän valintoihin, mutta siitä huolimatta tässä tutkielmassa nähdään Yhdysvaltojen ja Venäjän toimivan lähtökohtaisesti omista lähtökohdistaan. Näin olen painopisteenä tarkastelussa on muuttujien sisäiset ominaisuudet sekä muuttujien väliset yhteydet. Uusklassinen realismi toimii näkökulmana hyvin, koska se ei sulje pois mitään tarkastelun tasoa, ainoastaan mahdollistaa painopisteen luonnin valtiotasolle, jossa päätökset tehdään, ja josta voidaan saada objektiivista ja mitattavissa olevaa tietoa. Rakenteellinen realismi jättäisi valtioiden ominaispiirteet huomiotta, jolloin voisi olla vaikea perustella eroja valtioiden toiminnassa.

Realismin teoriat voidaan jakaa hyökkäyksellisiin ja puolustuksellisiin sen mukaan, miten ne suhtautuvat suurvallan pyrkimyksiin kasvattaa valtaansa. Kahden suurvallan valtapolitiikat voivat olla kansainvälisen järjestelmän rakenteista sekä suhteellisista valta-aseamista johtuen hyvin erilaisia. Hyökkäyksellisessä realismissa valtiot pyrkivät selviytymään anarkiassa maksimoimalla valtansa suhteessa muihin valtioihin.³⁸ Suurvallat eivät voi tietää itseensä kohdistuvan uhkan määrä, joten paras puolustus on kasvattaa sotilaallista voimaa mahdollisimman suureksi. Tämä aiheuttaa jatkuvan turvallisuuskilpailun. Puolustuksellisessa realismissa oletetaan suurvaltojen tasapainottavan tilannetta, mikäli yksi suurvalta kasvaa liian voimakkaaksi. Suurvallat eivät voi kasvattaa valtaansa rajattomasti, koska vallan kasvusta voi olla enemmän haittaa kuin hyötyä muiden suurvaltojen ryhtyessä vastatoimiin. Kansainvälinen järjestelmä kannustaa näin suurvaltoja maltilliseen valtapolitiikkaan ja aggressiivinen käyttäytyminen johtuu pääosin valtion sisäisistä tekijöistä.³⁹

Ongelmana on, että pelkästään puolustuksellisesti tarkasteltuna maailmassa vallitsisi rauha ja hyökkäyksellisesti tarkasteltuna jatkuva konflikti. Todellisuus on jotain näiden ääripäiden välillä. Tarkasteltaessa maailmaa pelkästään puolustuksen tai hyökkäyksellisen realismin näkökulmasta, saadaan lopputuloksena epärealistinen kuva. Näkökulmia voidaan kuitenkin käyttää esimerkiksi tutkittaessa suurvaltojen tavoitteita.⁴⁰

Tutkielmassa asetetaan enemmän puolustuksellisen realismin kannalle, koska ydinaseilla on vahva leima ja esimerkiksi niiden käyttö pakottaisi muut valtiot liittoutumalla tasapainotta-

³⁶ Waltz, (1979), s. 79–81.

³⁷ Waltz, (1979), s. 39.

³⁸ Donnelly, (2005), s. 43.

³⁹ Blombergs, (2013a), s.45–47.

maan niitä käyttänyttä valtiota. Näin ollen rationaalisesti toimiva valtio joutuisi tarkkaan har-
kitsemaan ydinaseilla uhkaamisen tai niiden käytön aiheuttamat vaikutukset omaan turvalli-
suuteensa.

Hegemoninen realismi korostaa rakenteellisen realismin tavoin kansainvälisen järjestelmän
rakenteiden merkitystä suurvaltojen käyttäytymisessä. Erottavana tekijänä on käsitys vakau-
den ja suurvaltojen välisen rauhan syistä. Rakenteellisessa realismissa vakaus muodostuu
voimatasapainosta, mutta hegemonisessa realismissa vallan keskittyminen yhdelle suurvallalle
luo rauhan ja vakauden. Sota puolestaan on todennäköinen silloin, kun on meneillään vallan-
siirtymävaihe hegemonialta toiselle.⁴¹

Hegemoninen realismi painottaa hegemonia-aseman merkitystä kansainvälisessä politiikassa,
joten se ei olisi paras vaihtoehto tutkielman näkökulmaksi. Mikäli haluttaisiin tutkia esimer-
kiksi taktisia ydinaseita Venäjän tai Yhdysvaltojen hegemonia-aseman ilmentäjänä tai luojina,
kykenisi hegemoninen realismi kuvaamaan tilannetta rakenteellista realismia paremmin. Tässä
tutkielmassa ei kuitenkaan haluta painottaa suurvaltojen hegemoniaa, joten uusklassinen rea-
lismi sopii paremmin näkökulmaksi.

2.1.1 Realismin perusolettamat

Fred Blombergs esittää väitöskirjassaan realismin näkemykset kansainvälisistä suhteista kuu-
della perusolettamuksella: Ensinnäkin kansainvälisessä politiikassa tärkeimpinä toimijoina
ovat suvereenit valtiot. Toisekseen kansainvälisen järjestelmän rakenne on anarkinen. Kol-
manneksi valtioiden valta ja intressit kytkeytyvät toisiinsa, neljänneksi valtiot pyrkivät ratio-
naalisesti edistämään kansalaistensa etua sekä viidenneksi kansainvälisessä politiikassa kes-
keinen piirre on valtioiden keskinäinen valtakamppailu. Kuudentena sotilaallisessa voimalla ja
voimapolitiikalla on keskeinen merkitys kansainvälisessä politiikassa.⁴²

Tarkasteltaessa ydinaseiden sijoittumista realismin perusolettamuksiin voidaan ydinaseet näh-
dä valtion keinona selviytyä anarkisessa maailmassa. Toisaalta ydinaseet lisäävät suuresti tois-
ten valtioiden turvattomuuden tunnetta ja turvallisuusdilemman mukaan joutuvat lisäämään
omaa sotilaallista kapasiteettiä tasapainottaakseen valtasuhteita. Olennaista tarkasteltaessa

⁴⁰ Donnelly, (2005), s. 43.

⁴¹ Blombergs, (2013a), s.52.

⁴² Blombergs, (2013a), s. 13, 19–36.

ydinaseita realismin kannalta on nähdä ydinaseet poliittisena ja sotilaallisena välineenä, jolla valtio pyrkii lisäämään omaa vaikutusvaltaansa suhteessa muihin valtioihin.

Vallan määrittelyminen käsitteenä on tärkeää, koska valta liittyy olennaisesti uusklassisen realismin perusolettamiin.⁴³ Klassista realistia Hans Morgenthauta on kritisoitu hänen epämääräisestä määrittelystään, jossa ei tarkasti eroteta valtaa resurssina sekä kykynä vaikuttaa toisiin. Mikäli valta käsitetään pelkästään kykynä vaikuttaa muiden toimijoiden käyttäytymiseen, tällaisen vaikutusvallan rakentumisesta ei saada tietoa. Toisaalta vallan määrittäminen pelkästään mitattavissa olevien tekijöiden kautta ei anna koko kuvaa vallan merkityksestä kansainvälisessä politiikassa.⁴⁴

Nykypäivän realismissa⁴⁵ painotetaan vallan perustuvan suurvaltojen kansallisiin voimavaroihin, eikä suhteelliseen vaikutusvaltaan. Materiaalisen vallan avulla suurvalta kykenee saavuttamaan poliittiset päämääränsä. Tarkastelukohteiksi realismissa valikoituvat ensisijaisesti materiaaliset tekijät, joiden pohjalle suurvaltojen valta-asema ja valtapolitiikka rakentuvat. Realismien mukaan valta koostuu useista osatekijöistä ja valtion valta kyetään määrittämään laskeamalla yhteen kansalliset valtaresurssit. Näin kyetään myös luokittelemaan valtiot suurvaltoihin ja pieniin valtioihin sekä määrittämään valtioiden välinen vallanjako.⁴⁶

Blombergsin mukaan realismissa vallalla tarkoitetaan käytännössä suurvallan kykyä voittaa sota. Näin ollen sotilaallinen voima on vallan perusmuoto ja tärkein mittari. Muita vallan osatekijöitä ovat esimerkiksi taloudellinen kyky, väestö sekä luonnonvarat. Suurvallat käyvät jatkuvasti valtakamppailua valtaresursseista, esimerkiksi taloudellisesta vahvuudesta sekä sotilaallisesta voimasta. Näin ollen suurvaltojen kilpaillessa valtaresursseista, syntyy eturistiriitoja, jotka voivat lopulta johtaa sotaan. Realismien näkemyksen mukaan sodat eivät suoraan johdu anarkisesta maailmasta, vaan välillisesti anarkisen maailman aiheuttamasta kilpailutilanteesta.⁴⁷

Muitakin määritelmiä vallalle on, esimerkiksi Robert Dahl'n mukaan valtaa on A:n kyky saada B tekemään jotain, mitä B ei muutoin tekisi.⁴⁸ Tässä tutkielmassa vallalla tarkoitetaan Dahl'n esittämää näkemystä, koska se kyetään liittämään peloteteorian näkemyksiin toimivan

⁴³ Tarkemmin uusklassista realismia käsitellään alaluvussa 2.1.3.

⁴⁴ Keohane, (1986), s. 11.

⁴⁵ Nykyrealismi tarkoittaa tutkielmassa kylmän sodan jälkeen syntyneitä poliittisen realismin teorioita, eli myös uusklassista realismia.

⁴⁶ Blombergs, (2013a), s. 25–26.

⁴⁷ Blombergs, (2013a), s. 25.

pelotteen vaikutuksista. Tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä vallassa kuitenkin on Blombergsiä lainaten sotilaallinen voima, mutta myös taloudelliset, kulttuuriset ja ideologiset tekijät otetaan huomioon, koska niillä kyetään vaikuttamaan muiden kansainvälisessä politiikassa toimivien käyttäytymiseen.

2.1.2 Tieteenfilosofia

Ontologinen lähtökohta realismilla on materialistinen. Todellisuus nähdään aineellisena, eikä idealistisena, eli esimerkiksi erilaisista ajatuksista ja käsitteistä koostuva. Ontologisesti on tehtävä myös rajausta objektivistisen ja subjektivistisen näkökulman välille, eli ”onko olemassa objektiivista todellisuutta (objektivismi) vai onko maailma vain ihmisten kokemuksen subjektiivinen tuote”.⁴⁹ Tässä tutkimuksessa noudatetaan objektivistista näkemystä, että esimerkiksi taktisen ydinaseen vaikutukset sotilaalliselle voimalle ovat havainnoitsijasta riippumattomia. Lisäksi maailmasta ja taktisista ydinaseista on saatavissa objektiivista tietoa siinä määrin kuin tieteellinen tieto ylipäättään voi olla objektiivista.

Kansainvälisen politiikan tieteenfilosofiassa on vakiintunut kahtiajako selittävän ja ymmärtävän tradition välille. Realismi on kuulunut selittävään traditioon, jossa on pyritty objektiivisen tieteen keinoilla tuottamaan kausaalisia yhteyksiä ilmiöiden välille.⁵⁰ Tiedon tuottaminen on lähtökohdiltaan positivistista⁵¹, jossa empirialla ja teorioilla on merkittävä rooli.⁵² Selittämisessä olennaista on etsiä syitä, miksi jokin asia tapahtuu, kun vastaavasti ymmärtämisessä pyritään kuvaamaan sosiaalisten ilmiöiden merkityksiä inhimillisestä näkökulmasta.⁵³

Nykyrealistisen tutkimuksen tavoitteena on positivistisista lähtökohdista saada aikaan objektiivista tietoa. Realismin mukaan suurvaltapolitiikasta on muodostettavissa teorioita empiiristen havaintojen perusteella. Teorioiden avulla voidaan selittää ja jopa ennakoida kansainvälisen politiikan tapahtumia.⁵⁴ Mitä tahansa tapahtumia tai yksittäisen suurvallan valtapolitiikkaa ei kuitenkaan kyetä selittämään kaikilla realismin teorioilla. Erilaisia ilmiöitä voidaan kuitenkin

⁴⁸ Dahl, (1957), s. 202–203.

⁴⁹ Blombergs, (2013a), s. 19.

⁵⁰ Hollis & Smith, (1990), s. 45–51.

⁵¹ Positivismissa kiinnitetään päähuomio havaittavissa ja mitattavissa oleviin tosiasioihin. Blombergs, (2013a), s.37.

⁵² Hollis & Smith, (1990), s. 45–51.

⁵³ Hollis & Smith, (1990), s. 68–70.

⁵⁴ Jackson & Sørensen, (2003), s. 103.

kin tarkastella erilaisten realismin koulukuntien teorioilla. Realismin paradigma on osoittautunut joustavaksi ja käyttökelpoiseksi.⁵⁵

Toinen merkittävä kahtiajako vallitsee holistisen ja individualistisen näkökulman välillä. Martin Hollis ja Steve Smith kuvaavat tällä rakenteellisten ja toimijaa painottavien näkökulmien eroa.⁵⁶ Klassinen realismi pyrki toimijoita ymmärtämällä löytämään kestäviä esimerkiksi valtioiden johtajia ohjaavia periaatteita. Kenneth Waltzin myötä realismissa painottuivat rakenteelliset selitysmallit. Rakenteellinen näkökulma tarkoittaa asioiden tarkastelua ylhäältä alaspäin ja individualistinen alhaalta ylöspäin. Klassisessa realismissa tarkastelussa korostuvat yksilötason valinnat selitettäessä valtioiden ulkopoliittikkaa. Nykyrealismissa tarkastelun kohteeksi määrittyvät järjestelmä- ja valtiotasot.⁵⁷ Ydinaseiden kohdalla holistinen tarkastelu tarkoittaisi, että tarkastellaan ensin kansainvälisen järjestelmän logiikkaa, ja arvioidaan sen vaikutusta yksittäisen valtion ydinasepolitiikkaan. Olennaista kuitenkin on huomata, että puhuttaessa kansainvälisestä järjestelmästä, puhutaan asioita mahdollistavasta tai kieltävästä abstraktista tekijästä, joka ei ole subjekti, eli sillä ei ole esimerkiksi tavoitteiden tai tahdon kaltaisia mielentiloja. Individualistisesti voidaan puolestaan tarkastella esimerkiksi Yhdysvaltojen, tai Yhdysvaltojen presidentin, halua estää Iranin ydinohjelman toteutuminen. Kysymyksessä on perimmiltään näkökulman valinta systeemin ja yksilön välillä.⁵⁸

Analyysin tasoina toimivat realismissa järjestelmä-, valtio- ja yksilötaso.⁵⁹ Usein myös valtioiden sisäistä byrokratiaa ja ryhmätoimintaa pidetään valtio-yksilötason välissä vaikuttavana tasona.⁶⁰ Tarkastelutasoa valittaessa on tärkeää arvioida, mikä taso on ilmiön kannalta merkitsevä. Yleisimmin rakenteelliset realistit tarkastelevat järjestelmä- ja valtiotason vuorovaikutukseen. Valtiot pyrkivät selviytymään anarkisessa maailmassa ja luomaan itselleen turvallisuutta. Tämä selittää valtiotasolla tehtäviä valintoja.

Taktiset ydinaseet ovat nimenomaan valtiollisten asevoimien käytössä,⁶¹ joten valtiotason tarkastelu on mielekästä. Myös valtion alapuoliset rakenteet vaikuttavat valtion kykyyn ja tah-

⁵⁵ Blombergs, (2013a), s. 37–38.

⁵⁶ Hollis & Smith, (1990), s. 5.

⁵⁷ Blombergs, (2013a), s. 42–43.

⁵⁸ Kysymyksessä ”top-down” tai ”bottom-up” näkökulma. Hollis & Smith, (1990), s. 214–216.

⁵⁹ Blombergs, (2013a), s. 39.

⁶⁰ Hollis & Smith, (1990), s. 144–168.

⁶¹ Toisaalta esimerkiksi terroristijärjestöt tai muut ei-valtiolliset toimijat voivat saada käyttöönsä ydinaseita ostamalla tai varastamalla yksittäisiä ydinaseita joltain niistä hallussaan pitävältä osapuolelta. Kuinka siis realismin teorit kykenevät selittämään ydinterrorismia? Tämä on mielenkiintoinen poikkeus, jonka tutkiminen toisessa tutkimuksessa voisi olla hyödyllistä, mikäli esimerkiksi havaitaan Yhdysvaltojen ja Venäjän pyrkivän omilla taktisilla ydinaseillaan vastaamaan ydinterrorismin uhkaan.

toon käyttää taktisia ydinaseita osana pelotevaikutuksen muodostumista, joten valtio- ja yksilötasot huomioiva teoria on järjestelmätason teoriaa käyttökelpoisempi tutkimusongelman tarkastelussa Järjestelmä- tai yksilötason tarkastelutkin todennäköisesti antaisivat vastauksia tutkimuskysymyksiin, mutta ne olisivat valtiotason tarkastelusta poikkeavia esimerkiksi motiivien osalta.

Kansainvälisessä politiikassa tärkeimpinä toimijoina ovat suvereenit valtiot. Ydinaseet liittyvät vahvasti suvereenien valtioiden toimintaan, koska ydinaseiden kehittäminen vaatii valtavasti resursseja. Näin ollen ydinaseita tarkasteltaessa realismi sopii ydinaseiden tarkastelun näkökulmaksi, koska lähtökohtaisesti ainoastaan suvereenit valtiot voivat käyttää ydinaseita valtopolitiikan välineinä.

2.1.3 Uusklassinen realismi

Uusklassinen realismi noudattelee pääosiltaan muiden realismin koulukuntien ajatuksia, mutta muutamia eroja löytyy. Merkittävimpiä ovat keinot selviytyä anarkisessa maailmassa, suhteellisen materiaalisen vallan olemus tärkeimpänä muuttujana sekä näkemys rationaalisuudesta. Tässä alaluvussa tarkastellaan uusklassisen realismin erityispiirteitä.

Uusklassisessa realismissa perusolettamuksena on muiden koulukuntien tapaan, että kansainvälinen järjestelmä on anarkinen. Anarkinen järjestelmä vaikuttaa kuitenkin valtioiden toimintaa hieman eri tavalla kuin muissa realismin koulukunnissa: valtiot eivät pyri hankkimaan itselleen turvallisuutta, vaan pyrkivät kontrolloimaan ja muuttamaan ulkoista ympäristöään itselleen mieleiseksi. Tämä johtaa pyrkimykseen vaikutusvallan maksimoimisesta; suuremmat resurssit mahdollistavat suuremmat tavoitteet vaikuttamisessa.⁶²

Tutkielman kannalta tämä vaikuttaa siten, että taktisten ydinaseiden tärkein tehtävä on pyrkiä luomaan omistajalleen materiaalista valtaa. Tämän vallan avulla ne kykenevät vaikuttamaan ulkoiseen ympäristöönsä, mikä mahdollistaa selviytymisen anarkisessa maailmassa. Tarkastelemalla valtioiden näkemyksiä taktisista ydinaseista kyetään arvioimaan, kuinka suureksi valtiot subjektiivisesti arvioivat taktisten ydinaseiden vaikuttavuuden. Mitä enemmän Yhdysvallat tai Venäjä nojaa omaa vaikuttamiskykyään taktisiin ydinaseisiin, sitä suurempi on aseiden merkitys.

⁶² Rose, (1998), s. 152.

Materiaaliset valtaresurssit (*material power capabilities*) ovat uusklassisessa realismissa tärkein yksittäinen muuttuja. Uusklassinen realismi näkee valtion ulkopoliittisen toiminnan johtuvan suoraan sen asemasta kansainvälisessä järjestelmässä sekä kyvystä käyttää materiaalista valtaa suhteesta kilpailijoihin. Tällainen materiaallinen valta kuitenkin vaikuttaa epäsuorasti järjestelmän kautta. Tämä johtuu poliittisten päättäjien toiminnasta, koska he arvioivat voimatasapainoa subjektiivisesti ja tekevät päätökset oman näkemyksensä perusteella.⁶³

Uusklassisessa realismissa oletama valtioista rationaalisina toimijoina ei täysin päde. Valtioiden poliittiset päättäjät havainnoivat suhteellisen materiaallisen vallan vaikutukset omaan toimintaansa subjektiivisesti. Näin ollen valtiot eivät välttämättä toimi ulkopuolelta tarkasteltuna rationaalisesti, koska havainto omasta suhteellisesta vallasta järjestelmässä ei ole oikea.⁶⁴

Valtiot, joiden käytettävissä olevien materiaallisen vallan välineiden määrät voidaan katsoa suunnilleen yhteneviksi, voivat toimia toisistaan poikkeavasti. Syynä tähän on valtion sisäinen yhteiskunta, joka osaltaan määrittää, kuinka paljon resursseja valtio voi käyttää ulkopoliitikkaansa. Ei siis voida tarkastella pelkästään valtion materiaalista valtaa, koska päättäjillä ei ole käytössään kaikkia välineitä, vaan täytyy huomioida myös, kuinka paljon päättäjät voivat ohjata resurssejaan. Esimerkiksi taktisia ydinaseita tarkasteltaessa tämä voisi tarkoittaa sitä, että Yhdysvallat voisi käyttää aseitaan iskeäkseen Pohjois-Korean ydinasetehtaisiin, mutta yleinen mielipide Yhdysvalloissa ei sallisi sitä. Näin ollen presidentti ei voi tehdä päätöstä aseiden käytöstä, eli hänellä ei ole käytössään kaikkia resursseja.⁶⁵

Uusklassinen realismi pyrkii selittämään suurvaltojen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, ei suurvaltojen valtapoliittikan seurauksia, kuten rakenteellinen realismi.⁶⁶ Toisin kuin rakenteellisessä realismissa uusklassisessa realismissa ei voida tarkastella ongelmia yhdistämättä kansallista ja kansainvälistä analyysitasoa.⁶⁷ Suurvallat päättävät ulkopoliitikkastaan sisäisessä toimintaympäristössä, joten ulkoinen toimintaympäristö ei määrää valtion toimia kansainvälisessä valtapoliitikkassa. Ulkoinen toimintaympäristö, esimerkiksi järjestelmätason rajoitteet, vaikuttaa suurvalttaan ainoastaan epäsuorasti. Uusklassinen realismi pyrkii yhdistämään rakenteellisen realismin näkemyksen kansainvälisen järjestelmän rakenteen merkityksestä klassisen rea-

⁶³ Rose, (1998), s. 146, 151.

⁶⁴ Rose, (1998), s. 158.

⁶⁵ Rose, (1998), s. 147.

⁶⁶ Blombergs, (2013a), s. 47.

⁶⁷ Pursiainen & Forsberg, (2015), s. 88.

lismien näkemykseen yksilö- ja valtiotason tekijöiden merkityksestä valtapolitiikkaan. Näin ol-
len suurvallan ulkopoliittinen johto ja päätöksenteko voidaan nostaa tarkastelun kohteeksi.⁶⁸

Käytännössä eri tarkastelutasot niveltyvät toisiinsa seuraavasti: Järjestelmätaso antaa signaale-
ja, joita kansallisen tason toimijat tulkitsevat. Tämän jälkeen kansallisen tason toimijoiden
päätökset näkyvät valtiotason politiikkana. Signaalit ovat itsenäisiä muuttujia, mutta kansalli-
sen tason toimijoiden tulkinnat on aina suhteutettava alkuperäiseen signaaliin.⁶⁹

Uusklassinen realismi antaa mahdollisuuksia Yhdysvaltojen ja Venäjän toimien laajemmalle
tarkastelulle. Taktisten ydinaseiden merkitystä suurvallan sotilaalliselle voimalle ei voida tar-
kastella pelkästään järjestelmästä käsin, koska tuolloin jäisi huomiotta valtioiden sisäiset syyt
hankkia ja ylläpitää taktisia ydinaseita. Lopputuloksissa saataisiin todennäköisesti pääasiassa
tietoa kansainvälisen järjestelmän rajoittavista sekä mahdollistavista tekijöistä, mikä sinänsä
voisi olla mielenkiintoista, mutta ei ole tämän tutkielman tarkoitus.

Yhteenvetona tämän tutkielman kannalta uusklassinen realismi asettaa seuraavia reunaehdoja:
Maailma koostuu materiasta, ei käsitteistä tai merkityksistä. Maailmasta voidaan tehdä objek-
tiivisia havaintoja ja huomio keskittyy mitattavissa sekä havaittavissa oleviin ilmiöihin. Tut-
kielmassa pyritään selittämään suurvaltapolitiikan syitä ja seurauksia, eikä ymmärtämään nii-
tä. Yhdysvallat ja Venäjä pyrkivät anarkisen maailman takia vaikuttamaan ympäristöönsä ja
muokkaamaan sitä tärkeimpänä keinonaan sotilaallisen voiman kasvattaminen. Tarkastelu
suoritetaan ylhäältä alaspäin, eli arvioidaan esimerkiksi valtiotason päätöksien ja doktriinien
vaikutusta sotilaallisen voiman kehittymiselle. Tarkastelutasona on pääasiassa valtiotaso, kos-
ka valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa voidaan parhaiten tarkastella valtiotasolla. Uusklas-
sinen realismi mahdollistaa myös yksilötason valintojen huomioon ottamisen arvioitaessa val-
tion toimia, joten taktisten ydinaseiden merkityksiä arvioitaessa voidaan arvioida myös yksilö-
tason havaintojen vaikutuksia.

2.2 Peloteteoria

Pelote on ylätasoinen käsitteenä yksinkertainen: pyritään estämään vastustajaa tekemästä jotain,
mitä se haluaisi tehdä. Kuitenkin tarkasteltaessa esimerkiksi erilaisia vaikutusmekanismeja tai
käyttötarkoituksia, muuttuu pelote hyvin monimutkaiseksi kokonaisuudeksi. Tässä alaluvussa

⁶⁸ Blombergs, (2013a), s.47–48.

käsitellään pelotetta käsitteenä, pelotteen toimivuutta yleisellä tasolla sekä tärkeimpänä peloteteorian vaikutuksia tutkittaessa taktisten ydinaseiden merkitystä osana Yhdysvaltojen ja Venäjän sotilaallista voimaa Euroopassa.

Peloteteorian kehitti yhdysvaltalainen Bernard Brodie 1950-luvulla, jolloin aseiden lukumäärä ja tuhovoima kasvoivat. Tuolloin Yhdysvalloilla oli vahva etulyöntiasema omista ydinaseistaan johtuen, mutta Neuvostoliitto kehitti omat pitkän kantaman ohjuksensa sekä pommikoneensa. Ajateltiin, että Yhdysvaltojen pelote menettäisi uskottavuutensa ja toimintaa rajoittavan vaikutuksensa Neuvostoliiton aseiden seurauksena. Syinä pelotteen uskottavuuden säilymiseen Lawrence Freedman esittää kolme ominaisuutta: Pelote ei ollut holtiton, mutta kuulosti vahvalta. Ydinaseet eivät muuttaneet vallitsevaa tilannetta, vaan ainoastaan rajoittivat vihollisen toimintamahdollisuuksia. Toisekseen sillä saatiin perusteltua ydinasearsenaalin olemassa olo sekä kolmanneksi pelote kyetään esittämään muille reaktiivisena, mutta se pakottaa valmistautumaan vihamielisiin toimiin vastustajan taholta ja näin ollen estää yllätykset.⁷⁰

Pelotteen uskottavuuden säilymiseen johtaneista syistä ensimmäinen ja kolmas ovat realismin kannalta ymmärrettäviä. Oman turvallisuuden kannalta ei ole syytä näyttäytyä holtittomana, koska tuolloin muut toimijat tuntevat turvallisuutensa uhatuksi ja ovat pakotettuja toimimaan uhkaajaa vastaan. Samoin valmistautuminen toisen osapuolen vihamielisiä toimia vastaan on oman turvallisuuden kannalta järkevää, koska vastustaja voi pyrkiä yllätykseen. Viestittämällä jatkuvasta valmiudesta käyttää ydinaseita omaan puolustukseen heikentää vastustajan halua ryhtyä suunnittelemiinsa toimenpiteisiin. Eurooppaan ja nykypäivään laajennettaessa taktiset ydinaseet voidaan nähdä keinona estää konventionaalisella voimalla tapahtuva yllätyshyökkäys. Myös taktisten ydinaseiden mahdollinen sijoittaminen ja ylläpito Euroopassa voitaisiin tällä perusteella katsoa hyväksyttäväksi, mikäli se perustellaan halulla ehkäistä yllätyshyökkäys.

James Quinlivan ja Olga Olikier esittävät artikkelissaan kylmän sodan aikaan vallinneen pelotteen muodostumista. Heidän mukaansa pelotteen viitekehyksessä oli neljä osa-aluetta, joiden oli oltava linjassa toistensa kanssa:

1. Julkilausutut intressit
2. Sotilasdoktriinit ja käytännöt
3. Joukkojen kehitys ja valmiusaste

⁶⁹ Rose, (1998), s. 154.

⁷⁰ Freedman, (2004), s. 11–12.

4. Suuret sotaharjoitukset⁷¹

Pelote saatiin muodostettua ensin selkeästi viestittämällä vastapuolelle, mitä intressejä sen ei haluta loukkaavan, minkä jälkeen ilmaisemalla doktriinissaan, sotilaallisen voiman kehittämällä ja sijoittamisella sekä sotilaallisilla harjoituksilla valtio ilmaisi sitoutuneisuutensa intressien puolustamiseen.⁷² Tällainen ajatusmalli on tässä tutkielmassa keskiössä, koska näin saadaan tutkittua pelotteen muodostumista: mikäli intressit, doktriinit ja sotilaallinen voima ovat linjassa keskenään, voidaan sanoa suurvallan olevan kykenevä muodostamaan pelotteen. Lisäksi mikäli taktisilla ydinaseilla on havaittavissa merkitys osana jonkin osa-alueen toteuttamista, voidaan sanoa taktisilla ydinaseilla olevan merkitystä osana pelotteen muodostumista ja sotilaallista voimaa.

Peloteteoriassa on realismin tavoin tiettyjä perusolettamuksia. Ensimmäinen on olettama valtioiden rationaalisuudesta⁷³; Valtiot pyrkivät välttämään konfliktiin joutumisen tilanteissa, joissa panos-tuottosuhte on epäedullinen.⁷⁴ Freedmanin mukaan tässä olettamassa on kuitenkin ongelma: näkökulma vaikuttaa olennaisesti siihen, mitä voidaan pitää rationaalisena käytöksenä. Vastustajan käytös ei näytä rationaaliselta, mikäli se ei tee niin kuin pelotteen muodostava valtio haluaisi sen tekevän, mutta puolustajan näkökulmasta teko on täysin järkevä.⁷⁵ Esimerkiksi Venäjän uhatessa ydinaseilla Yhdysvaltoja Venäjän mielestä ainoa järkevä teko Yhdysvalloilta olisi perääntyä, mutta Yhdysvaltojen näkökulmasta kasvojen menettäminen olisi järjetöntä, mikä johtaa ydinaseilla uhkaamiseen myös Yhdysvaltojen puolelta. Lisäksi Patrick Morganin mukaan olettama rationaalisuudesta ei olisi peloteteorian kannalta välttämätön: tunnistamalla ja mittaamalla päätöksen tekoon liittyvät muuttujat, voitaisiin matemaattisesti ennustaa tulevaa toimintaa.⁷⁶ Tässä tutkielmassa noudatetaan kuitenkin olettamaa valtioiden rationaalisuudesta, koska Morganin esittämä matemaattinen mallintaminen riittävässä laajuudessa on mahdotonta johtuen erilaisten muuttujien tunnistamisen vaikeudesta. Käytännössä tekojen rationaalisuutta arvioidaan realismin perusolettamuksista johtuen siten, että kaikki omaa turvallisuutta lisäävät toimet suorittajavaltion näkökulmasta tulkitaan rationaalisiksi riippumatta vastustajan näkemyksistä.

⁷¹ Quinlivan & Olikier, (2011), s. 5–6.

⁷² Quinlivan & Olikier, (2011), s. 6.

⁷³ Valtioiden rationaalisuus voi perustua erilaisiin syihin: välineellisessä rationalismissa panos-tuottosuhte on merkitsevä, mutta arvoihin perustuvassa rationalismissa olennaista ovat abstraktit tavoitteet. Peloteteoria nojaa välineelliseen rationalismiin, koska siinä toimijat voidaan arvioida muuttavan toimintaansa, mikäli tavoitteiden hinta kasvaa liian suureksi. Arvoihin perustuvassa rationalismissa pelote ei välttämättä toimi, koska tavoitteisiin pyritään vaikka hinta olisi suuri ja onnistumisen todennäköisyys pieni. Paul, (2009), s. 6.

⁷⁴ Paul, (2009), s. 5.

⁷⁵ Freedman (2004), s. 28.

⁷⁶ Morgan, (2003), s. 45.

Peloteteorian olettamuksessa valtioiden rationaalisuudesta voidaan nähdä ristiriita uusklassisen realismin kanssa. Uusklassisessa realismissa valtion toimintaa vaikuttaa ennen kaikkea päättäjien subjektiiviset tulkinnat kansainvälisestä järjestelmästä saaduista havainnoista. Näin ollen valtion rationaalisuus on täysin riippuvainen inhimillisen päättäjän näkemyksistä. Kuitenkin voidaan olettaa, että päättäjät eivät toimi tietoisesti epärationalisesti. Esimerkiksi päättäjien arvioidessa tietyn maa-alueen valtaamisen johtavan väistämättä sotaan, he pidättäytyvät valtaamasta maa-alueita. Näin ollen voidaan olettaa päättäjien toimivan peloteteorian mukaisesti ottaen kuitenkin huomioon uusklassisen realismin näkemyksen rationaalisuuteen toiminnasta käytännössä.

Toinen perusolettamus on pelotteen toimivuus ainoastaan valtioiden välillä. Valtioilla on oltava toimiva ja laillinen hallinto, joka pyrkii tekemään rationaalisia päätöksiä suojellakseen kansallisia intressejään. Heikoilla ja romahtaneilla valtioilla ei ole välttämättä lainkaan kansallisia etuja, joita on puolustettava muita valtioita vastaan, ja taistelu sisäisiä vastustajia vastaan on etusijalla. Näin ollen pelotteen ei voida katsoa toimivan tällaisia valtioita vastaan, koska niiltä puuttuu kyky rationaaliseen päätöksentekoon.⁷⁷

Kolmas olettaus Thazha Paulin mukaan peloteteoriassa on sekä konventionaalisen että ydinpelotteen kannalta edellytys kilpailuasetelman olemassa olosta osapuolten välillä. Muussa tapauksessa ei voida ehdollisten uhkien kautta vaikuttaa toiseen osapuoleen, koska uhkauksia on mahdoton tehdä ja toteuttaa ilman minkäänlaista kilpailutilannetta. Viimeinen olettaus on, että jokainen asetyyppi – konventionaalinen, biologinen tai kemiallinen sekä ydinase – muodostaa oman tasonsa, kun valtiot laskevat toimiensa kannattavuutta. Toisin sanoen panostuottosuhte heikkenee, mikäli uhkana on toimiin vastaaminen konventionaalisten aseiden sijaan kemiallisilla aseilla.⁷⁸

Eriyisesti viimeinen perusolettamus on tutkielman kannalta mielenkiintoinen. Muodostavatko taktiset ydinaseet oman tasonsa pelotteeseen? Mikäli näin on Yhdysvaltojen tai Venäjän näkökulmasta, asettaa se omia ehtojaan pelotteen muodostumiselle. Pahimmassa tapauksessa tämä voi johtaa katastrofaalisiin virhelaskelmiin, mikäli osapuolet näkevät taktisten ydinaseiden merkitykset eri tavoin. Toisen osapuolen tehdessä siirtonsa väärin laskelmiin perustuen, voi toisen vastaus olla yllättävän suuri.

⁷⁷ Paul, (2009), s. 6–7.

⁷⁸ Paul, (2009), s. 7.

Peloteteorian mukaan pelotteen onnistuminen vaatii kolmen perusehdon täyttymisen: ensinnäkin pelottajalla tulee olla riittävä kyky, toisekseen uhan tulee olla uskottava ja kolmanneksena pelottajan täytyy kyetä viestittämään uhka vastustajalleen.⁷⁹ Pelote on suurimmillaan, kun halukkuus sotilaallisen voimankäyttöön on suurin, ja pienimmillään kun halukkuus ottaa riskejä on pieni, riippumatta sotilaallisen voiman määrästä.⁸⁰ Tämän tutkimuksen kannalta nämä kolme ehtoa ovat ensiarvoisen tärkeitä, koska niiden täytyessä voidaan sanoa Yhdysvaltojen tai Venäjän taktisten ydinaseiden muodostaman pelotteen olevan tehokas vaikuttamisen keino. Lisäksi mikäli havaitaan ainoastaan toisen valtioista olevan halukas uhkaamaan sotilaallisella voimalla ja näin kykenevä tuottamaan uskottava pelote, voidaan olettaa tämän valtion olevan vahvemmassa asemassa kansainvälisessä politiikassa.

Huomion arvoista kolmessa perusehdossa on myös niiden materialistinen laatu: niissä ei oteta kantaa esimerkiksi siihen, minkälaisia merkityksiä valtioiden välisessä retoriikassa ydinaseet voivat saada tai minkälaisia diskursseja muodostuu sotilaallisen voiman ympärille. Realistiseen maailmankuvaan tämä sopii täysin, koska taktiset ydinaseet muodostavat joka tilanteessa tuhovoimaisen sotilaallisen komponentin ilman relativistista ulottuvuutta. Avainsanana on viestittäminen, jotta vastustaja kykenee ottamaan uhan huomioon omassa toiminnassaan.

Uhan määrittely käsitteenä on tärkeää, jotta voidaan arvioida pelotteen merkitystä ja uskottavuutta sekä tarkastella erilaisia määritelmiä pelotteelle. Uhka voidaan määritellä eri tavoin. Pekka Seppälä esittää julkaisussaan Suomen kielen perussanakirjan mukaisen määritelmän uhalle. Sanakirja määrittää uhan ”mahdollisesti toteutuvaksi epämieluisaksi tai vahingolliseksi seikaksi” tai ”vaaraksi, joka uhkaa tai jonka voidaan kuvitella uhkaavan jotakin”. Toinen tutkielman kannalta olennainen tekijä on Seppälän esittämä uhkien arvioinnissa käytetty kaava $Uhka = Tahto \times Kyky$, jonka lisäksi on otettava huomioon uhan vaikuttavuus ja todennäköisyys.⁸¹

Tutkielmassa uhka tarkoittaa mahdollisesti toteutuvaa epämieluisaa tai vahingollista seikkaa. Pelotteen uskottavuutta arvioitaessa on huomioitava uhkien arvioinnissa käytetty kaava ja erityisesti sen kohta ”Tahto”. Yhdysvalloilla ja Venäjällä on kyky käyttää ydinaseitaan, mikä luo pelotteen. Erona voi kuitenkin tulla suurvaltojen tahdossa käyttää ydinaseita, mikä puolestaan

⁷⁹ Paul, (2009), s. 2; Freedman, (2004), s. 28.

⁸⁰ Kissinger, (1969[1957]), s. 114.

⁸¹ Seppälä, (2011), s. 1.

voi johtaa esimerkiksi toisen osapuolen pelotteen heikentymiseen, mikäli valtio ei osoita minäänlaista tahtoa käyttää ydinaseitaan.

Lawrence Freedmanin mukaan ehdollisten uhkien muodostuminen riippuu toimijoista ja tilanteesta. Ehdollisten uhkien muodostumisessa voidaan erottaa neljä eroavaisuutta: Uhat voivat olla suppeita tai laajoja, välittömiä tai yleisiä sekä laajennettuja tai keskitettyjä. Lisäksi ne voivat keskittyä kiistämiseen tai rankaisuun. Suppeat uhat keskittyvät tietyn sodan osa-alueen estämiseen, esimerkiksi kemiallisten aseiden käytön, kun vastaavasti laaja pelote pyrkii estämään koko sodan. Laajennetut ja keskitetyt uhat liittyvät intressien suojaamiseen. Laajennettussa pelotteessa suojataan liittolaisia ja keskitetyssä pelkästään oman valtion intressejä. Keskitetyt ehdolliset uhat on nähty laajennettuja voimakkaampana, koska puhuttaessa valtion elintärkeiden intressien suojaamisesta, oman valtion koskemattomuuden suojaaminen on tärkeämpää kuin liittolaisten alueiden turvaaminen. Näin ollen pelote on voimakkaampi, jos se pyrkii suojaamaan oman valtion koskemattomuutta.⁸²

Pelote voidaan jakaa välittömään ja yleiseen sen mukaan milloin sitä käytetään. Välitöntä pelotetta esiintyy tilanteissa, jossa jännitteet ovat korkeat ja toinen osapuoli vastaa hyökkäysuhkaan luomalla uhan kostotoimista. Yleistä pelotetta esiintyy puolestaan tilanteissa, joissa sotilaallinen voima vaikuttaa kilpailevien valtioiden suhteisiin ja toimintaan, vaikka kumpikaan ei ole aikeissa hyökätä. Viimeisenä ehdollisten uhkien muodostumisessa erotetaan kiistämiseen ja rankaisuun perustuva pelote, mikä tarkoittaa uhkien kohdentumista siten, että kiistämisessä tilannetta hallitaan uhkien kautta niin tehokkaasti, että vastustajalla ei ole mahdollisuutta toimia tietyllä tavalla. Rankaisuun perustuvat uhat puolestaan eivät estä vastustajaa tekemästä haluamiaan toimenpiteitä, mutta erilaisien uhkien kautta kannustavat toimimaan tietyllä tavalla.⁸³

Tutkielman kannalta uhkien muodostuminen on mielenkiintoista tarkasteltaessa mahdollisesti havaittavien ehdollisten uhkien vaikuttavuutta. Pyrkiikö Venäjä taktisilla ydinaseillaan vaikuttamaan Yhdysvaltojen yleiseen toimintaan vai estämään välitön toiminta, esimerkiksi konventionaalisten joukkojen keskittäminen? Pyrkiikö Yhdysvallat rankaisemaan Venäjää ja Venäjä kiistämään Yhdysvaltojen toimintamahdollisuuksia tai toisinpäin? Esimerkiksi Naton viidennen artiklan voidaan katsoa pyrkivän yleisellä tasolla kiistämään Venäjän kyvyn toimia ha-

⁸² Freedman, (2004), s. 32–35.

⁸³ Freedman, (2004), s. 37, 40; Morgan, (1977), s. 28–29.

luamallaan tavalla luomalla laajennetun pelotteen: Venäjä ei kykene valtaamaan Puolalta alueita, koska se tarkoittaisi Naton vastaiskua.

Käsiteltäessä ydinaseita osana pelotetta, Kenneth Waltz nostaa esiin viisi tekijää: Sotaan voidaan ryhtyä vaikka ydinasepelote olisi olemassa, mutta mitä lähemmäksi voittoa hyökkääjä pääsee, sitä todennäköisemmin vastustaja kostaa. Vastustajan ydinaseiden olemassa olo lisää tappion riskiä ja voi näin lisätä de-eskalaation mahdollisuutta, koska riskit kasvavat nopeasti hyötyjä suuremmiksi. Toisekseen valtiot suhtautuvat ylivarovaisesti tilanteisiin, joissa on mukana ydinaseita. Kolmanneksi ydinasepelote vaikuttaa tehokkaammin valtion turvallisuuteen kuin maa-alueiden valtaaminen, koska ydinasepelotteeseen tukeutuva valtio ei tarvitse yhtä paljon tilaa kuin konventionaaliseen puolustukseen nojaava valtio. Tämä myös poistaa valtioilta tarpeen käydä sotia lisätäkseen omaa turvallisuuttaan. Neljänneksi Waltz esittää myös muissa määritelmässä mainitun vaatimuksen sekä kyvystä että tahdosta toteuttaa uhkaukset käytännössä. Viimeisenä Waltzin mukaan tietoisuus valtioiden suhteellisesta voimasta tekee sodista epätodennäköisempiä, koska tilanteet kyetään ennakoimaan paremmin.⁸⁴

Taktisten ydinaseiden kannalta muut Waltzin esittämät väittämät voivat pitää paikkansa, mutta kolmas väite perustunee enemmän mannertenvälisiin ohjuksiin kuin taktisiin ydinaseisiin. Eriyisesti viimeinen ajatus on mielenkiintoinen. Tulisiko Yhdysvaltojen ja Venäjän välisistä kriiseistä epätodennäköisiä, mikäli molemmat sijoittaisivat lukuisia taktisia ydinaseita Eurooppaan? Tällaisessa tilanteessa osapuolet olisivat tietoisia toistensa suhteellisesta voimasta, mutta kuten Waltz ensimmäisessä kohdassaan toteaa, jopa sota olisi mahdollinen. Eurooppaan sijoitetut taktiset ydinaseet ainoastaan rajoittanevat konfliktin eskaloitumista. Positiivinen ulottuvuus Eurooppaan sijoitetuissa taktisissa ydinaseissa olisi niiden lisäämä varovaisuus suurvaltojen välillä, mikä johtaa päätösten tarkempaan harkintaan.

Waltzin viides kohta on realismin kannalta mielenkiintoinen. Mikäli valtio ei kykene varmasti arvioimaan vastustajan suhteellista voimaa, rationaalisesti käyttäytyvän valtion voidaan olettaa laskevan vihollisen sotilaalliselle voimalle riittävän suuren arvon. Näin ollen valtio välttää virhelaskelmasta johtuvat, mahdollisesti kohtalokkaat, virheet tilanteissa, joissa se esimerkiksi arvioi kykenevänsä valtaamaan maa-alueen vastustajan asevoimien ollessa liian heikko. Eriyisesti selkeästi vahvemmassa asemassa olevan on järkevää edistää läpinäkyvyyttä. Tämä esittää heikompa tekemästä virhearviointeja ja lisää näin vahvemman turvallisuutta.

⁸⁴ Waltz, (2013[1995]), s. 6–7.

2.2.1 Pelotteen määritelmät

Pelote voidaan määritellä eri asioita hieman eri lailla painottavin tavoin. Lawrence Freedman määrittelee pelotteen tarkoittavan tarkoituksellisia yrityksiä vaikuttaa toisten käyttäytymiseen ehdollisten uhkien kautta.⁸⁵ Janice Gross Stein on samoilla linjoilla, mutta yksinkertaisemmin määritellesään pelotteen pyrkivän estämään jonkun tekemästä jotain, mitä hän muutoin haluaisi tehdä.⁸⁶ Freedmanin määritelmässä ongelmana on maininta nimenomaan tarkoituksellisista yrityksistä luoda uhkia. Realismin kautta tarkasteltuna valtioiden pyrkimys lisätä omaa turvallisuuttaan johtaa ehdollisten uhkien muodostumiseen, esimerkiksi valtion hankkiessa ydinaseita. Näin ollen yritykset eivät välttämättä ole tarkoituksellisia, vaan voivat muodostua oman toiminnan sivutuotteina. Steinin määritelmässä ongelmana on puolestaan liiallinen yksinkertaistaminen, koska se ei Freedmanin tavoin ota kantaa kuinka pyritään vaikuttamaan.

Kolmantena määritelmänä pelotteelle esitetään Patrick Morganin määritelmä, joka painottaa sotilaallista aspektia pelotteen muodostumisessa. Hänen mukaansa pelotteessa on kyse sotilaallisen vastatoimen uhasta tarkoituksena estää sotilaallinen toimi. Mikäli pelote käsitettäisiin sisältävän muitakin keinoja kuin sotilaallisia, voisi käsite sekoittua muihin toimintaa rajaaviin syihin tai mikäli pelotteella olisi muita päämääriä kuin sotilaalliseen uhkaan vastaaminen, vaarana olisi käsitteen sekoittuminen koko ulkopolitiikkaan.⁸⁷

Pekka Sivonen määrittelee väitöskirjassaan suppean ydinasepelotteen tarkoittavan ”pelotuksen kohteen kokemaksi, tämän toimintaoptiona olevasta hyökkäyksestä todennäköisesti selviävien tai hyökkäyksen ulkopuolelle jäävien pelotteen asettajan hyökkäyksellisten ydinaseiden iskukyvyyn ja niiden odotettavan käyttöhalukkuuden yhteisvaikutukseksi”.⁸⁸ Sivonen määrittelee myös laajan, ei pelkästään ydinaseita koskevan pelotteen tarkoittavan ”taistelullista kyvykkyyttä vastustajan pyrkimyksiensä ennaltaehkäisemiseksi”, mikä ei rajaudu pelkästään sotilaalliseen kostouhkaan. Laajimmillaan hän määrittelee pelotteen tarkoittavan ”pyrkimystä estää toisen osapuolen epätoivottava toiminta uhkaamalla tätä tuollaisen toiminnan hyötyä suuremmilla kustannuksilla”.⁸⁹

⁸⁵ Freedman, (2004), s. 6.

⁸⁶ Stein, (2009), s. 60.

⁸⁷ Morgan, (1977), s. 27; Knopf, (2009), s. 35.

⁸⁸ Sivonen, (1992), s. 21.

⁸⁹ Sivonen, (1992), s. 22.

Sivosen laaja määritelmä on tämän tutkimuksen kannalta suppeaa käyttökelpoisempi, koska taktiset ydinaseet muodostavat absoluuttisen, materiaalisen kyvykkyyden, jolla kyetään taistelullisesti estämään vastustajan pyrkimyksiä. Suppea määritelmä sopii huonosti taktisiin ydinaseisiin, koska omia taktisia ydinaseita ei käytetä vihollisen taktisten ydinaseiden tuhoamiseen. Sekä Morganin ajatus sotilaallisesta että Sivosen ajatus taistelukentällä vaikuttavasta aspektista sopivat hyvin taktisiin ydinaseisiin, koska niitä pyritään käyttämään sotilaallista uhkaa vastaan.

Jeffrey Knopf on kuitenkin eri mieltä uhkien sotilaallisuudesta. Hänen mukaansa mikään ei estä uhkien olevan taloudellisia, informaatioon liittyviä tai lainvalvonnallisia. Sotilaallisuus on pelkästään historiallinen piirre pelotteen muodostumisessa. Toisaalta vaikka uhat voivat olla erityyppisiä, sotilaallisilla uhilla on muihin verrattuna suurempi psykologinen vaikutus sekä toteutettuna paljon suurempi poliittinen vaikutus. Tämän takia on tärkeää erottaa sotilaalliset uhat muista, koska muutoin muiden kuin sotilaallisten uhkien rauhanomaisempi merkitys katoaa. Knopf määrittelee pelotteen käsitteenä tarkoittavan kaikkea mikä vaikuttaa toimijaan siten, että tämä ei tee jotain perustuen itsensä odotuksiin negatiivisista lopputuloksista.⁹⁰

Knopf:n ajatus liittyyne ainakin osin nykypäivän monimutkaiseen kansainväliseen järjestelmään, jossa pelotetta voi esiintyä erilaisten toimijoiden välillä. Uudenlaiset uhat vaativat strategioilta uusia keinoja luoda pelotetta.⁹¹ Thazha Paul esittää artikkelissaan viisi erilaista tasoa, joilla pelotetta voi esiintyä: 1) suurvaltojen välillä, 2) uusien ydinasevaltojen välillä, 3) pelote ja laajennettu pelote suurvaltojen ja alueellisten valtojen välillä, joiden aseina on biologisia, kemiallisia ja ydinaseita, 4) ydinasevaltojen sekä valtiottomien toimijoiden välillä (*nonstate actors*) sekä 5) kollektiivisten yhteenliittymien luoma pelote.⁹² Venäjä lasketaan suurvallaksi, joten pelote voidaan katsoa olevan suurvaltojen välistä. Vaikka tarkastelu koskee Eurooppaa, jossa on alueellisesti merkittäviä valtioita, kuten Saksa, Ranska ja Iso-Britannia sekä kollektiivisia yhteenliittymiä kuten EU ja Nato, jätetään näiden luomat vaikutukset pelotteen muodostumisessa huomiotta, koska tarkastelu keskittyy taktisten ydinaseiden merkitykseen suurvaltojen välisessä pelotteessa. Näin ollen pelotteen keinojen määrittely sotilaallisiksi on perusteltua.

Seitsemäntenä määritelmänä esitettäköön Yhdysvaltojen puolustusministeriön peloteoperaatioita koskevassa ohjeessaan esittämä määritelmä peloteoperaatioille: operaatioilla suojataan

⁹⁰ Knopf, (2009), s. 40–41.

⁹¹ Knopf, (2009), s. 31, 41–42, 53

Yhdysvaltojen elintärkeitä intressejä ratkaisevasti vaikuttamalla vastustajan päätöksentekoon. Ratkaisevat vaikutukset saavutetaan Yhdysvaltojen mukaan uskottavasti uhkaamalla hyötyjen menetyksellä ja/tai kustannusten lisääntymisellä sekä samaan aikaan rohkaisemalla pidättyväisyyteen vakuuttamalla toimija pidättyväisyyden johtamisesta hyväksyttävään lopputulokseen.⁹³

Puolustusministeriön määritelmässä mielenkiintoista on, että pelotteella ei pelkästään uhata suurella tuholla ja tappioilla, vaan myös rohkaistaan pyrkimykseen hyväksyttävään lopputulokseen. Olisiko siis pelote tehokkaampi, mikäli aina kyettäisiin viestittämään hyväksyttävä lopputulos, johon pyrkimällä pelotettava saisi itselleen hyötyä? Realismin näkemysten mukaan valtiot ajavat omaa etuaan, joten jonkinlainen hyöty on oltava, jotta valtio ryhtyy haluttuihin toimiin. Näin voidaan siis sanoa, että pelote on tehokkaampi, jos pelotettava kokee saavansa hyötyä toimimalla tietyllä tavalla. Mikäli hyöty koskee omaa turvallisuuttaan, halu toimia pelottajan haluamalla tavalla on suurempi.

Viimeisenä käsitellään Thomas Schellingin klassisempaa teosta, jossa hän pohtii väkivallan ja sillä uhkaamisen merkitystä. Hänen mukaansa piilevä (*latent*) väkivalta, eli väkivallan uhka on tehokkainta, koska potentiaalista vahinkoa ja kärsimystä voidaan käyttää kiristysvälineenä. Jopa miehitettyssä valtiossa, jossa ei käytetä suoranaista väkivaltaa, piilevä väkivallan uhka on olemassa, ja se vaikuttaa valtion kansalaisten toimintaan. Siviileitä vastaan kohdistuva uhka voi tehokkaimmillaan pakottaa vastustajan antautumaan, eikä toisen osapuolen tarvitse näin ollen välttämättä saavuttaa sotilaallista voittoa. Sotilaallisen voiman tarkoituksena on siis vaikuttaa potentiaalisen tuhon ja kärsimyksen kautta ja näin tuoda omistajalleen vaikutusvaltaa sekä luoda neuvotteluvaltteja.⁹⁴

Toisaalta Schellingin mukaan siviileihin kohdistuva väkivallalta osana sotilaallista voidaan tulkita kahdella eri tavalla: väkivalta on sodankäynnin pääasiallinen väline, jota voidaan käyttää pelotteena tai väkivalta on sotilaallisen voiman sisäänrakennettu osa, jolla ei ole sodassa suurta erillistä vaikutusta. Tällainen väkivallalla pelottamisen kaksipuolinen luonne luo kaksi ongelmaa: ensimmäisenä täytyy valita, esitetäänkö mahdollinen väkivalta mahdollisimman pelottavana vai varataanko osa potentiaalista mahdollisiin uhkiin vastaamista varten sekä toiseksi täytyy valita esitetäänkö kostotoimet täysin automaattisina vai tehdäänkö kohtalokkaat päätökset harkitusti. Näihin päätöksiin vaikuttavat osaltaan valtion hallinto ja teknologia.

⁹² Paul, (2009), s. 9.

⁹³ Deterrence Operations Joint Operating Concept, (2006), s. 8.

Toisaalta Henry Kissingerin mukaan huolimatta siitä, että olisi edullista rakentaa pelote maksimaalisen koston varaan, täytyy valtioiden kuitenkin kyetä käymään sotia, jotka eivät johda kansalliseen katastrofiin.⁹⁵

Pohdittaessa väkivallalla uhkaamista ja pelotteen muodostumista Yhdysvaltojen ja Venäjän toimesta Euroopassa, täytyy ottaa huomioon valtioiden tekemät valinnat. Pyrkivätkö valtiot esittämään omat taktiset ydinaseensa sekä sotavoimansa mahdollisen pelottavana, vai pidetäänkö osa pelotteesta reservissä, jolla kyetään vastaamaan toisen osapuolen luomaan pelotteeseen? Esitetäänkö mahdolliset kostotoimet automaattisina, mikäli toinen osapuoli pyrkii käyttämään sotilaallista voimaansa päästäkseen tavoitteisiinsa? Vaikka Schellingin painottaa potentiaalisen väkivallan kohdistamista siviileitä vastaan, tässä tutkielmassa sotilaallista voimaa vastaan suunnattavien taktisten ydinaseiden vaikutus katsotaan niin merkittäväksi, että se on vähintäänkin rinnasteinen siviileitä vastaan kohdistettavaan konventionaaliseen voimaan. Pohtimalla valtioiden valintoja ilmaistessaan kykyään väkivaltaan, saadaan kattavampi kuva taktisten ydinaseiden merkityksestä osana pelotetta.

2.2.2 Nykypäivän pelotekeskustelu ja kritiikki

Kylmän sodan jälkeen peloteteorian ongelmana on ollut vaikeus määritellä kansainvälisen järjestelmän luonnetta ja ääriä. Nykyisen kansainvälisen järjestelmän on kuitenkin havaittu monimutkaistavan pelotteen luonnetta kolmella eri tavalla: Ensinnäkin pienet tapahtumat voivat aiheuttaa todella merkittäviä muutoksia, mutta näiden merkittävien tapahtumien ennustaminen on vaikeaa. Toisekseen toimijoiden suuri määrä ja monimutkaiset keskinäiset suhteet voivat aiheuttaa monimutkaisia ja epävakaita vaikutuksia. Kolmanneksi järjestelmä on muuttoksessa, ja muutokset voivat olla arvaamattomia.⁹⁶

Lawrence Freedmanin mukaan pelotetta ei voida erottaa laajemmasta kokonaisuudesta, koska se on vain yksi vaikuttamisen keino muiden joukossa: A:n tavoitellessa aluetta, josta myös B on kiinnostunut, A ei ainoastaan uhkaa B:tä, vaan toimii siten, että C, D ja E pitävät A:ta oikeutettuna alueeseen.⁹⁷ Tällainen monien eri toimijoiden kokonaisuus vaikeuttaa toimintaa. Esimerkiksi Ukrainassa toimii erilaisia ryhmittymiä ja yksityisiä pataljoonia, joista osaa tukee

⁹⁴ Schelling, (1977), s. 30–31.

⁹⁵ Schelling, (1977), s. 31–32; Kissinger, (1969[1957]), s. 117.

⁹⁶ Paul, (2009), s. 7–8.

⁹⁷ Freedman, (2004), s. 118.

Yhdysvallat, EU tai Venäjä.⁹⁸ Toimijoiden erilaiset motiivit pakottavat käyttämään erilaisia vaikuttamisen keinoja, joista pelote on vain yhtenä osana.

Kylmän sodan jälkeen suurvaltojen, tässä tapauksessa YK:n turvallisuusneuvoston pysyväisjäsenten, välillä vallinnut pelote muuttui hienovaraisemmaksi ja monimutkaisemmaksi johtuen poliittisesta ja taloudellisesta globalisoitumisesta. Monimutkaistunut tilanne ei ole hävittänyt pelotetta, vaan vaikuttaa edelleen suurvaltojen toimintaan. Pelotetta on ollut ainoastaan yleisellä tasolla, ja näin tulee jatkumaan, mikäli suurvallat välttävät poliittista ja sotilaallista kilpailua, eivätkä näin luo tarvetta välittömälle pelotteelle. Toisaalta vaikka pelote on muuttunut hienovaraisemmaksi ja monimutkaisemmaksi, samat kylmän sodan aikaiset peruseräpäät ovat edelleen voimassa tilanteesta riippumatta.⁹⁹

Vaikka pelote on edelleen osa suurvaltojen vaikuttamista, on se Paulin ja Morganin mukaan kokenut kylmän sodan jälkeen eräänlaisen alennustilan. Syynä tähän on suurvaltojen välisen voimakkaan kilpailun puute strategisella ja sotilaallisella tasolla, joihin liittyvät sotilaallinen voiman näyttö, uhkailu poliittisessa kanssakäymisessä sekä väkivalta. Kilpailu kestää vuosikymmeniä ja syntyy merkittävästä tapahtumasta, kuten sodasta, ideologisista erimielisyyksistä, maa-aluekiistoista, erilaisista identiteeteistä tai suhteellisen vallan ja statuksen tavoittelusta. Synnyttyään kilpailuasetelma kestää yleensä kunnes suuri poliittinen shokki muuttaa osapuolten näkemyksiä toisiaan kohtaan.¹⁰⁰

Toinen syy pelotteen taantumaan on ollut näkemys uhkauksien ja voimankäytön korostamisen tarpeettomuudesta tai jopa haitallisuudesta; politiikka ja diplomatia nähdään pelotetta parempana keinona ylläpitää rauhaa. Voimannäyttö voi pahimmillaan johtaa vihamielisyyteen toisissa suurvalloissa. Näin ollen toisenlaiset, hienovaraisemmat strategiat voivat toimia pelotetta paremmin valtioiden pyrkiessä saavuttamaan turvallisuustavoitteensa. Toisaalta suurvallat eivät ole ikinä täysin tyytyväisiä vallitsevaan poliittiseen tilanteeseen, joten tietynlainen eksistentiaalinen pelote on aina voimassa.¹⁰¹

Paul ja Morgan ovat kirjoittaneet kilpailuasetelmien puutteesta vuonna 2009. Onko tilanne muuttunut Venäjän viimeaikaisten toimien ja Ukrainan kriisin myötä? Voidaanko Venäjän ja Yhdysvaltojen välillä katsoa olevan jonkinlainen kilpailuasetelma? Yhdysvallat on esimerkik-

⁹⁸ Heiskanen, 22.7.2014.

⁹⁹ Morgan & Paul, (2009), s. 259–260, 273.

¹⁰⁰ Morgan & Paul, (2009), s. 259, 265.

¹⁰¹ Morgan & Paul, (2009), s. 266–267.

si reagoinut voimakkaasti Venäjän toimiin Krimillä ja Venäjä on vastannut kovasanaisesti.¹⁰² Myös ydinaseilla on uhattu ensimmäisen kerran sitten Kuuban ohjus kriisin.¹⁰³ Yksi nykyaikaisen kansainvälisen järjestelmän piirre on yksittäisten tapahtumien suuri ja yllättävä merkitys koko järjestelmälle. Mikäli kumpikaan osapuoli ei anna periksi, Ukrainan voi kriisistä kehittyä tapahtuma, joka vaikuttaa merkittävästi koko järjestelmään ja luo tarvetta muullekin kuin valitsevalle pelotteelle. Yhdysvaltojen ja Venäjän välille voi syntyä määritelmän mukainen kilpailuasetelma, koska kyseessä ovat ideologiset erimielisyydet ja suhteellisen vallan tavoittelu. Tällöin myös välittömän pelotteen käyttö voi tulla kyseeseen, ja osana sitä osapuolet kykenevät hyödyntämään taktisia ydinaseitaan luodessaan ehdollisia uhkia.

Scott Sagan arvioi, että tulevaisuudessa pelote tulee pettämään ja aiheuttamaan kriisin. Syynä pelotteen pettämiseen on ensinnäkin ammattimaisten sotilasorganisaatioiden joustamattomuus, ennakkoluulot sekä kuppikuntaisuus: organisaatiot eivät toimi rationaalisen valtion tavoin, vaan toimintaa ohjaavat erilaiset rutiinit ja säännöt. Lisäksi organisaatiot voivat keskittyä koko kuvan sijaan ainoastaan yhteen osatavoitteeseen pääsemiseen. Toisekseen ongelmat uusien ydinasevaltioiden hallinnoissa voivat aiheuttaa kriisejä: siviilit eivät kykene valvomaan sotilashallinnon toimia tai vastaavasti siviilihallinto saattaa pelätä sotilavallankaappausta. Sotilaiden osallistuminen sisäpolitiikkaan haittaa esimerkiksi sotilaallisen osaamisen kehittymistä ja näin ollen muiden näkemyksiä valtion kyvystä puolustaa itseään.¹⁰⁴

Yhdysvaltoja ja Venäjää käsiteltäessä Saganin kuvaamat pelotteen ongelmat eivät vaikuta. Waltzin mukaan valvonnan puute ei yleensä ole ongelma, koska Yhdysvalloissa on ollut aikakausia, jolloin siviiliyhteiskunnan sotilaisiin kohdistuva valvonta on ollut ajoittain vähäistä, mutta siitä huolimatta ydinaseita ei ole käytetty.¹⁰⁵ Lisäksi molemmissa valtioissa on vahva siviilihallinto, joka mahdollistaa sotilaiden keskittymisen omaan ydinosaamisalueeseensa.

Amir Lupovici esittää artikkelissaan peloteteoriam kohtaan vuosien varrella esitettyä kritiikkiä. Yksi olennainen peloteteorian puute on ollut sen kykenemättömyys täysin selvittämään, kuinka pelote tarkalleen toimii käytännössä. Toisekseen on vaikeaa selittää, mitä pelote tarkalleen on, joten tästä johtuen on vaikeaa määrittellä myös pelotteen onnistuminen. Ainoastaan kyetään havainnoimaan korrelaatio pelotteeseen tähtäävien strategioiden ja väkivallan välttämisen välillä, mutta kausaalista yhteyttä ei kyetä muodostamaan. Kolmas kritiikin kohde on ollut, et-

¹⁰² Halminen & Turtiainen, 18.3.2014.

¹⁰³ Kanerva, haastattelu 25.6.2015.

¹⁰⁴ Sagan, (2013[1995]), s. 42–43, 46.

¹⁰⁵ Waltz, (2013[1995]), s. 93.

tä toimijoiden motiivit ja intressit muuttuvat vuorovaikutuksissa, joita peloteteoria ei kykene ennustamaan ja näin ollen olennainen osa teorian selityskyvystä jää toteutumatta. Nämä teorian epämääräisyyteen liittyvät ongelma ovat johtaneet siihen, että kirjallisuus ainoastaan kuvaa pelotteen onnistumista, mutta ei selitä sitä. Lisäksi peloteteoriaa vaivaa empirismiin liittyvät vaikeudet, koska se ei kykene selittämään esimerkiksi, miksi suurvaltojen väliset kriisit vähenivät kohti kylmän sodan loppua, eli miksi pelotetta lisäävistä strategioista tuli tehokkaampia.¹⁰⁶

Lisäksi Lupovici esittää pelotteen olevan sosiaalinen rakennelma. Pelotetta olisi siis lähestyttävä konstruktivistisista lähtökohdista, koska pelote on riippuvainen ajatuksista ja tiedosta sekä niiden tulkinnoista. Tällaisia sosiaalisesti rakentuneita kokonaisuuksia ovat esimerkiksi rationaalisuus, uhat, turvallisuus, päättäväisyys sekä uskottavuus. Yksi selitys pelotteen toimivuudelle onkin juuri päättäjien sosiaalisesti rakentunut ajatus ydinasepelotteesta ainoana järkevänä keinona turvata valtioiden selviytyminen. Ydinasepelotteen ei olisi välttämättä tarvinnut muodostua päättäjien mielissä ainoaksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi, vaan valtion selviäminen olisi voitu turvata esimerkiksi puolustusjärjestelmiin perustuvalla pelotteella, sodankäynnillä tai aseista riisunnalla.¹⁰⁷

Kuinka siis tutkielman mukainen, uusklassiseen realismiin perustuva näkemys taktisten ydinaseiden merkityksestä osana pelotetta olisi relevantti, mikäli kaikki pelotteeseen liittyvä tieto on relativistista? Luomalla realismin maailmankuvaan perustuva viitekehys, kyetään selittämään pelotteeseen liittyviä relativistisia ilmiöitä. Erityisesti realismin perusolettamukset mahdollistavat valtioiden intressien hahmottamisen. Myös valittu positio asioiden materialistisesta olemuksesta mahdollistaa havaittavien asioiden toteamisen olemassa oleviksi ilman laajempaa eksistentiaalista pohdintaa asioiden luonteesta. Edelleen tämä asioiden materialistinen luonne mahdollistaa korrelaation muodostamisen asioiden välille, ja näin tekee peloteteoriasta selityskykyisen tarkasteltaessa taktisia ydinaseita osana suurvaltojen sotilaallista voimaa Euroopassa. Toisaalta tutkielma ei kykene esittämään kausaalisia suhteita taktisten ydinaseiden luoman pelotteen ja suurvaltojen toiminnan välille, koska kansainvälisessä politiikassa on valtava määrä erilaisia muuttujia. Väittämällä pelkäämistään taktisten ydinaseiden luoman pelotteen aiheuttavan tietyn tapahtuman, suurena vaarana on liika yksinkertaistaminen.

¹⁰⁶ Lupovici, (2010), s. 708–710.

¹⁰⁷ Lupovici, (2010), s. 715–716.

2.2.3 Yhteenveto peloteteorian vaikutuksista tutkielmaan

Pelotteessa on havaittavissa tutkielman kannalta seuraavat avainkohdat:

1. Pyrkimys vaikuttamiseen
2. Ehdolliset sotilaalliset uhat
3. Rationaalisuus riippuu näkökulmasta
4. Pelotettavan saatava hyötyä tietynlaisesta toiminnasta
5. Panos-tuottosuhte vaikuttaa pelotteen onnistumiseen

Tässä tutkielmassa pelotteella tarkoitetaan A:n luomaa ehdollisista sotilaallisista uhkista sekä erilaisista kannustimista koostuvaa tilannetta, jonka pyrkimyksenä on estää B:tä toimimasta haluamallaan tavalla. Kyseessä on hyvin pitkälle Dahl'n vallan määritelmään nojaava määritelmä, koska pelotteessa on lopulta kyse vallan käytöstä ja hankkimisesta. Erona Dahl'n määritelmään on pyrkimys, koska valtaa on saada toinen tekemään jotain, mutta pelotteessa toisen osapuolen toiminta on epävarmaa. Tämä määritelmä sopii myös nykypäivän maailmaan ja monimutkaiseen kansainväliseen järjestelmään, koska erilaiset toimijat ovat aina pyrkineet ja pyrkivät edelleen käyttämään valtaa. Mikäli ne tekevät sen ehdollisten sotilaallisten uhkien kautta, voidaan katsoa kyseessä olevan peloteteorian mukainen toiminta. Myös muut kuin sotilaalliset uhat, esimerkiksi taloudelliset, voisivat tulla kyseeseen, mutta tässä tutkielmassa keskitytään taktisiin ydinaseisiin, joilla on vahva sotilaallisuuden leima.

Käytännössä tutkielmassa peloteteorian kautta tarkastellaan, vaikuttavatko taktiset ydinaseet osana sotilaallista voimaa siten, että Yhdysvallat tai Venäjä kykenevät toimimaan Euroopassa haluamallaan tavalla. Mikäli suurvallan luomat ehdolliset uhat ovat riittävän voimakkaita, voidaan pelotteen katsoa olevan uskottava. Ehdolliset uhat vaativat *kyvyn* ja *tahdon* ollakseen uskottavia. Mitä enemmän kyky ja tahto liittyvät taktisiin ydinaseisiin, sitä tärkeämpiä aseet ovat luotaessa ehdollisia uhkauksia. Mitä tärkeämpiä aseet ovat luotaessa ehdollisia uhkauksia, sitä merkittävämpiä ne ovat osana sotilaallista voimaa.

Suurvaltojen osoittaessa sekä kykyä että tahtoa käyttää taktisia ydinaseitaan ja näin luoda ehdollisia uhkia, katsotaan taktisten ydinaseiden rooli osana sotilaallista voimaa merkittäväksi. Puolestaan jos suurvalta osoittaa joko tahtoa tai kykyä käyttää taktisia ydinaseitaan, mutta ei molempia, on rooli pieni. Tilanteessa, jossa suurvalta ei osoita kumpaakaan, taktisilla ydinaseilla ei ole merkitystä osana sotilaallista voimaa.

2.3 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Tutkielmassa lähteitä analysoidaan teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Käyttämällä peloteoriaa lähtökohtana, kyetään valtioiden virallisista julkilausumista arvioimaan taktisten ydinaseiden merkitystä osana suurvaltojen sotilaallista voimaa Euroopassa. Tässä alaluvussa esitetään ensin teorialähtöisen sisällönanalyysin pääperiaatteita, minkä jälkeen paneudutaan pelotteen ja uusklassisen realismin vaikutuksiin tutkimukselle käytettävän metodin kautta. Toisin sanoen, mitä yksittäisiä tekijöitä on virallisista asiakirjoista löydettävä, jotta voidaan sanoa taktisilla ydinaseilla olevan merkitystä osana sotilaallista voimaa peloteteorian näkökulmasta.

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä päättely on deduktiivista, eli kuljetaan yleiseltä tasolta kohti yksityistä tasoa.¹⁰⁸ Tämä näkyy tutkielmassa siten, että peloteteoriasta etsitään yleiset periaatteet, joiden pohjalta lähdetään tarkastelemaan pienempää kokonaisuutta, eli taktisia ydinaseita osana sotilaallista voimaa. Mikäli lähdettäisiin toisin päin liikkeelle ja tehtäisiin tutkimus, jossa taktisiin ydinaseisiin liittyvistä ilmiöistä ja käsitteistä pyrittäisiin rakentamaan peloteteoria, olisi kyseessä induktiivinen päättelyketju. Induktiivinen tutkimus voisi periaatteessa kertoa taktisten ydinaseiden merkityksistä osana sotilaallista voimaa, mutta näin saataisiin muodostettua vain teoria, jota tulisi testata toisella tutkimuksella. Näin ollen deduktiivinen tutkimus on tehokkaampi keino selittää taktisten ydinaseiden muuttuvaa merkitystä.

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä ”aineiston luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Tällöin analyysia ohjaa joku teema tai käsitekartta.”¹⁰⁹ Tässä tutkielmassa uusklassinen realismi luo maailman, jossa Yhdysvallat ja Venäjä toimivat. Se asettaa tutkimukselle muun muassa ontologian, epistemologian, tarkastelutason sekä kuvaa valtioiden toiminnan motiiveja niiden pyrkiessä selviämään anarkisessa maailmassa. Peloteoria määrittää, mitä asioita aineistosta etsitään, jotta voidaan sanoa taktisilla ydinaseilla olevan merkitystä osana suurvaltojen sotilaallista voimaa Euroopassa: mikäli valtio pyrkii luomaan taktisten ydinaseiden avulla uskottavan pelotteen, aineistosta on löydettävä viitteet, joiden perusteella pelote voidaan katsoa uskottavaksi.

Pelote perustuu ehdollisiin uhkiin, joiden on oltava uskottavia. Mikäli ehdolliset uhkat eivät ole uskottavia, pelote ei estä vastustajaa toimimasta haluamallaan tavalla. Pelote voidaan kat-

¹⁰⁸ Tuomi & Sarajärvi, (2009), s. 95, 98.

soa uskottavaksi, mikäli valtiolla on kyky ja tahto toteuttaa uhkauksensa. Tutkimuksessa on siis etsittävä aineistosta viitteitä, jotka vahvistavat tai kumoavat suurvallan tahdon ja kyvyn käyttää taktisia ydinaseitaan vaikuttaessaan muiden valtioiden toimintaan. Tällaisia viitteitä voisivat olla esimerkiksi uhkaus automaattisesta kostoiskusta tietyssä tilanteessa, taktisten ydinaseiden sijoituspaikat, uusien asejärjestelmien kehittäminen, sotilaalliset harjoitukset tai pyrkimykset vähentää ydinaseiden määrää.

Molempien suurvaltojen kohdalla tutkitaan kolmea kokonaisuutta: Ensin tutkitaan pääasiassa SIPRI:n vuosikirjojen kautta valtioiden ydinasearsenaaleja sekä niiden kehittymistä, koska ne ovat olennainen osa valtion kykyä luoda uskottava pelote. Toiseksi tutkitaan Yhdysvaltojen kohdalla pääasiassa vuosien 2002 ja 2010 Nuclear Posture Review –asiakirjojen ja Doctrine for Joint Nuclear Operations –asiakirjan sekä Venäjän kohdalla vuosien 2000, 2010 ja 2014 sotilasdoktriinien kautta valtioiden tahtoa käyttää taktisia ydinaseita. Doktriineilla on sisäinen ja ulkoinen rooli: Sisäisesti ne määrittävät sotilasjohdolle, millaisia sotia tulevaisuudessa käydään ja miten ne voitetaan. Ulkoisesti ne kertovat muille valtioille, missä tilanteissa ja minkälaista sotilaallista voimaa valtio tulee käyttämään.¹¹⁰ Mikäli valtiot ilmaisevat doktriineissaan taktisilla ydinaseilla olevan tärkeä rooli osana valtion puolustamista ja sodankäyntiä, esimerkiksi matala kynnyksellä käyttää niitä, voidaan sanoa taktisilla ydinaseilla olevan merkitystä osana sotilaallista voimaa. Kolmantena käsitellään valtioiden näkemyksiä pelotteen muodostumisesta, vaikutuksista ja merkittävydestä edellä mainittujen asiakirjojen perusteella, koska myös tämän kautta kyetään päättelemään valtioiden tahto käyttää taktisia ydinaseita. Toisin sanoen, mikäli valtiot näkevät ydinaseet merkittävänä osana pelotteen muodostumista, taktisilla ydinaseilla on oltava merkitystä.

Yhdistämällä Venäjän ja Yhdysvaltojen tahto ja kyky käyttää taktisia ydinaseita, saadaan selville niiden kyky luoda uskottavia ehdollisia uhkia. Mitä voimakkaammin uskottavat ehdolliset uhat nojaavat taktisiin ydinaseisiin, sitä suurempi merkitys taktisilla ydinaseilla on valtioille. Näin voidaan taktisiin ydinaseisiin liittyvän tahdon ja kyvyn avulla arvioida taktisten ydinaseiden merkitystä osana Venäjän ja Yhdysvaltojen sotilaallista voimaa nykypäivän Euroopassa.

¹⁰⁹ Tuomi & Sarajärvi, (2009), s. 113.

¹¹⁰ Adamsky, (2013), s. 92–93.

3 YHDYSVALLAT

Konventionaalisen voiman merkitys on kasvanut ydinaseiden merkitystä suuremmaksi. Toisaalta Yhdysvalloilla on edelleen suuri määrä erilaisia ydinaseita, joiden käytölle on luotava reunaehdot. Nämä reunaehdot vaikuttavat Yhdysvaltojen kykyyn luoda uskottavia ehdollisia uhkia. Tässä luvussa tarkastellaan ensin Yhdysvaltojen ydinasearsenaalia erityisesti taktisten ydinaseiden osalta perustuen SIPRI:n vuosikirjoihin. Tämän jälkeen tarkastellaan virallisista asiakirjoista löytyviä viittauksia taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteista sekä arvioidaan niiden merkitystä osana Yhdysvaltojen sotilaallista voimaa Euroopassa. Viimeiseksi pohditaan Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden merkitystä osana pelotetta sekä pelotteen uskottavuutta, koska näin pyritään muodostamaan laajempi kuva taktisten ydinaseiden merkityksen muutoksesta.

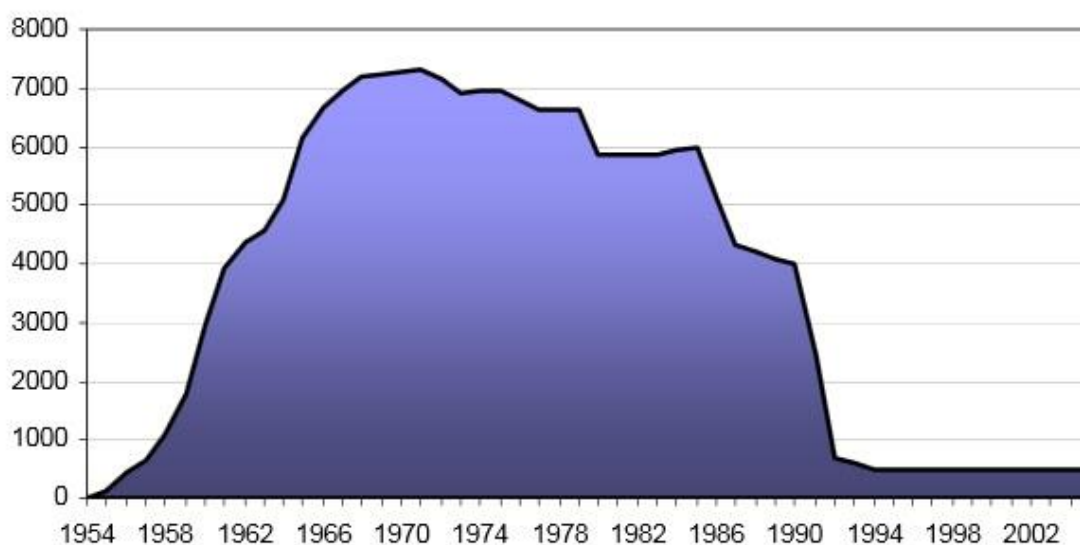
3.1 Arsenaali

Kylmän sodan aikana Yhdysvaltojen Eurooppaan sijoittamien ydinaseiden määrä oli huipussaan vuonna 1974. Ydinaseita oli tuolloin sijoitettuna Iso-Britanniaan, Saksaan, Italiaan, Ranskaan, Turkkiin, Alankomaihin, Kreikkaan sekä Belgiaan. 1970-luvulla heräsi keskustelua ydinaseiden liiallisesta määrästä sekä niihin liittyvistä turvallisuusuhkista, esimerkiksi Kreikan ja Turkin sodan seurauksena, missä molemmat osapuolet olisivat halunneet Yhdysvaltojen ydinaseita itselleen. Tämän jälkeen päätettiin vähentää ydinaseiden määrää Euroopassa. Määrä väheni noin tuhannella vajaassa kymmenessä vuodessa. Kuitenkin Neuvostoliiton sijoittaessa uusia SS-20 ohjuksia, Yhdysvaltojen modernisoidessa vanhoja järjestelmiään sekä Naton sopiessa uusien ohjuksien sijoittamisesta, määrä lisääntyi hieman vuoteen 1985 asti, jolloin ydinaseita oli Euroopassa lähes 6000.¹¹¹

Yhdysvallat päätti vuonna 1983 yksipuolisesti vähentää ydinaseitaan 1400 kappaleella Euroopassa vuoteen 1988 mennessä. Myös vuonna 1988 voimaan astuneella keskipitkän matkan ydinaseet kieltävällä sopimuksella oli vaikutusta määrän pienenemiseen. Vuoteen 1990 mennessä ydinaseiden määrä oli laskenut noin 4000:een ja vuotta myöhemmin ydinaseita oli 2500, joista 1400 oli taktisia ydinaseita. Yhdysvallat ei kuitenkaan vetänyt kaikkia ydinaseitaan pois

¹¹¹ Kristensen, (2005), s. 24–27.

Euroopasta, koska niillä nähtiin historiansa ja luonteensa takia olevan vakautta ja arvovaltaa tuova vaikutus.¹¹²

Kuva 1: Yhdysvaltojen ydinaseiden määrä Euroopassa.¹¹³

Yhdysvallat ei kehittä uusia aseita tai luo aseille uusia käyttötarkoituksia, ainoastaan pitää yllä nykyistä arsenaaliaan.¹¹⁴ Pidentämällä ydinaseidensa elinikää Yhdysvallat kykenee pitämään yllä turvallista ja tehokkaan pelotteen luovaa arsenaalia ilman tarvetta kehittää uusia ydinaseita.¹¹⁵ Toisaalta Yhdysvallat on kehittänyt uuden version sen ainoasta taktisesta ydinaseestaan, B61¹¹⁶ ydinpommista. Uuden version kehittämistä B61 ydinpommista on perusteltu sillä, että kyseessä on vain päivitetty versio, eikä kokonaan uusi ase. Toisaalta uudessa versiossa on aina edellistä parempia ominaisuuksia, joten muiden valtioiden on reagoitava muutoksiin, mikäli ne eivät halua jäädä kehityksessä jälkeen. Esimerkiksi Kiina ja Venäjä ovat kritisoineet uuden version kehitystä voimakkaasti.¹¹⁷

Vuonna 2000 Yhdysvalloilla oli B61-tyypin ydinpommeja arviolta yhteensä 1350 kappaletta.¹¹⁸ Täysin tarkkaa määrää on Norriksen ja Arkinin mukaan vaikea arvioida, koska julkista

¹¹² Kristensen, (2005), s. 27–29.

¹¹³ Kristensen, (2005), s. 24.

¹¹⁴ Mecklin, 14.5.2015.

¹¹⁵ Mecklin, 14.5.2015; Nuclear Posture Review, (2010), s. VI.

¹¹⁶ B61-ydinpommi on vapaasti putoava ydinpommi. British American Security Information Council, (2014), s. 1; B61-ydinpommista on olemassa versiot -3, -4, -7, -10, -11 ja -12. Hans Kristensen esittää taktisiksi versioita -3, -4, ja -10- Versio -12 voi olla sekä taktinen että strateginen ase sen tehosta riippuen. Tässä tutkielmassa B61-perheen ydinaseista taktisiksi lasketaan Kristensenin esittämät versiot -3, -4, -10 ja -12. (Kristensen, 2014d).

¹¹⁷ Broad & Sanger, 11.1.2016.

¹¹⁸ Norris & Arkin, (2000), s. 479.

tietoa on saatavana niukasti.¹¹⁹ Tämän tutkimuksen kannalta tarkat määrät eivät ole olennaisia, koska taktisten ydinaseiden tarkastelun painopiste on yhteiskunnallisella tasolla. Muutamiin kymmenien tai satojen ydinaseiden muutokset eivät ole yhteiskunnallisesti merkittäviä, joten SIPRI:n vuosikirjoissa esitetyt arviot ovat riittäviä

Vuoteen 2002 mennessä taktisten ydinaseiden kokonaismäärä oli laskenut 1290 kappaleeseen, joista 150 oli sijoitettuna Eurooppaan.¹²⁰ Vuoteen 2007 mennessä sijoitettujen taktisten ydinaseiden määrä oli laskenut 400:aan, mutta reservissä lienee jonkin verran aseita.¹²¹ Eurooppaan sijoitetuista taktisista ydinaseista SIPRI:n vuosikirjassa annetaan luvuksi jopa 400, mutta Robert Norris ja Hans Kristensen esittävät vuonna 2011 laatimassaan artikkelissa määräksi 150–200 kappaletta, mikä vaikuttaa uskottavammalta vuoden 2007 sijoitettujen aseiden kokonaismäärään nähden.¹²²

Vuoteen 2012 mennessä Eurooppaan sijoitettujen taktisten ydinaseiden määrä ei ole merkittävästi laskenut. Operatiivisina olevien B61-ydinpommien kokonaismäärä sen sijaan on laskenut noin 200 kappaleeseen, joista Eurooppaan on sijoitettuna edelleen noin 180 kappaletta, jotka sijaitsevat tukikohdissa Belgiassa, Saksassa, Italiassa, Alankomaissa sekä Turkissa. Vuoden 2012 kokonaismäärää, eli myös reservissä olevien ydinaseiden määrää, ei ole ilmoitettu, mutta vuonna 2011 reservissä oli Yhdysvalloissa 300 kappaletta, joten määrä lienee pysynyt suunnilleen samana.¹²³

Vuonna 2014 Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden arsenaali käsitti 184 kappaletta operatiivisesti sijoitettuja B61-ydinpommeja. Yhteensä näitä oli arviolta 500 kappaletta, joista operatiivisina oli pelkästään Eurooppaan sijoitetut ydinaseet. Loput olivat varastoituna Yhdysvaltoihin, mistä niitä kyettäisiin käyttämään liittolaisten tukemiseen esimerkiksi Lähi-idässä tai Kaakkois-Aasiassa. Vuoden 2015 SIPRI:n vuosikirjan ilmoittaa määräksi yhteensä noin 500

¹¹⁹ Norris & Arkin, (2000), s. 478.

¹²⁰ Kristensen & Handler, (2002), s. 527; Tekstissä ilmoitetaan taktisten ydinaseiden määräksi 1120, mutta taulukossa 10A.2. ilmoitetaan B61-3/5/10 määräksi 840 operatiivisesti sijoitettua, joista 150 Euroopassa, ja 450 varastoitua. 1120 on saatu laskettua lisäämällä taulukon 10A.3. ilmoittamaan 800:aan B61-ydinpommiin 320 Tomahawk-ristelyohjusta, joita tässä tutkimuksessa ei yli 500km kantamansa takia pidetä taktisina ydinaseina. Jälkimmäisessä taulukossa B61 pommien määräksi ilmoitetaan 800 operatiivista ja n. 500 varastoitua. Molemmissa taulukoissa suuruusluokka on sama, joten ristiriita ei vaikuta tutkimukseen. (Kristensen & Handler, (2002), s. 526–527, 535). Muut lähteet eivät tunne B61-ydinpommin versiota -5, joten kyseessä lienee kirjoitusvirhe ja oikeasti tarkoitetaan versiota -4.

¹²¹ Kile, Fedchenko & Kristensen, (2007), s. 518.

¹²² Norris & Kristensen, (2011), s. 64.

¹²³ Kile, Schell & Kristensen, (2012a), s. 310.

asetta, joista Euroopassa on operatiivisina hieman yli 180, joten lukua 184 voidaan tutkielmassa pitää tarkkana Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden määränä.¹²⁴

Huomion arvoista on, että Yhdysvallat on sijoittanut taktisia ydinaseitaan Eurooppaan, mutta pitänyt loput reservissä. Vuoden 2014 SIPRI:n vuosikirjassa on maininta, että Yhdysvallat voisi käyttää taktisia ydinaseitaan liittolaistensa tukemiseen Euroopan ulkopuolella, mutta operatiivisina niitä ei ole esimerkiksi Kiinan lähialueilla. Taktiset ydinaseet kyettäisiin siirtämään Yhdysvalloista nopeasti Eurooppaan, mutta päätös pitää aseet operatiivisina viestii osaltaan niiden merkittävydestä pelotteen luomisessa. Toisaalta pelkästään sijoituspaikkoja tarkastelemalla ei voida arvioida, onko enemmän kyseessä taktisten ydinaseiden poliittinen vai sotilaallinen merkitys. Sijoituspaikkoja tarkastelemalla voidaan kuitenkin sanoa, että taktisilla ydinaseilla on erityinen merkitys Euroopassa, koska muualla niitä ei ole operatiivisina.

Taktisten ydinaseiden määrä on siis laskenut kylmän sodan päättymisen aikaisesta noin 1400 aseesta vajaaseen 200 kappaleeseen vuoteen 2007 mennessä. Tarkastelemalla määriä kyetään saamaan kuva Yhdysvaltojen kyvystä käyttää taktisia ydinaseitaan, mikä puolestaan vaikuttaa pelotteen uskottavuuteen. Kahdensadan taktisen ydinaseen tuhovoima on valtava, joten Yhdysvallat kykenee torjumaan Venäjän konventionaalisiin joukoin tehtävän hyökkäyksen Euroopassa. Määrän väheneminen ei välttämättä laske kykyä käyttää taktisia ydinaseita myöskään, että aseiden laatu paranee B61-12 version myötä. Lisäksi Yhdysvallat kykenee tuomaan satoja ydinaseita Yhdysvalloista, joten vastustaja joutuu ottamaan aseet huomioon laatiessaan suunnitelmiaan. Toisaalta ongelmana Yhdysvalloilla on ohjusaseistuksen puuttuminen, joten venäläisiin kohteisiin vaikuttaminen on hankalampaa ilmapuolustuksesta johtuen. Yhdysvalloilla voidaan kuitenkin katsoa olevan kyky vaikuttaa Venäjään ehdollisten uhkien kautta, koska arsenaali on riittävä ja Venäjän ilmapuolustus ei välttämättä kykene torjumaan kaikkia Yhdysvaltojen hävittäjiä.

Nato on Yhdysvaltojen johdolla myös harjoitellut kykyä käyttää taktisia ydinaseita. Vuonna 2014 järjestettiin Italiassa Steadfast Noon 2014 –harjoitus, johon osallistui koneita Belgiasta, Saksasta, Italiasta, Alankomaista, Puolasta, Turkista ja Yhdysvalloista. Harjoitus oli toinen kahden vuoden sisällä, ja siinä harjoiteltiin taktisten ydinaseiden käyttöä sekä samalla evaluoitiin Naton kyky aseiden käytölle.¹²⁵ Harjoitukset ovat merkki taktisten ydinaseiden merkityk-

¹²⁴ Kristensen, (2014a), s. 290, 297–298; Kristensen, (2015a), s. 471.

¹²⁵ Kristensen, 27.10.2014 .

sestä osana sotilaallista voimaa, koska muutoin tarvetta harjoitusten järjestämiselle ei olisi, ne voitaisiin järjestää harvemmin tai niihin ei osallistuisi koneita lukuisista Nato-maista.

Taktisten ydinaseiden merkityksestä kertoo uuden B61-12 ydinpommin kehitystyö. Yhdysvallat testasi vuonna 2015 taktista ydinasetta, joka on tarkka sekä sen räjähdysvoima on säädeltävissä. Vanhat B61-ydinpommit päivitetään versioon -12 ja ensimmäisten on tarkoitus olla valmiina vuonna 2019.¹²⁶ Aseella kyettäisiin iskemään esimerkiksi maanalaisiin sotilaskohteisiin, kuten Pohjois-Korean ydinasetehtaisiin. Räjähdysvoima saadaan säädettyä suhteellisen pieneksi, mikä madaltaa aseiden käyttökynnystä. Esimerkiksi aselajikomentajien neuvoston entinen puheenjohtaja, kenraali James Cartwright, on sanonut pienen tehon parantavan aseiden käyttömahdollisuuksia.¹²⁷

Uusi taktinen ydinase on herättänyt kritiikkiä, koska pelätään käyttökynnyksen madaltumista. Kriitikot, esimerkiksi Hans Kristensen, argumentoivat, että oheistuhojen pientyessä käytön todennäköisyys kasvaa. Tähän kuitenkin esimerkiksi entinen Yhdysvaltojen ilmavoimien esikuntapäällikkö, kenraali Norton Schwartz, vastaa, että käytön todennäköisyys pienenee pelotteesta johtuen, koska vastustaja mieluummin perääntyy arvioidessaan tahdon käyttää asetta suuremmaksi.¹²⁸

Peloteteorian kannalta aseiden käytön todennäköisyys pienenee, koska valtio toimii rationaalisesti, eikä pyri uhkaamaan Yhdysvaltojen intressejä. Näin ollen Schwartz olisi oikeassa, mutta toisaalta tällä hetkellä kynnyksellä käyttää taktista ydinasetta on esimerkiksi poliittisista seurauksista johtuen suuri, jolloin vastustaja voi kyseenalaistaa tahdon käyttää edes tarkkaa tai pientä ydinasetta. Peloteteorian kannalta pieni ja käyttökelpoinen ydinase voi olla hyödyllinen, koska panos-tuottosuhde voi nopeasti kasvaa vastustajan kannalta kannattamattomaksi, koska riskinä on menettää elintärkeitä kohteita.

Teknisestä näkökulmasta tarkasteltuna olennaista on Yhdysvaltojen arsenaalin muodostuminen ainoastaan vapaasti putoavista ydinpommeista, jotka on toimitettava kohteeseen lentokoneella. Aseiden käyttökelpoisuus Venäjää vastaan on rajallinen, koska Venäjä kykenee kiistämään Yhdysvaltojen kyvyn omalla ilmapuolustuksellaan. Uuden B61-12 ydinpommin käyttötarkoitus ei ole tuhota hyökkäviä panssariprikaateja, vaan tarkasti tuhota maanalaisia kohteita, joten esimerkiksi terroristijärjestöjä vastaan ase on teknisiltä ominaisuuksiltaan käyttö-

¹²⁶ Kristensen, (2012), s. 23.

¹²⁷ Broad & Sanger, 11.1.2016.

kelpoinen. Näin ollen teknisestä näkökulmasta taktisilla ydinaseilla on merkitystä osana ehdollisten uhkien muodostumista, mutta ehdollisia uhkia kohdistetaan ennen kaikkea terroristeja, eikä niinkään Venäjää vastaan.

B61-12 ydinpommin kehittäminen on merkittävä taktisten ydinaseiden merkityksen muutoksen kannalta. Kehitystyö on ollut tähän asti kallein toteutettu ydinaseprojekti.¹²⁹ Ottaen huomioon Yhdysvaltojen taloudellisen tilanteen viime vuosina, täytyy taktisilla ydinaseilla olla merkitystä osana sotilaallista voimaa, koska projekti on saatu vietyä loppuun. Nykytekniikka mahdollistaa tarkemmat ja vähemmän oheistuoja vaativat ydinaseet. Esimerkiksi Zachary Keck esittää blogikirjoituksessaan, että aikaisemmin Yhdysvaltojen isku Kiinan strategisia ydinaseita vastaan tappaisi 3-4 miljoonaa ihmistä, mutta parempien aseiden takia luku putoaisi noin 700:aan.¹³⁰ Vaikka kyseessä on yksittäisen tutkijan todella radikaalilta vaikuttava arvio kuolonuhrien vähenemisestä, toisi tällainen muutos täysin uusia mahdollisuuksia ydinaseiden käytölle. Ongelmana tosin olisi edelleen ohjusaseistuksen puuttuminen, joten käytännössä isku on ilmatorjunnasta johtuen mahdoton toteuttaa. Yhdysvalloilla on kuitenkin tekninen etumatka kilpailijoihinsa, joten sen kannalta olisi järkevää pyrkiä muuttamaan ihmisten käsitys taktisista ydinaseista enemmän konventionaalisten aseiden suuntaan. Tällöin poliittiset seuraamukset olisivat huomattavasti nykyistä pienemmät, mikä helpottaisi aseiden käyttöä. Tällaisen kehityksen arviointi on tosin tällä hetkellä vielä liian aikaista, koska ydinaseita käsitteleviä asiakirjoja ei ole päivitetty muuttuneen suorituskyvyn näkökulmasta. Tulevaisuus näyttää, mihin suuntaan Yhdysvallat pyrkii taktisten ydinaseiden merkitystä viemään.

3.2 Taktisten ydinaseiden poliittinen merkitys

Yhdysvallat on ilmoittanut haluavansa vähentää ydinaseiden määrää ja lopulta tekemään maailmasta ydinaseettoman.¹³¹ Presidentti Obama ilmoitti vuonna 2009 Prahassa pitämässään puheessa, että Yhdysvallat pyrkii kohti ydinaseettoman maailman rauhaa ja turvallisuutta.¹³² Toisaalta Yhdysvallat tiedostaa, että myös Venäjän on vähennettävä arsenaaliaan, jotta ei synny epätasapainoa; Yhdysvallat on ajanut uutta START –sopimusta, jolla rajoitetaan maiden ydinaseiden määrää.¹³³ Tämä kuvaa hyvin Yhdysvaltojen virallista suhtautumista ydinaseisiin:

¹²⁸ Kristensen, (2014c).

¹²⁹ Keck, (2015).

¹³⁰ Keck, (2015).

¹³¹ Mecklin, 14.5.2015; Nuclear Posture Review, (2010), s. 1.

¹³² Woolf, (2014b), s. 63.

¹³³ Nuclear Posture Review, (2010), s. 29–30.

ydinaseista pyritään eroon, mutta niitä pidetään yllä, koska muillakin suurvalloilla on ydinaseita. Todellisuus ei kuitenkaan välttämättä ole aivan näin, koska Yhdysvallat on esimerkiksi kehittänyt B62-12 ydinpommin. Motiivina pyrkimyksiin taktisten ydinaseiden vähentämiseen voi siis olla esimerkiksi teknisen etumatkan säilyttäminen, koska mikäli muut valtiot eivät kehitä uusia aseita, säilyy Yhdysvalloilla etulyöntiasema. Tässä alaluvussa keskitytään taktisten ydinaseiden

Vuoden 2001 ydinaseiden tilaa käsittelevä julkilausuma Nuclear Posture Review –asiakirja määrittä Yhdysvaltojen ydinasepolitiikkaa. Asiakirjassa painotettiin siitä tehtyjen katkelmien perusteella ydinaseilla olevan kriittinen rooli Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten puolustuskyvyssä. Ydinaseilla kyettiin luomaan uskottava sotilaallinen vaihtoehto pelottamaan lukuisia eri uhkia, esimerkiksi joukkotuhoaseita sekä suuren mittaluokan konventionaalisia hyökkäyksiä. Toisaalta ydinaseet eivät yksinään riitä, vaan tarvitaan ydinaseita sekä konventionaalista- ja puolustuskykyä, jotta monipuolisiin uhkiin kyetään vastaamaan tulevaisuudessa.¹³⁴

Vuoden 2001 NPR–asiakirja herätti pelkoa, että Yhdysvallat olisi kehittämässä uusia ydinaseita sekä laskemassa kynnystä niiden käytölle. Bushin hallinto kuitenkin vastasi kritiikkiin sanomalla, että kyse on vain aikaisemman politiikan jatkumosta.¹³⁵

Terrorismia pidetään Yhdysvaltojen suurimpana turvallisuusuhkana. Lisäksi valtiollisista uhkakuvista mainitaan myös Iran ja Pohjois-Korea, jotka lisäävät Yhdysvaltojen sekä kansainvälisen yhteisön turvattomuutta pyrkiessään hankkimaan ydinaseita. Ydinaseiden leviäminen aiheuttaa ongelmia sekä pelotteen että liittolaisten turvaamisen suhteen. Näin ollen Yhdysvaltojen on sitouduttava voimakkaasti liittolaistensa turvallisuuden takaamiseen, jotta myöskään liittolaiset eivät hankkisi ydinaseita ja näin lisäksi ydinaseiden käytön todennäköisyyttä.¹³⁶

Painopisteenä Yhdysvaltojen politiikassa on nykyisin ydinaseiden leviämisen estäminen. Alueellista turvallisuutta vahvennetaan ohjuspuolustusjärjestelmillä ja konventionaalisella voimalla, jotta Yhdysvaltojen liittolaisten ei tarvitsisi kehittää ydinaseita suojakseen.¹³⁷ Näin menetellen Yhdysvallat haluaa viestittää, että olemalla heidän liittolaisensa he pitävät yllä turvallisuutta konventionaalisella voimalla ja tarvittaessa ydinaseilla. Esimerkiksi Yhdysvallat on

¹³⁴ Nuclear Posture Review [Excerpts], (2002), s. 3.

¹³⁵ Ferguson, (2002).

¹³⁶ Nuclear Posture Review, (2010), s. 3–4.

¹³⁷ Nuclear Posture Review, (2010), s. vi.

sijoittanut pieniä määriä joukkojaan Baltian maihin.¹³⁸ Vaikka joukkojen määrät ovat pieniä, osoittaa Yhdysvallat toimillaan olevansa sitoutunut Baltian maiden turvallisuuteen.

Yhdysvaltojen ydinasein toteutettavia operaatioita koskeva doktriiniasiakirja (*Doctrine for Joint Nuclear Operations*)¹³⁹ määrittä vuonna 2005 ydinasejoukoille neljä tehtävää:

1. Vakuuttaa liittolaiset ja ystävät Yhdysvaltojen aikomuksien järkkymättömyydestä sekä sen kyvystä täyttää turvallisuussitoumukset.
2. Suostutella vastustajat olemaan ryhtymättä ohjelmiin tai operaatioihin, jotka voisivat uhata Yhdysvaltojen tai sen liittolaisten ja ystävien intressejä
3. Pelottaa aggressiot ja pakottamisyrietykset työntämällä eteen kyky nopeasti päihittää hyökkäykset sekä langettamalla voimakkaita tappioita vastustajan sotilaalliselle kyvyille sekä tukevalle infrastruktuurille
4. Päätäväisesti päihittää vastustaja, mikäli pelote epäonnistuu¹⁴⁰

Tehtävissä 1–3 taustalla on tahdon viestittäminen. Tavoitteena on saada vastustaja uskomaan, että sen ei ole järkevää ryhtyä tiettyihin toimiin. Peloteteorian kannalta näin on järkevää toimia, mutta esimerkiksi ydinasejoukkojen komentaja ei tällaiseen välttämättä kykene: komentaja kykenee ainoastaan luomaan suorituskykyä ja näyttämään voimaa esimerkiksi siirtämällä joukkoja tai järjestämällä harjoituksia. Poliitikkojen tehtävänä puolestaan on viestittää vastustajalle, mitä intressejä sen ei haluta loukkaavan. Näin ollen on mielenkiintoista, että joukoille on annettu tällaisia tehtäviä, eikä asiaa ole muotoiltu esimerkiksi siten, että ydinasejoukkojen tehtävänä on luoda suorituskyky, johon poliitikot voivat nojata luodessaan ehdollisia uhkia.

Yhdysvaltojen tavoitteiksi ydinaseiden suhteen vuoden 2010 Nuclear Posture Review –asiakirja määrittää viisi tavoitetta:

1. Estää ydinaseiden leviäminen sekä ydinaseterrorismi
2. Vähentää Yhdysvaltojen ydinaseiden roolia Yhdysvaltojen kansallisessa turvallisuusstrategiassa
3. Pitää yllä strategista pelotetta sekä vakautta pienemmällä ydinaseiden määrällä
4. Vahvistaa alueellista pelotetta ja vakuuttaa Yhdysvaltojen liittolaiset ja kumppanit
5. Pitää yllä turvallinen, turvattu sekä tehokas ydinasearsenaali.¹⁴¹

¹³⁸ Kunnas, 10.3.2015.

¹³⁹ Doktriini tarkoittaa oppilauselmaa tai oppijärjestelmää. Suomisanakirja, (<http://www.suomisanakirja.fi/doktriini>).

¹⁴⁰ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-1.

Nämä tavoitteet kuvaavat hyvin Yhdysvaltojen suhtautumista ydinaseisiin: mitä vähemmän ydinaseita maailmassa on sen parempi. Yhdysvallat kykenee näin vähentämään itseensä kohdistuvaa pelotetta, koska mitä vähemmän ydinasevaltioita maailmassa on, sitä epätodennäköisemmin toinen osapuoli pystyy luomaan ehdollisia uhkia Yhdysvaltoja vastaan. Toisaalta Yhdysvallat tiedostaa ydinaseiden luonteen sekä niiden luomat mahdollisuudet, eikä ole luopumassa ydinaseista täysin.

Ydinaseiden omistamisen hyödyistä ja haitoista on keskusteltu tiedeyhteisössä pitkään. Ydinaseiden vastustajien mielestä aseista on luovuttava, koska esimerkiksi kansainvälinen yhteistyö luo turvallisuutta ydinaseita paremmin; ydinaseiden vaikutukset ovat aina massiivisia, eikä niitä voida käyttää rajatusti; INF-sopimuksen rikkominen johtaisi uuteen kilpavarusteluun, joka voisi vahingoittaa eurooppalaisten valtioiden ulkopoliittisia suhteita sekä ydinaseiden hyödyt perustuvat väärin tulkittuihin ja valheellisiin faktoihin.¹⁴² Lisäksi ydinaseiden valvonta luo vakautta ja ennustettavuutta.¹⁴³ Keinoina aseiden vähentämiseen Lewis Dunn näkee neljä kokonaisuutta: ensinnäkin on sitouduttava yhteistyöhön, toisekseen on luotava uusi yhteistyöprosessi, kolmanneksi on otettava ensiaskeleksi aseiden vähentämiseen vuoteen 2020 mennessä, sekä viimeisenä on vähennettävä riskiä ydinaseiden ensikäytölle.¹⁴⁴

Ydinaseiden puolustajista esimerkiksi Matthew Kroenig puolestaan on sitä mieltä, että Venäjä kykenee uhkaamaan Natoa omilla ydinaseillaan ja näin saavuttamaan omat päämääränsä, joten Yhdysvaltojen on pidettävä yllä kykyään käyttää tarvittaessa ydinaseitaan.¹⁴⁵ Kenneth Waltzin mukaan valtiot hyötyvät ydinaseista, koska niillä kyetään uhkaamaan vastustajaa ja näin pakottamaan vastustaja varovaisemmaksi.¹⁴⁶ Käytännössä vastustajat näkevät ydinaseet huonona vaihtoehtona, koska yhteistyö on parempi vaihtoehto, ja että ydinaseiden käyttö voi johtaa vakaviin seuraamuksiin. Puolustajat puolestaan näkevät turvallisempaa vaihtoehtona ydinaseiden säilyttämisen: vastustaja ei pääse vaikuttamaan valtion toimintaan, koska omilla ydinaseilla kyetään estämään vastustajaa toimimasta haluamallaan tavalla. Uusklassisen realismin kannalta on järkevämpää säilyttää ydinaseet, koska ydinaseet ovat osa materiaalista valtaa, millä valtio voi vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Myös peloteteorian kannalta on järkevämpää

¹⁴¹ Nuclear Posture Review, (2010), s. 2.

¹⁴² Dunn, (2015), s. 8–9; Pifer, ym. (2015), s. 131–132.

¹⁴³ Reif, (2015).

¹⁴⁴ Dunn, (2015), s. 14.

¹⁴⁵ Kroenig, (2015), s. 54–56, 58.

¹⁴⁶ Waltz, (2013[1995]), s. 6–7.

säilyttää ydinaseet, koska näin kyetään kiistämään vastustajan kykyä luoda uskottavia ehdollisia uhkia.

Luopuminen kokonaan taktisista ydinaseista voisi joissain tapauksissa pakottaa Yhdysvallat uhkaamaan Venäjää strategisilla ydinaseilla; Venäjän uhatessa taktisilla ydinaseilla, Yhdysvaltojen olisi turvauduttava eskalaatiolla uhkaamiseen.¹⁴⁷ Tällainen olisi poliittisesti kannattamatonta, koska Yhdysvallat näyttäisi muiden valtioiden silmissä uhkaavalta, mikä pakottaisi ne pienentämään uhkaa esimerkiksi liittoutumilla. Näin ollen Yhdysvaltojen asema heikkenisi. Lisäksi George Ullrich kumppaneineen pohtii artikkelissaan taktisista ydinaseista luopumista: Vaikka Yhdysvalloilla on ylivoima konventionaalisisessa suorituskyvyssä, ylivoima ei kuitenkaan ole aina, kaikkialla ja kaikissa olosuhteissa. Lisäksi panosten ollessa Venäjän kannalta riittävän korkeat, juuri konventionaalinen ylivoima voisi johtaa taktisten ydinaseiden käyttöön.¹⁴⁸

Yhdysvaltojen ja Venäjän suhteissa on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos: maat eivät ole enää Yhdysvaltojen mielestä vihollisia, vaikka poliittisia erimielisyyksiä nousee aika ajoin ja Venäjä modernisoi ydinasearsenaaliaan; aseellinen yhteenotto on maiden välillä hyvin epätodennäköinen.¹⁴⁹ Vuoden 2001 NPR-asiakirjassa mainitaan, että Yhdysvalloilla ja Venäjällä ei ole kylmänsodan aikaista ideologista vastakkain asettelua, joten Yhdysvallat pyrkii yhteistyöhön Venäjän kanssa. Samalla kuitenkin tiedostetaan, että Venäjän suhtautuminen voi tulevaisuudessa muuttua vihamieliseksi, jolloin Yhdysvaltojen on mahdollisesti tarkastettava ydinaseidensa määrää ja roolia.¹⁵⁰ Vuoden 2010 asiakirjassa Yhdysvallat ei pidä Venäjää vihollisena, vaan yhteistyökumppanina ydinaseiden leviämistä sekä muita uhkia vastaan.¹⁵¹ Tosin näkemys voi olla muuttunut vuodesta 2010 muun muassa georgiansodan, Ukrainen kriisin, Syyrian intervention tai Edward Snowdenin tapauksen myötä. Esimerkiksi vuonna 2013 Yhdysvalloilla ja Venäjällä oli yhteisiä sotaharjoituksia, mutta vuonna 2014 pidettäväksi suunniteltu merisotaharjoitus peruttiin.¹⁵² Mielenkiintoista olisi nähdä, kuinka nykypäivänä Venäjään suhtauduttaisiin uudessa ydinaseita koskevassa selonteossa. Olisiko Venäjä edelleen kumppani sodassa terrorismia vastaan vai otettaisiinko Venäjän toimiin kantaa jyrkemmin ja mahdollisesti uhattaisiin jyrkillä vastatoimilla.

¹⁴⁷ Ullrich, Scouras & Frankel, (2015), s. 12; Kroenig, (2015), s. 57.

¹⁴⁸ Ullrich, Scouras & Frankel, (2015), s. 13.

¹⁴⁹ Nuclear Posture Review, (2010), s. 4.

¹⁵⁰ Nuclear Posture Review [Excerpts], (2002), s. 5.

¹⁵¹ Nuclear Posture Review, (2010), s. 15.

¹⁵² Hicks, 23.8.2013; Pettersen, 5.3.2014.

Yhdysvaltojen halukkuus yhteistyöhön näkyy myös pyrkimyksissä rajoittaa taktisia ydinaseita sopimuksin. Esimerkiksi vuonna 2010 Yhdysvaltain senaatti kehotti presidenttiä pyrkimään kahden välisin sopimuksin rajoittamaan Venäjän taktisten ydinaseiden arsenaalia.¹⁵³ Tällainen sopimus olisi edullisempi Yhdysvalloille, koska sillä on suurempi kyky konventionaaliseen sodan käyntiin. Näin ollen on epätodennäköistä, että Venäjä suostuisi vähentämään taktisia ydinaseitaan, koska se samalla vähentäisi omaa materiaalista voimaa, joka on vallan perimmäinen lähde.

Yhdysvallat pyrkii muuttamaan ydinasepolitiikkansa painopistettä vastaamaan paremmin terrorismin ja erityisesti ydinaseiden leviämisen luomiin uhkiin.¹⁵⁴ Kuinka Venäjä näkee tämän? Realismin kannalta Venäjä voi nähdä tilaisuuden lisätä omaa turvallisuuttaan merkittävästi vahvistamalla edelleen omaa ydinasepelotettaan ja näin pakottamalla Yhdysvallat toimimaan Venäjän tahdon mukaisesti. Toisaalta Venäjän lisätessä omaa voimaansa, voi Yhdysvallat liittolaisineen olla pakotettu tasapainottamaan Venäjää esimerkiksi siirtämällä painopistettä ydinaseiden leviämisen ehkäisemisestä Venäjän muodostaman uhan torjumiseen. Tällä olisi negatiivinen vaikutus Venäjän suhteelliseen valta-asemaan. Usklassisen realismin kannalta todennäköisempi vaihtoehto on jälkimmäinen, mikäli Venäjän hallinto arvioi kansainvälisen järjestelmän tasapainottavan itseään. Näin ollen lisätäkseen omaa kykyään kontrolloida ympäristöään, Venäjän kannattaa pidättäytyä pakottamasta Yhdysvaltoja tasapainottamaan tilannetta. Todellisuudessa Venäjä voi kuitenkin asettaa oman suurvalta-asemansa, arvovallan tavoittelun tai sisäpoliittiset syyt etusijalle, mikä voi johtaa Venäjän aggressiiviseen toimintaan riippumatta Yhdysvaltojen vastareaktiosta. Aggressiivista toimintaa voi esiintyä myös, jos Venäjä arvioi Yhdysvaltojen reaktion pieneksi.

Yhdysvaltojen strategiset ydinaseet ovat hälytysvalmiudessa ja useita sukellusveneitä on jatkuvasti merellä, mutta strategiset pommikoneet eivät ole hälytysvalmiudessa.¹⁵⁵ Tällä hetkellä hälytysvalmiutta ei haluta vähentää, koska se voisi rohkaista potentiaalista vastustajaa iskemään ennen kuin hälytysvalmius saadaan palautettua, mutta tulevaisuudessa Yhdysvallat olisi halukas vähentämään ydinaseiden hälytysvalmiutta.¹⁵⁶ Tällä estettäisiin virheellisestä tiedosta johtuva ydinaseiden käyttö, koska nykyisessä tilanteessa päättäjillä on vain minuutteja aikaa tehdä päätös vastaiskusta, mikä voi johtaa virheelliseen päätökseen.¹⁵⁷ Pelotteen kannalta hä-

¹⁵³ Sutyagin, (2012), s. 1; Saunders, Rowberry & Fearey, (2014), s. 53–54.

¹⁵⁴ Nuclear Posture Review, (2010), s. 6.

¹⁵⁵ Nuclear Posture Review, (2010), s. 25; Mecklin, 14.5.2015.

¹⁵⁶ Nuclear Posture Review, (2010), s. 25–26.

¹⁵⁷ Global Zero, (2015), s. 55.

lytysvalmiuden laskeminen on ongelmallista, koska se ilmaisee pienentyntä tahtoa käyttää ydinaseita.

Kiina ja Venäjä nimetään tärkeiksi kumppaneiksi, joiden kanssa on lisättävä läpinäkyvyyttä ja luottamusta, jotta kyetään siirtymään kohti ydinaseetonta maailmaa.¹⁵⁸ Venäjä on esittänyt kritiikkiä, että Yhdysvaltojen ohjuspuolustushanke luo epätasapainoa maiden strategisiin suhteisiin. Yhdysvallat puolestaan väittää ohjuspuolustusjärjestelmänsä olevan suunnattu uusia alueellisia uhkia vastaan ja pyytää Venäjää tarkentamaan omaa asevoimiensa modernisaatiota sekä ydinaseisiin vahvasti nojaavaa doktriiniaan.¹⁵⁹ Periaatteen kannalta on ymmärrettävää, että Venäjä pitää ohjuspuolustusjärjestelmiä sotilaallista tasapainoa horjuttavina. Ohjuspuolustusjärjestelmillä kyetään torjumaan venäläisiä ohjuksia, joten Yhdysvallat saa järjestelmistä etua, mikä puolestaan pakottaa Venäjän tasapainottamaan tilannetta esimerkiksi kehittämällä ydinasearsenaaliaan. Venäjä näkee ohjuspuolustusjärjestelmän uhkana riippumatta siitä, kykenisikö järjestelmä torjumaan kaikki Venäjän ampumat ohjukset. Kyse on siis enemmän periaatteesta ja tulevaisuuden teknologian luomasta uhkakuvasta kuin todellisesta kyvystä.

Yhdysvallat pyrkii tekemään ydinaseista vaikeasti saatavia, läpinäkyviä ja muutoinkin mahdollisia käyttää sekä lopulta muuttaa maailma kokonaan ydinaseettomaksi. Syynä tähän on realismin kannalta Yhdysvaltojen oma etu: mikäli kellään ei ole ydinaseita, kukaan ei voi käyttää niitä Yhdysvaltoja vastaan. Tällöin Yhdysvaltojen konventionaalinen voima olisi rajoittamaton.

Vastustajiin vaikuttamisen lisäksi on tarkasteltava liittolaisten näkemyksiä taktisista ydinaseista; Eurooppaan sijoitetut taktiset ydinaseet ovat liittolaisten alueilla, joten näiden näkemykset vaikuttavat Yhdysvaltojen toimintaan. Liviu Horowitz tarkastelee artikkelissaan Keski- ja Itä-Euroopan valtioiden näkemyksiä Yhdysvaltojen ydinaseista. Valtiot näkevät taktiset ydinaseet olennaisena osana Yhdysvaltojen läsnäoloa, joten ne eivät halua Yhdysvaltojen vetävän aseitaan Euroopasta.¹⁶⁰ Toisena syynä haluan säilyttää taktiset ydinaseet Euroopassa on pyrkimys pelotteen kautta estää vastustajaa toimimasta haluamallaan tavalla.¹⁶¹ Horowitz kuitenkin kritisoi voimakkaasti pelotteen kykyä estää vastustajan toimintaa. Hän perustelee väitettään sillä, että ensinnäkin hänen haastattelemistaan eurooppalaisista asiantuntijoista kukaan ei kyennyt esittämään skenaariota, missä taktiset ydinaseet toimisivat pelotteena. Toisekseen

¹⁵⁸ Nuclear Posture Review, (2010), s. IV.

¹⁵⁹ Nuclear Posture Review, (2010), s. 28–29.

¹⁶⁰ Horowitz, (2014), s. 74.

¹⁶¹ Horowitz, (2014), s. 74.

Natolla on kyky voittaa konventionaalisin voimin käytävät sodat. Kolmanneksi hän pitää epätodennäköisenä, että eurooppalaiset valtiot haluaisivat riskeerata taktisten ydinaseiden käyttöä omalla maaperällään, mikäli pelote epäonnistuu. Neljänneksi taktisen ydinaseen toimittaminen kohteeseen lentokoneella on epävarmaa.¹⁶²

Horowitzin väitteet perustuvat olettamuksiin. Mikäli oletetaan Naton voittavan sodan ilman, että taktisia ydinaseita käytetään, voitaisiin taktiset ydinaseet vetää Euroopasta. Yhtä hyvin voidaan kuitenkin olettaa Venäjän käyttävän taktisia ydinaseitaan ollessaan tappiolla, jolloin taktisilla ydinaseilla on merkitystä, eikä niitä voida vetää pois. Uusklassisen realismin kannalta on järkevintä olettaa pahinta ja varautua sen mukaan, koska näin oma suhteellinen valta pysyy mahdollisimman korkeana. Keski- ja Itä-Euroopan Nato-maat olettanevat juuri näin, jolloin Yhdysvaltojen taktisilla ydinaseilla on niille merkitystä. Toisaalta on vaikeaa arvioida, onko merkitys enemmän poliittinen kuin sotilaallinen.

Yhdysvallat uskoo edelleen ydinaseiden luomaan pelotevaikutukseen sekä laajennettuun pelotteeseen. Näin ollen se ei ole halukas yksipuolisesti luopumaan ydinaseistaan tai vetämään taktisia ydinaseitaan Euroopasta. Voidaan siis sanoa, että vaikka ydinaseiden roolia on pienennetty Obaman hallintokaudella, niillä on edelleen merkitystä pelotteen luojana. Toisaalta pelotteen uskottavuus on kokonaan toinen kysymys, jota tarkastellaan alaluvussa 3.4. Taktisia ydinaseita on edelleen operatiivisesti sijoitettuna Eurooppaan, joten jonkinlainen merkitys niillä on oltava. Onko kyseessä sotilaallinen merkitys, vai esimerkiksi arvovaltaa tuova, riippuu aseille määritetyistä käyttöperiaatteista, joita tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

3.3 Taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteet

Kylmän sodan aikaan Yhdysvallat oli valmis käyttämään ydinaseitaan Varsovan liiton konventionaalista hyökkäystä vastaan. Myös biologisin tai kemiallisin asein tehtävä hyökkäys olisi voinut johtaa ydinaseiden käyttöön. Nykyisin tällaisiin aseisiin tehtävän hyökkäyksen riski on pienentynyt, joten Yhdysvallat ilmoittaa edelleen pienentävänsä ydinaseiden roolia pelotettaessa muutoin kuin ydinasein suoritettavaa hyökkäystä.¹⁶³ Edellisessä alaluvussa keskityttiin taktisten ydinaseiden poliittisiin merkityksiin. Tässä alaluvussa painopisteenä ovat aseiden sotilaalliset merkitykset sekä suunnitellut käyttöperiaatteet ja -kohteet.

¹⁶² Horowitz, (2014), s. 75.

Nuclear Posture Review -asiakirja määrittää Yhdysvaltojen ydinaseiden tärkeimmäksi tehtäväksi estää pelotteen keinoin hyökkäykset Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia vastaan. Yhdysvallat ei käytä tai uhkaa käyttävänsä ydinaseitaan sellaisia valtioita vastaan, joilla ei ole ydinaseita, ja jotka ovat osa ydinaseiden leviämisen estävää sopimusta. Tämän lupauksen tarkoituksena on saada ydinaseiden hankkimista harkitsevat valtiot luopumaan aikeistaan, koska ydinaseetomana pysymisen hyödyt ovat haittoja suuremmat.¹⁶⁴

Toisaalta Yhdysvalloilla voi käyttää aseita sellaisia toimijoita vastaan, jotka omistavat tai ovat hankkimassa ydinaseita: Edelleen on muutamia mahdollisia tilanteita, joissa Yhdysvaltojen ydinaseet voivat toimia pelottaakseen konventionaalisia, biologisia tai kemiallisia hyökkäyksiä Yhdysvaltoja tai sen liittolaisia ja kumppaneita vastaan. Yhdysvallat ei siksi ole valmis ottamaan yleismaailmalliseksi toimintaperiaatteeksi, että ydinasein tehtävän hyökkäyksen pelottaminen olisi ydinaseiden ainoa tehtävä.¹⁶⁵ Kyseisiä mahdollisia tilanteita ei erikseen eritellä NPR-asiakirjassa, mutta ydinaseiden käyttöä koskeva doktriiniasiakirja selittää, että näin Yhdysvallat pyrkii pitämään vihollisensa epä tietoisena aikeistaan. Vihollisen epä tietoisuus lisää Yhdysvaltojen mielestä laskelmallinen epämääräisyys vahvistaa pelotetta, koska vihollinen ei kykene tarkoin arvioimaan Yhdysvaltojen vastatoimia mahdollisiin hyökkäyksiin.¹⁶⁶

Yhdysvallat ei ole täysin poissulkenut ydinaseiden ensikäyttöä. Kylmän sodan jälkeen teoreetikot ja poliitikot ovat pitäneet ensikäyttöä moraalisesti ja poliittisesti mahdottomana, mutta mm. Yhdysvallat on pitänyt tarpeellisena ja oikeutettuna säilyttää mahdollisuus ensikäyttöön pelotteen voimistamiseksi.¹⁶⁷ Tämä on mielenkiintoinen seikka yhdistettynä uuden taktisen ydinaseen kehittämiseen sekä pyrkimykseen ydinaseettomasta maailmasta: pyrkiikö Yhdysvallat erottamaan taktiset ydinaseet muista ydinaseista ja mahdollistamaan niiden käytön esimerkiksi terroristien maanalaisia kohteita vastaan? Uusklassisen realismin kannalta tämänkaltaisen pyrkimys olisi perusteltu, koska se toisi Yhdysvalloille enemmän vaihtoehtoja ympäristönsä kontrolloimiseen. Lisäksi Yhdysvallat kykenisi luomaan täysin uudenlaiset ehdollisen uhan esimerkiksi Venäjää vastaan: Yhdysvallat kykenee iskemään Venäjän suojattuihin kohteisiin ilman suurta määrää oheistuja, mutta Venäjä ei kykene tekemään samaa Yhdysvaltojen suojatuille kohteille. Tällainen pyrkimys on tällä hetkellä mahdotonta näyttää todeksi, mutta tällaisen vaihtoehdon tutkiminen on mielenkiintoista seurattaessa Yhdysvaltojen toimia jatkossa.

¹⁶³ Nuclear Posture Review, (2010), s. 15.

¹⁶⁴ Nuclear Posture Review, (2010), s. 15.

¹⁶⁵ Nuclear Posture Review, (2010), s. 16.

¹⁶⁶ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-7.

Vuoden 2005 ydinasedoktriinissa ilmaistaan, että kaikkia ydinaseiden käyttöön johtavia tilanteita ei suoraan sanota, koska näin tehostetaan pelotetta. Siitä huolimatta doktriinissa on useita esimerkkejä, milloin rintaman komentaja (*geographic combatant commander*) voi pyytää presidentiltä käyttöönsä ydinaseita:

- 1 Vastustaja käyttää tai uhkaa käyttää joukkotuhoaseita
- 2 Vastustaja on käyttämässä biologista asetta, minkä ainoastaan ydinase voi varmasti tuhota
- 3 Joukkotuhoaseiden säilyttämiseen tarvittavia varastoja tai käyttöön liittyviä komentopaikkoja vastaan
- 4 Mahdollisesti ylivoimaista vastustajan konventionaalista voimaa vastaan
- 5 Nopeaa ja Yhdysvalloille edullista sodan lopettamista varten
- 6 Varmistaakseen operaation onnistumisen
- 7 Osoittaakseen Yhdysvaltain aikomusta ja kykyä käyttää ydinaseita pelottaakseen vastustajaa käyttämästä joukkotuhoaseitaan
- 8 Vastataakseen esimerkiksi terroristien joukkotuhoaseiden käyttöön, tilanteessa jossa aseet on toimittanut Yhdysvaltojen vastustaja.¹⁶⁸

Olennaista kaikkien näiden esimerkkien kannalta on, että niissä ei ehdottomasti vaadita vihollisen toimivan ensin, vaan ydinaseita voitiin käyttää ennalta ehkäisevästi. Vaikka Yhdysvallat nykyisin ilmoittaa olevansa haluton käyttämään ydinaseita sellaisissa tilanteissa, joissa vastapuoli ei käytä ydinaseita ensin, painottaa se konventionaalisen voimansa määrää: kaikki hyökkäyksen konventionaalisiin, biologisiin tai kemiallisiin aseisiin Yhdysvaltoja vastaan johtavat voimakkaaseen vastaiskuun.¹⁶⁹ Vuoden 2010 NPR-asiakirjan mukaan painotetaan ensisijaisesti konventionaalisen voiman käyttöä vastaiskuihin, mutta ydinaseiden käyttöä ei rajata pois.

Petr Suchy ja Bradley Thayer esittävät artikkelissaan Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden käytävän viisi tehtävää:

1. Taktiset ydinaseet tarvittaessa kiistävät vastustajan kyvyn käyttää omia suorituskykyjään.
2. Ne pelottavat vastustajaa käyttämästä omia taktisia ydinaseitaan.
3. Niillä voidaan iskeä suojattuihin kohteisiin konfliktin ratkaisemiseksi.

¹⁶⁷ Cimbala, (2015), s. 51.

¹⁶⁸ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. III-2.

¹⁶⁹ Nuclear Posture Review, (2010), s. VIII.

4. Ne mahdollistavat konfliktin kärjistymisen siten, että konventionaalisesta sodasta ei tarvitse suoraan siirtyä strategisiin ydinaseisiin.
5. Ne toimivat symboleina Yhdysvaltojen laajennetulle pelotteelle.¹⁷⁰

Suchyn ja Thayerin havainnot ovat linjassa vuoden 2005 doktriinin asettamien tehtävien kanssa. Yhdysvallat kykenee jalkauttamaan doktriinin käytäntöön siten, että doktriinissa esitetty tavoitella saavutetaan myös käytännössä.

Nuclear Posture Review –asiakirja ei määrittele tarkasti taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteita tai tilanteita, joissa aseiden käyttöä voidaan harkita. Avoimeksi jää, olisiko Yhdysvalloilla poliittista tahtoa käyttää taktisia ydinaseita tilanteessa, jossa Venäjä on käyttänyt taktisia ydinaseita ensin. Lisäksi Venäjä joutuu arvioimaan, käyttäisikö Yhdysvallat asettaan hyökkävää panssariprikaatia vastaan vai kenties varoituslaukauksen lailla rintaman taakse alueelle, joka on tyhjä tai ainakin lähes tyhjä ihmisistä ja kalustosta. Toisaalta kuitenkin tietty epämääräisyys Yhdysvaltojen taholta voi olla harkittua, koska näin se luo potentiaalisessa vastustajassaan epävarmuutta, mikä vaikeuttaa panos-tuottosuhteen arvioimista.

Vuoden 2005 ydinasein toteutettavien operaatioiden doktriiniasiakirjassa määritetään selkeästi, että Yhdysvaltojen pelote perustuu ydinasejoukkojen kykyyn iskeä sotilaallisiin kohteisiin ja näin tekee vastustajan kykenemättömäksi jatkamaan sotaa.¹⁷¹ Myös maalittamisessa pidettiin tärkeänä valita sellaisia kohteita sekä asejärjestelmiä, joilla minimoidaan oheistuhot.¹⁷² Vuoden 2005 doktriinin mukaan ei olisi ollut minkäänlainen ongelma vastata taktisten ydinaseiden käyttöön käyttämällä omia taktisia ydinaseita. Vuoden 2010 NPR jättää paljon enemmän tulkinnan varaa, eikä voida varmasti sanoa, kuinka Yhdysvallat toimisi tilanteessa, jossa sitä vastaan käytettäisiin taktisia ydinaseita. Doktriinin mukaan Yhdysvallat kuitenkin pyrkii käyttämään taktisia ydinaseitaan ensisijaisesti sotilaallisia kohteita vastaan.

Yhdysvaltojen NPR-asiakirja kieltää erikseen ydinaseiden käytön ydinaseettomia ja niiden kehittämiseen haluttomia maita vastaan. Toisaalta asiakirja ei erikseen tarkasti määrittele, millaisissa tilanteissa ydinaseita voidaan käyttää. Asiakirjassa viitataan Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten sekä kumppaneiden elintärkeisiin intresseihin, mutta esimerkiksi elintärkeitä intressejä ei määritellä tarkemmin.¹⁷³ Epäselväksi siis jää, tarkoitetaanko elintärkeillä intresseillä

¹⁷⁰ Suchy & Thayer, (2014), s. 509–510.

¹⁷¹ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-1 – I-2.

¹⁷² Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. II-7.

¹⁷³ Nuclear Posture Review, (2010), s. 15–17.

esimerkiksi suvereniteetin säilyttämistä, tietyn maa-alueen omistajuutta, taloudellisia tekijöitä vai perusarvoja kuten ihmisoikeudet. Toisin sanoen Yhdysvaltojen doktriini on epäselvä, koska vastapuoli ei kykene täysin ennustamaan Yhdysvaltojen reaktiota kriiseihin. Tutkielman kannalta tämä on mielenkiintoista, koska taktisten ydinaseiden käyttöä ei määritellä tarkemmin. Tämä aiheuttaa kysymyksen pelotteen tulkinnanvaraisuudesta, mikä puolestaan voi johdattaa Yhdysvaltojen ja Venäjän vastakkain asetteluun Euroopassa, mikäli Venäjä arvioi Yhdysvallat liian heikoksi estämään Venäjän valtapyrkimykset.

3.4 Taktiset ydinaseet osana Yhdysvaltojen pelotetta

Yhdysvaltojen asevoimien tehtäviä ja tilaa käsittelevä Quadrennial Defence Review –asiakirja käsittelee pelotetta. Asiakirjassa sanotaan, että ydinasepelote on äärimmäinen keino puolustautua ydinasein tehtyä hyökkäystä vastaan, ja pelote on pidettävä yllä.¹⁷⁴ Vastaavatko keinot tavoitetta? Toisin sanoen onko pelote uskottava, jos Yhdysvallat osoittaa kynnyksen käyttäen ydinaseita olevan suuri?

Vuonna 1995 julkaistussa Yhdysvaltojen strategisen johtokeskuksen raportissa esitettiin, että olisi syytä näyttäytyä arvaamattomana, jotta pelote olisi mahdollisimman suuri.¹⁷⁵ Tällöin Yhdysvallat näyttäisi tahtoa käyttää ydinaseitaan, joten pelote olisi uskottava. Toisaalta realismin kannalta liiallinen arvaamattomuuden näyttäminen pakottaisi muut valtiot tasapainottamaan Yhdysvaltoja, joten pelotteella saavutettu hyöty saatettaisiin menettää erilaisten vastatoimien seurauksena.

Vuoden 2005 ydinasein suorittavia operaatioita koskevassa doktriinissa selitetään, miksi Yhdysvallat ei ilmaise suoraan milloin ydinaseita käytettäisiin. Asiakirjan mukaan epävarmuus lisää pelotetta.¹⁷⁶ Kuten vuoden 1995 ajatus arvaamattomasta toimijasta, nykyinen tilanne lisää pelotteen uskottavuutta, koska vastustaja ei voi tarkkaan laskelmoida, käyttäkö Yhdysvallat taktisia ydinaseitaan vai ei. Realismin kannalta tämä puolestaan on Yhdysvaltojen kannalta ongelmallista, koska epävarmuus pakottaa Venäjän reagoimaan, jotta sen suhteellinen valta-asema ei heikkene.

¹⁷⁴ Quadrennial Defence Review, (2014), s. 13–14, 32, 60.

¹⁷⁵ Moxley, (2002), s. 3; Kristensen, (1997).

¹⁷⁶ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-7.

Vuoden 2005 doktriiniasiakirjassa pelotteen onnistumisen edellytykset on määritelty kattavasti. Onnistuakseen pelotteen on kyettävä aiheuttamaan vihollisessa seuraavanlaisia uskomuksia:

1. Eskalaation vaikutukset ovat vakavat, ylittäen pidättäytymisen negatiiviset vaikutukset
2. Yhdysvallat voi/haluaa tehokkaasti sijoittaa voiman projisointijoukkoja huolimatta joukkotuhuoseiden käytöstä
3. Yhdysvaltojen panokset konflikteissa ovat korkeat, poliittinen tahto on voimakas
4. Yhdysvallat on halukas kohtaamaan aggressioita koko konfliktin ajan
5. Yhdysvallat voi tehokkaasti suojella liittolaisiaan hyökkäyksiltä
6. Joukkotuhuoseiden käyttö tehostaa, enemmän kuin heikentää, Yhdysvaltojen päättäväisyyttä
7. Yhdysvaltoja ei pelota joukkotuhuoseiden uhka/käyttö, ja se on valmis ottamaan eskalaation riskin
8. Yhdysvaltojen joukkotuhuoseita vastaan olevat puolustuskeinot kykenevät suojaamaan joukkoja, väestöä sekä kriittisiä voimavaroja tehokkaasti
9. Joukkotuhuoseiden välittäminen terroristeille huomataan ja yhdistetään tekijään
10. Joukkotuhuoseiden käyttö johtaa huomattaviin henkilökohtaisiin seuraamuksiin
11. Joukkotuhuoseiden käyttö yhdistetään siitä vastaaviin
12. Vihollisella on jotain menetettävää.¹⁷⁷

Kohdat painottavat erityisesti Yhdysvaltojen päättäväisyyttä sekä vihollisen kannalta panostuottosuhteen epäedullisuutta. Nämä painotukset ovat sekä peloteteorian että uusklassisen realismin kannalta järkeviä: Yhdysvallat pyrkii luomaan ehdollisia uhkia sekä kontrolloimaan toimintaympäristöään. Yhdysvallat selkeästi ilmaisee, että hyökkäykset sitä, tai sen liittolaisia, vastaan eivät ole kannattavia. Pelotteen kannalta on hyödyllistä painottaa voimakasta tahtoa, koska näin vihollinen näkee ehdolliset uhat voimakkaampina.

Yhdysvaltojen mielestä on mahdollista vähentää ydinaseiden määrää ja merkitystä sekä samaan aikaan vahvistaa niiden muodostamaa pelotetta. Tämä käy ilmi presidentti Obaman ohjeistuksesta vuoden 2010 Nuclear Posture Review –asiakirjan laadintaan.¹⁷⁸ Peloteteorian kannalta tässä on ristiriita. Uskottava kyky kyetään pitämään yllä pienemmällä arsenaalilla, mutta uskottava poliittinen tahto voi vastustajan silmissä pienentyä, mikäli Yhdysvallat jatku-

¹⁷⁷ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-7.

¹⁷⁸ Nuclear Posture Review, (2010), s. 1.

vasti pyrkii vähentämään ydinaseidensa määrää tai rajaamaan tilanteita, joissa käyttöä harkitaan.

Barry Blechman kritisoi NPR-asiakirjan käytäntöönpanoa. Hänen mukaansa Obaman hallinto ei ole tehnyt riittävästi vähentääkseen ydinaseiden merkitystä: Yhdysvallat kuvittelee tarvitsevänsä suuren arsenaalin uskottavan pelotteen ylläpitämiseen, eikä näin ollen voi päästä tavoitteeseensa ydinaseettomasta maailmasta.¹⁷⁹ Ydinaseettoman maailman tavoite on kuitenkin mahdoton saavuttaa niin kauan kuin jokin maailman valtio pitää ydinaseistaan vaikutusvaltaansa saamiaan hyötyjä riskejä korkeampina. Yhdysvaltojen tulisi siis pitää yllä riittävän suuri arsenaali sekä luoda edellytykset ydinaseiden käytöllä, koska Venäjä kuitenkin pyrkii saamaan yliotteen Yhdysvalloista omien ydinaseidensa pelotteen kautta.

Taktisista ydinaseista luopuminen on mahdotonta, mutta asevalvonta on pelotteen kannalta hyödyllistä. Lawrence Freedmanin mukaan valvonnalla voidaan saada ydinaseet pitäytymään tietyssä roolissa ja vaikeutettua kolmannen osapuolen mukaan tuloa asevarustelukilpaan.¹⁸⁰ Taktisten ydinaseiden kannalta nykypäivän monimutkaisessa tilanteessa tietynlaisen roolin määrittäminen voi olla hyödyllistä: molempien osapuolten ilmaistessa valmiutta käyttää taktisia ydinaseitaan alueelleen tunkeutunutta panssariprikaatia vastaan ne luovat selkeän ehdollisen uhan vastustajalleen. Kolmannen osapuolen mukaantulon estämisellä puolestaan ei ole merkitystä, koska pienten valtioiden ydinaseet ovat aina strategisia.

Huomion arvoista vuoden 2010 NPR-asiakirjassa on, että siinä ei tarkasti kerrota miten uskottava pelote pidetään yllä. Asiakirjassa todetaan, että saatavat hyödyt on oltava paljon pienemmät kuin toiminnan riskit.¹⁸¹ Lisäksi pidetään pelkkää ydinaseiden olemassa oloa pelotetta luovana tekijänä.¹⁸² Asiakirja ei kuitenkaan ota erikseen kantaa kuinka mahdollinen vastustaja saadaan arvioimaan uhat riittävän suuriksi. Tämä on pelotteen muodostumisen kannalta ongelmallista, koska pelote perustuu potentiaaliin uhkiin. Tilanteessa, jossa vastustaja ei tunnista potentiaalisia uhkia, hyödyt voivat näyttäytyä olennaisesti suuremmilta suhteessa riskeihin.

Naton Strateginen konsepti –asiakirja on NPR-asiakirjan tavoin epämääräinen uskottavan pelotteen muodostumisesta; Asiakirjassa annetaan ymmärtää pelkän ydinaseiden olemassa olon

¹⁷⁹ Blechman, 19.11.2012.

¹⁸⁰ Freedman, (2003), s.196.

¹⁸¹ Nuclear Posture Review, (2010), s. 30.

¹⁸² Nuclear Posture Review, (2010), s. 32.

luovan pelotetta.¹⁸³ Yhdysvaltojen asevoimien doktriini –asiakirjassa määritetään pelote seuraavanlaisesti: pelote on mielentila, joka johtuu uskottavasta vastatoimen uhasta, joka on mahdoton hyväksyä.¹⁸⁴ Vastatoimen uskottavuuden muodostumiseen doktriini-asiakirjassa ei oteta kantaa. Onko kyseessä siis länsimainen näkemys uhkien muodostumisesta ilman tarvetta tahdolle? Toisin sanoen pidetäänkö nykyisin kaavassa $Uhka = Tahto \times Kyky$ tahtoa merkityksettömänä, jolloin ydinaseiden osalta $Uhka = Kyky$? Vuonna 2005 ydinasein toteutettavien operaatioiden doktriiniasiakirjassa poliittinen tahto määritettiin selkeästi yhdeksi onnistuneen pelotteen vaatimuksista,¹⁸⁵ mutta myöhemmin ainakin tahdon merkityksen painotus on muuttunut. Toisaalta vuoden 2005 asiakirjaa ei ole kumottu, joten poliittinen tahto voidaan katsoa olevan Yhdysvaltojen näkemyksen mukaan tärkeä osa pelotteen muodostumista.

Näkemyistä kyvyn merkityksestä pelotteen rakentumisessa tukee myös Yhdysvalloissa koontuneen työryhmän raportti. Eri alojen asiantuntijoista koostunut työryhmä pohti vuonna 2008 ydinaseiden merkitystä 2000 luvulla. Heidän mukaansa uskottava pelote vaatii luotettavan ja turvallisen ydinasearsenaalin. Lisäksi raportissa esimerkiksi mainitaan tarvittavan henkilöstön tarpeellisuudesta ydinasearsenaalin ylläpidossa.¹⁸⁶ Työryhmän raportti ei kuitenkaan ota kantaa tahdon ilmaisun merkittävyyteen osana uskottavan pelotteen muodostumista, vaan tyytyy ainoastaan toteamaan, mihin pelotteen on kyettävä. Tämä voidaan nähdä Yhdysvaltojen muodostaman pelotteen kannalta ongelmallisena: tutkijat pitävät itsestään selvänä, että pelotuksen kohteena oleva ymmärtää, että sen toimet johtavat vastaiskuun, mutta näin ei välttämättä ole. Mikäli asiaa tarkastellaan uusklassisen realismin kannalta ja kaikki toimijat nähdään Yhdysvaltojen näkökulmasta rationaalisina, tällaisen oletuksen voisi tehdä. Toisaalta Venäjän näkökulmasta tarkasteltuna asia voi olla toisin. Venäläisten arvioissa Yhdysvaltojen tahdon heikoksi, voi esimerkiksi maa-alueen valtaaminen näyttäytyä rationaaliselta, vaikka se ei Yhdysvaltojen näkökulmasta ole näin. Tämä voi pahimmassa tapauksessa johtaa pelotteen epäonnistumiseen, mikäli Venäjä ei näe ehdollista uhkausta uskottavana.

Uskottavan pelotteen ylläpitäminen vaatii selkeää linjaa, koska muutoin tahto toteuttaa uhkia jää epäselväksi. Tällaista selkeää linjaa ei ole havaittavissa esimerkiksi Yhdysvaltojen keskeyttäessä ohjuspuolustusjärjestelmän rakentamisen Puolaan ja Tšekkiin, missä tarkoituksena oli virallisen selityksen mukaan sijoittaa torjuntaohjuksia ja tutkajärjestelmä Eurooppaan tor-

¹⁸³ Active Engagement, Modern Defence, (2012[2010]), kohta 18.

¹⁸⁴ Doctrine for the Armed Forces of the United States, (2013), s. I-11.

¹⁸⁵ Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005), s. I-7.

¹⁸⁶ Joint Working Group of AAAS, the American Physical Society, and the Center for Strategic and International Studies, (2008), s. 3.

jumaan Iranin luomaa uhkaa.¹⁸⁷ Tällainen linjattomuus voi lisätä Venäjän halua testata Yhdysvaltojen sitoutuneisuutta Itä-Euroopan puolustamiseen. Venäjä voi pyrkiä laajentamaan etupiiriään ja näin lisäämään kykyään kontrolloida ympäristöään, mikäli se arvioi Itä-Euroopassa olevan valtatyhjiön.

Komentoketjun merkitystä ja erityisesti presidentin roolia ainoana päätöksentekijänä painotetaan vuoden 2010 NPR–asiakirjassa.¹⁸⁸ Minkäänlaisesta automaattisesta vastatoimesta ei ole mainintaa, joten jokainen vastatoimi on määritettävä presidentin toimesta erikseen. Tämä on uskottavan pelotteen kannalta heikkous, koska Yhdysvallat jättää tahdon ilmaisemisen presidentin harteille. Toisin sanoen selkeä linja puuttuu, koska paljon riippuu hallinnon kyvystä tehdä päätöksiä.

Kyetään pitämään yllä uskottavaa pelotetta Michaela Dodge esittää kuusi kokonaisuutta, jotka Yhdysvaltojen olisi tulevaisuudessa täytettävä:

1. Pidettävä taktiset ydinaseet Euroopassa, koska näin Yhdysvallat ilmaisee sitoutumistaan liittolaistensa turvallisuuteen laajennetun pelotteen keinoin. Lisäksi tämä vähentää muiden valtioiden tarvetta kehittää omia ydinaseitaan.
2. Venäjän kanssa on laadittava sitovia sopimuksia ydinaseiden vähentämisestä, koska Venäjä ei noudata epävirallisia sitoumuksia.
3. Yhdysvaltojen on tavoiteltava aktiivisia ja passiivisia puolustuskeinoja Eurooppaan, esimerkiksi ohjuspuolustusjärjestelmiä.
4. Painotettava Yhdysvaltojen sitoutuneisuutta ylläpitää taktiset ydinaseet Euroopassa, koska tulevaisuudessa niiden merkitys voi kasvaa uusien ydinasevaltojen nousussa sekä Natoon kohdistuvien uhkien jatkuessa.
5. Tavoiteltava maalittamispolitiikkaa sekä suorituskykyjä, jotka ovat linjassa puolustuksellisen strategian kanssa. Vaikka länsimaissa kansalaisten hyvinvointi ja taloudellinen asema ovat tärkeässä roolissa, vastustajat mieltävät hyökkäyskykynsä ja sisäisen tukahduttamisen vahvimiksi voimavaroikseen. Yhdysvaltojen liittolaisineen on otettava nämä erilaiset näkemykset huomioon suunnittelussaan.
6. Yhdysvaltojen on haettava liittolaisten tukea tuomitessaan Venäjän rikkomuksia aseiden rajoitussopimukseen liittyen. Rikkomukseen on kyettävä vastaamaan diplomaattisesti tai sotilaallisesti, esimerkiksi rakentamalla ohjuspuolustusjärjestelmiä.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Sanders, 23.3.2014; Ohjuspuolustusjärjestelmän rakentamista Eurooppaan on kuitenkin jatkettu, ja SM-3–tyypin torjuntaohjuksia sijoitetaan ainakin Romaniaan. Larter, 17.12.2015.

¹⁸⁸ Nuclear Posture Review, (2010), s. 26.

¹⁸⁹ Dodge, (2014).

Myös Dodge painottaa selkeää linjaa diplomatiassa, missä Venäjän toimenpidettä A seuraa automaattisesti Yhdysvaltojen vastatoimi B. Tämä vastaa tässä tutkielmassa käytettyä pelotteen määritelmää, koska näin Yhdysvallat kykenee vaikuttamaan Venäjän toimiin uskottavien ehdollisten uhkien kautta. Myös Venäjän saamat hyödyt ovat olemassa, mikäli se toimii Yhdysvaltojen tahdon mukaisesti, koska sen toimista ei seuraisi esimerkiksi Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmän rakentaminen Eurooppaan.

Uskottavan pelotteen muodostuminen nähdään eri asiakirjoissa eri tavoin. Puolustusministeriön laatimassa Quadrennial Defence Review –asiakirjassa uskottava ydinasepelote on Yhdysvaltain puolustushaarakomentajien neuvoston (*Joint Chiefs of Staff*) tekemän listauksen ensimmäisellä sijalla, esimerkiksi vastustajan voittamisen ja terrorismin vastaisen sodan jäädessä listauksen sijoille kolme ja viisi.¹⁹⁰ Ydinaseiden käyttöä koskevassa doktriinissa lisäksi on selkeästi esitetty uskottavan pelotteen muodostumiseen vaadittavat tekijät. NPR-asiakirjassa ajatellaan pelotteen muodostuvan pelkästään olemassa olevista ydinaseista ilman erityistä tahtoa käyttää niitä. Diskursiivinen tarkastelu erilaisista painotuksista, sanamuodoista ja nyanssieroista vaatisi kuitenkin konstruktivistisista lähtökohdista tapahtuvan tutkimuksen, koska siinä voitaisiin paremmin arvioida eri diskurssien merkityksiä.

Pelote vaatii toimiakseen ehdollisia uhkia. Ollakseen uskottavia, uhat vaativat tahdon toteuttaa niitä. Yhdysvallat ei ole esittänyt suurta tahtoa käyttää ydinaseitaan, joten tällä perusteella Yhdysvaltojen luoma pelote voitaisiin katsoa vähäiseksi. Toisaalta Yhdysvallat ei ole ehdottomasti kieltänyt käyttävänsä taktisia ydinaseitaan missään tilanteissa, joten riittävän suuren paineen alla sen voidaan arvioida käyttävän aseitaan. Näin ollen Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden luoma pelote on uskottava.

Yhdysvaltojen konventionaalinen kyky on merkittävä, joten sillä varmasti on pelotevaikutusta mahdollisiin vihollisiin. Näin ollen Yhdysvaltojen ei tarvitse painottaa taktisten ydinaseidensa olemassa oloa, koska taktiset ydinaseet eivät ole sen ainoa keino vaikuttaa viholliseen poliittisesti tai sotilaallisesti. Kriisit maiden välillä riippuvat Venäjän suhtautumisesta, eli minkälaisen arvon se laskee ensinnäkin omille taktisille ydinaseilleen ja toisekseen Yhdysvaltojen konventionaaliselle voimalle.

¹⁹⁰ Quadrennial Defence Review, (2014), s. 60–61.

3.5 Yhteenveto

Yhdysvalloista tarkasteltiin kolmea kokonaisuutta: arsenaalin kehittymistä, näkemyksiä taktisten ydinaseiden poliittisista ja sotilaallisista merkityksistä ja käyttöperiaatteista sekä näkemyksiä uskottavan pelotteen muodostumisesta.

Taktisten ydinaseiden määrä on laskenut kylmän sodan päättymisestä tasaisesti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun asti. Tämän jälkeen määrä on pysynyt suurin piirtein vakiona sekä Euroopassa että kokonaisuudessa. Taktiset ydinaseet ovat selvästi merkittävä osa Yhdysvaltojen sotilaallista voimaa, koska niitä ei ole vedetty kokonaan pois Euroopasta.

Yhdysvaltojen toimet B61-pommin modernisoimiseksi voidaan katsoa viitteeksi taktisten ydinaseiden merkityksestä. Huonosta taloustilanteesta huolimatta Yhdysvallat kehitti kalliin järjestelmän, jolla se kykenee iskemään tarkasti esimerkiksi maanalaisiin sotilaskohteisiin. Tämä on osoitus taktisten ydinaseiden merkityksestä sotilaalliselle voimalle, koska muutoin Yhdysvalloilla ei olisi kykyä iskeä hyvin suojattuihin kohteisiin. Uuden tyyppisellä aseella kyetään lisäämään pelotevaikutusta, koska Yhdysvaltojen intressien haastaminen voi johtaa elintärkeiden kohteiden tuhoutumiseen. Toisaalta iskeminen terroristeja vastaan on täysin eri asia kuin iskeminen venäläisiin kohteisiin: Venäjän ilmapuolustus kykenee mahdollisesti torjumaan Yhdysvaltojen lentokoneet. Näin ollen Yhdysvaltojen taktisten ydinaseiden arsenaali ei ole erityisen käyttökelpoinen Venäjän alueella sijaitsevien kohteiden tuhoamiseen, koska ainoana aseena on vapaasti putoava ydinpommi. Pelotteen kannalta tämä tarkoittaa heikompa kykyä käyttää taktisia ydinaseita osana ehdollisia uhkia, koska Venäjä kykenee kiistämään Yhdysvaltojen kyvyn käyttää taktisia ydinaseitaan omalla ilmapuolustuksellaan.

Kylmän sodan aikaan taktisia ydinaseita tarvittiin tasapainottamaan Varsovan liiton konventionaalista ylivoimaa. Tällaista tarvetta ei enää ole. Modernisointi viittaa siihen, että jos aikaisemmin aseita ajateltiin käytettävän hyökkääviä panssaridivisioonia vastaan aluevaikutteisesti, nyt taktisia ydinaseita käytetään hyvin suojattuun pistemaaliin. Sekä sotilaallisesti että pelotteen kannalta tällainen muutos on merkittävä: panos-tuottosuhte on vastustajalle hyvin epäedullinen, mikäli kyetään iskemään tehokkaasti arvokkaisiin maaleihin.

Taktisiin ydinaseisiin liittyvä keskustelu vaikuttaa keskittyvän Yhdysvalloissa kyvykkyyden ympärille. Valtaosa aiheeseen liittyvistä kirjoituksista alleviivaa arsenaalin merkitystä pelotteen luojana. Tahtoa ei kuitenkaan täysin unohdeta: virallisissa asiakirjoissa mainitaan pelot-

teen epäonnistuessa oltava valmis iskemään päättäväisesti. Painopiste on kuitenkin esimerkiksi keskustelussa ydinaseiden määrän rajoittamisesta sekä panos-tuottosuhteen tekemisestä vastustajalle sietämättömäksi. Vaarana tällaisessa keskustelussa on liika yksinkertaistaminen, mikäli painotetaan ainoastaan kyvyn luovan pelotetta: luotaessa ehdollisia uhkia täytyy sekä kyky että tahto ottaa huomioon.

Yhdysvaltojen doktriini liittyen ydinaseisiin on, että niitä käytetään ensisijaisesti vastaiskuun sellaisia valtioita vastaan, joilla itsellään on ydinase. Ensikäytön mahdollisuutta ei kuitenkaan ole suljettu kokonaan pois, esimerkiksi tilanteissa, joissa Yhdysvaltoja uhataan kemiallisilla aseilla. Tarkkoja käyttöperiaatteita ei kuitenkaan ole määritetty, joten päätös ydinaseiden käytöstä on pitkälle riippuvainen presidentin päätöksestä. Tämä ei välttämättä ole pelotteen kannalta pelkästään huono asia, koska se pakottaa vastustajan tarkkaan arvioimaan tahdon käyttää taktisia ydinaseita.

Kaiken kaikkiaan Yhdysvallat pitää taktisia ydinaseita välttämättömänä pahana. Pyrkimyksenä on vähentää aseiden käytön todennäköisyyttä ja estää uusia valtioita kehittämästä niitä. Toisaalta Yhdysvallat ei kuitenkaan yksipuolisesti ole valmis luopumaan aseistaan tai esimerkiksi vetämään niitä pois Euroopasta. Näin ollen taktisilla ydinaseilla on merkitystä, koska niillä kyetään luomaan ehdollisia uhkia, jotka estävät vastustajaa toimimasta haluamallaan tavalla. Tulevaisuus näyttää, miten uudentyypinen taktinen ydinase muuttaa Yhdysvaltojen suhtautumista: tekemällä aseista yleisesti hyväksytyjä ja käyttökelpoisia Yhdysvallat kykenisi iskemään esimerkiksi terroristien maanalaisiin tukikohtiin. Toisaalta kuitenkin kielteinen näkemys ydinaseista on maailmalla juurtunut syvälle, eikä nopeaa muutosta näkemyksiin ole odotettavissa lyhyellä aikavälillä.

4 VENÄJÄ

Venäjän taktisten ydinaseiden vertailu Yhdysvaltain aseistukseen on mielenkiintoista; Yhdysvaltojen konventionaalinen kyky on Venäjään verrattuna erittäin suuri. Useiden tutkijoiden mukaan Venäjä pyrkii mahdollisesti kompensoimaan asevoimiensa heikkoa suorituskykyä taktisilla ydinaseilla.¹⁹¹ Tästä syystä on tarkasteltava Venäjän tahtoa ja kykyä käyttää taktisia ydinaseita, mikäli Venäjä pyrkii kontrolloimaan ympäristöönsä luomalla taktisiin ydinaseisiin liittyviä mahdollisia uhkia. Tässä luvussa käsitellään ensin Venäjän ydinasearsenaalia ja sen muutosta, toiseksi maan sotilasdoktriinia ja erityisesti taktisten ydinaseiden näyttäytymistä sen osana. Viimeiseksi arvioidaan taktisten ydinaseiden merkitystä osana pelotevaikutusta.

4.1 Arsenaali

Venäjän sekä strategisten että taktisten ydinaseiden arsenaali on laskenut huomattavasti kylmän sodan päättymisen jälkeen. Arviolta yli 15000 taktisesta ydinaseesta määrä oli laskenut vuoteen 2000 mennessä noin 2000 operatiivisesti sijoitettuun aseeseen.¹⁹² Lisäksi Venäjällä oli useita tuhansia aseita reservissä, varaosina tai purkua odottavina.¹⁹³ Tarkkojen lukujen esittäminen on kuitenkin hankalaa, koska virallisia lukuja ei ole saatavana.¹⁹⁴ Lisäksi esimerkiksi SIPRI:n vuosikirjoissa taktisiksi ydinaseiksi lasketaan myös sukellusveneistä laukaistavia ohjuksia, joiden enimmäiskantama on yli 500 km. Tutkimuksen kannalta täysin tarkkoihin määriin ei ole tarvetta, koska luotettavista lähteistä saadut arviot riittävät arvioitaessa Venäjän asevoimien suorituskykyä sekä taktisten ydinaseiden merkitystä sen osana.

Vuonna 2000 presidentti Putin vetosi duumaan, jotta se hyväksyisi vuodelta 1993 olevan Strategic Arms Reduction Treaty 2 -sopimuksen.¹⁹⁵ START 2 -sopimuksen tarkoituksena oli kieltää valtioita käyttämästä useita ydinkärkiä mannertenvälisissä ohjuksissaan sekä vähentää mannertenvälisen ohjusten määrää. Venäjä ratifioi sopimuksen vuonna 2000, mutta vetäytyi

¹⁹¹ Kristensen, (2012), s. 64; Adamsky, (2014), s. 177; Woolf, (2015), s. 26; Giles, (2014), s. 159; Marshall, (2014), s. 205; Zagorski, (2011), s. 403–405. Toisaalta Bettina Renzin mukaan väärät näkemykset siitä, minkälaiset asevoimat Venäjä tarvitsee, on johtanut virheellisiin johtopäätöksiin Venäjän asevoimien nykytilasta. Renzin mukaan Venäjä kykenee vastaamaan turvallisuusuuhkiin lähialueillaan, mutta hän myöntää, että esimerkiksi Natoa vastaan se ei kykene kilpailemaan. Renz, (2014), s. 78–79.

¹⁹² Norris & Arkin, (2000), s. 483; Zarimpas, (2002), s. 573.

¹⁹³ Norris & Arkin, (2000), s. 483; Zarimpas, (2002), s. 573.

¹⁹⁴ Esim. Zarimpas, (2002), s. 573; Kristensen & Hander, (2002), s. 543; Shannon, Schell & Kristensen, (2012b), s. 321.

¹⁹⁵ Venäjä olisi ollut halukas vähentämään strategisten ydinaseidensa määrää 1500 kappaleeseen, mikä mahdollistaisi resurssien ohjaamiseen konventionaalisen voiman kehittämiseen. Kristensen & Handler, (2002), s. 539;

siitä vuonna 2002. Vuonna 2006 Putin kuitenkin väitti ratifiointia juoneksi, jonka tarkoituksena oli saada Venäjä näyttämään halukkaalta yhteistyöhön, koska Putin piti varmana, että Yhdysvallat ei hyväksyisi sopimusta. Jennifer Mathersin mukaan Putinin vuoden 2000 duumassa pitämänsä puheen perusteella Venäjä olisi ollut tosiasiallisesti halukas vähentämään ydinaseiden määrää, koska siitä olisi ollut strategista ja poliittista hyötyä Venäjälle. Näin ollen vuoden 2006 vuoden lausuntoa Mathers pitää yrityksenä pelastaa kasvot epäonnistuneen yrityksen jälkeen.¹⁹⁶

Vuonna 2004 Venäjä ilmoitti, että vuonna 1991–1992 annetut julkilausumat ydinaseiden vähentämisestä (*Presidential Nuclear Initiatives*) eivät ole sitovia.¹⁹⁷ Näiden poliittisten julkilausumien tavoitteena oli vähentää taktisten ydinaseiden määrää Yhdysvaltojen ja Venäjän arsenaaleissa, mikä johtikin esimerkiksi Venäjän taktisten ydinaseiden vähenemiseen arviolta useilla tuhansilla.¹⁹⁸ Sanoutuminen irti julkilausumista voidaan nähdä 2000-luvun alkupuolella kasvaneesta ydinaseiden merkityksestä, koska muutoin ei olisi ollut tarvetta sanoutua irti niistä.

Arviot taktisten ydinaseiden määrästä laskivat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen hie- man yli kolmesta tuhannesta 2010-luvulla noin kahteen tuhanteen. Vuonna 2002 taktisia ydinaseita arvioitiin olevan 3380 kappaletta, mutta 2007 niitä oli enää 2330 kappaletta.¹⁹⁹ Vuonna 2012 ja 2014 tehdyt arviot ovat noin 2000 taktista ydinasetta.²⁰⁰ Lisäksi Venäjällä on ollut joi- tain tuhansia taktisia ydinaseita reservissä sekä odottamassa purkua, esimerkiksi vuonna 2012 niitä arvioitiin olevan noin 2000.²⁰¹ Vuonna 2015 SIPRI:n vuosikirjassa aseita arvioitiin ole- van 1941 kappaletta jakautuen asejärjestelmittään seuraavan taulukon mukaisesti:

Määrät vähentyivät, ja vuonna 2007 strategisia ydinaseita oli noin 3500 kappaletta ja vuonna 2012 noin 2500 kappaletta. Kile, Fedchenko & Kristensen, (2007), s. 524; Kile, Schell & Kristensen, (2012b), s. 316.

¹⁹⁶ Mathers, (2012), s. 498, 506.

¹⁹⁷ Nuclear Threat Initiative, (2015).

¹⁹⁸ Saunders, Rowberry & Fearey, (2014), s. 56.

¹⁹⁹ Kristensen & Handler, (2002), s. 539, 544; Kile, Fedchenko & Kristensen, (2007), s. 524.

²⁰⁰ Kile, Schell & Kristensen, (2012b), s. 316; Kristensen, (2014b), s. 300.

²⁰¹ Kile, Schell & Kristensen, (2012b), s. 317; Kristensen, (2015b), s. 481.

Asejärjestelmä:	Ydinkärkien määrä (kpl)
Ohjus-/rannikkopuolustus:	
53T5, (SH-08, Gazelle)	68
S-300 (SA-10/20)	340
SSC-1B (Sepal)	17
Ilmavoimat:	
Tu-22M3 (Backfire-C)	350
Su-24M/M2 (Fencer-D)	250
Su-34 (Fullback)	46
Maavoimat:	
Tochka (SS-21 Scarab)	80
Iskander-M (SS-26 Stone)	60
Merivoimat:	
Sukellusveneet, pinta-alukset, risteilyohjukset, IT-ohjukset, SUTO-aseet, syvyyspommit, torpedot	730
Yhteensä:	1941

Taulukko 1: Venäjän taktiset ydinaseet asejärjestelmittain.²⁰²

Igor Sutyagin esittää vuonna 2012 laatimassaan tutkimuksessa SIPRI:n arvioiden kanssa yhteisiä lukuja. Hänen mukaansa Venäjällä olisi 860-1040 operatiivisesti sijoitettua ja kaiken kaikkiaan noin 1900 taktista ydinasetta.²⁰³ SIPRI:n arvioita voidaan siten pitää luotettavina ja tutkielman kannalta määritellä Venäjän tämän hetkisen ydinaseiden arsenaalin käsittävän 1941 taktista ydinasetta.

Venäjän mukaan kaikki sen taktiset ydinaseet ovat varastoituna.²⁰⁴ Venäjän normaalit toimintatavat eivät salli taktisten ydinkärkien sijoittamista asejärjestelmiin rauhanaikana, vaan kärjet ovat varastoituina kansallisiin tai alueellisiin huoltokeskuksiin.²⁰⁵ Näin ollen ydinasejoukkojen sijoittaminen voisi olla keino alleviivata intressien merkitystä Venäjälle, mikäli se päättäisi näkyvästi sijoittaa taktisia ydinaseitaan esimerkiksi lähelle Georgiaa tai Kaliningradiin. Toisin sanoen Venäjä voi pyrkiä vaikuttamaan ympäristöönsä tekemällä taktisista ydinaseistaan operatiivisia jonkin sille tärkeän alueen läheisyydessä. Toisaalta Venäjä väitti joulukuussa 2014 sijoittaneensa Kaliningradin alueelle Iskander-ohjuksia, jotka voidaan varustaa taktisella

²⁰² Kristensen, (2015b), s. 474.

²⁰³ Sutyagin, (2012), s. 69.

²⁰⁴ Kile, Schell & Kristensen, (2012b), s. 317.

²⁰⁵ Sutyagin, (2012), s. 9.

ydinkärjellä.²⁰⁶ Toisaalta 2015 syksyllä Venäjä uhkasi sijoittaa Iskander-ohjuksia Kaliningraadiin, mikäli Yhdysvallat päivittää Saksassa olevat B61-ydinpommit versioon -12.²⁰⁷ Venäjällä voi kuitenkin olla taktisia ydinaseita operatiivisina virallisista lausumista ja SIPRI:n vuosikirjojen tiedoista poiketen, koska tiedot Venäjän toimista ovat ristiriitaisia, eikä mikään estä Venäjää sijoittamasta taktisia ydinaseitaan haluamallaan tavalla.

Valtaosa taktisten ydinaseiden varastoista ja aseita käyttämään kykenevistä joukoista on Venäjän länsiosassa.²⁰⁸ Tämä on kylmän sodan peruja, mutta osaltaan sillä voi olla merkitystä konfliktien eskaloituessa: Venäjä kykenee nopeasti sijoittamaan taktisia ydinaseitaan lähelle Eurooppaa, mikäli se näkee tämän sotilaallisesti tai poliittisesti tärkeäksi. Yhdysvaltojen on otettava tämä huomioon suunnitellessaan omia operaatioitaan.

Venäjä on harjoitellut taktisten ydinaseiden käyttöä viime vuosina. Esimerkiksi vuonna 2009 Zapad ja Ladoga harjoituksissa Naton mukaan Venäjä laukaisi ohjuksia, joista osa voi liittyä taktisten ydinaseiden käytön harjoitteluun.²⁰⁹ Myös vuonna 2014 Venäjä harjoitteli ydinaseita toimittavaan kykenevillä Tu-95-pommikoneillaan risteilyohjusten laukaisua sekä kierteli lähellä Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen ilmatiloja.²¹⁰ Dimitry Adamsky kirjoittaa artikkelissaan Venäjän harjoitelleen 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa tilanteita, joissa vihollinen on saavuttanut määrällisen tai laadullisen ylivoimansa avulla tilanteen, joka Venäjän on ratkaistava käyttämällä ydinaseitaan.²¹¹ Tällaiset harjoitukset ilmentävät Venäjän kykyä käyttää taktisia ydinaseitaan tarvittaessa sekä merkitystä osana sotilaallista voimaa, koska ilman harjoituksia kyky käyttää aseita olisi heikentynyt, mikä johtaisi myös pelotevaikutuksen pienenemiseen.

Tarkasteltaessa puhtaasti määrällisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän taktisia ydinaseita, havaitaan Venäjän pitävän yllä suurempaa arsenaalia. Lisäksi Venäjällä on ohjusaseistusta, esimerkiksi Iskander-M ja Toschka ohjuksia yhteensä 140, kun vastaavasti Yhdysvalloilla on pelkästään vapaasti putoavia ydinpommeja. Yhdysvaltojen aseiden määrä Euroopassa on 184, mutta Venäjällä on 1941 asetta. Tämä voidaan nähdä merkinä taktisten ydinaseiden suuremmasta

²⁰⁶ Austin, 13.1.2015.

²⁰⁷ Bodner, 23.9.2015; Kelly & Osborn, 23.9.2015.

²⁰⁸ Sutyagin, (2012), s. 82–83.

²⁰⁹ Kile, Schell & Kristensen, (2012b), s. 317; Harjoitustilanteissa Nato oli hyökännyt Venäjälle Liettuasta ja Puolasta, ja Venäjä pyrki torjumaan hyökkäyksen. Hans Kristiansenin mukaan arviot taktisten ydinaseiden käytöstä perustuvat havaintoihin SS-21 -tyyppisen ohjuksen laukaisusta, jonka voi varustaa ydinkärjellä. Kristensen, (2012), s. 77.

²¹⁰ Cenciotti, 15.4.2014.

²¹¹ Adamsky, (2014), s. 174.

merkityksestä Venäjän asevoimille verrattuna Yhdysvaltojen vastaaviin, koska Yhdysvallat kykenee kompensoimaan pientä arsenaaliaan suurella määrällä esimerkiksi täsmäaseita. Toisaalta Hans Kristensenin mukaan Venäjä ei valmistaudu käyttämään taktisia ydinaseitaan pelkäämään Natoa vastaan, vaan myös Kiinan konventionaalisen voiman tasapainottamiseen.²¹² Näin ollen suuremman arsenaalin ylläpito on perusteltua ilman, että taktisten ydinaseiden merkitys olisi selvästi suurempi Venäjälle kuin Yhdysvalloille.

Igor Sutyaginin mukaan määrällisesti ja laadullisesti Venäjän ja Yhdysvaltojen arsenaalit ovat lähempänä toisiaan kuin aikaisemmin on kuviteltu, mutta suunnitellussa käytössä on suuria eroja.²¹³ Tästä voidaan päätellä, että valtioiden kyvyillä luoda uskottavia ehdollisia uhkia ei ole olennaista eroa, koska molemmilla on vähintään riittävä kyky iskeä kohteisiin tietyllä operaatioalueella.

4.1.1 Arsenaalin modernisointi

Venäjä on modernisoimassa strategisia ydinaseitaan, mutta ohjelmaan kuuluu myös taktisia ydinaseita, kuten SS-26-järjestelmä.²¹⁴ Modernisointi kertoo ydinaseilla olevan edelleen merkitystä Venäjälle, ja taktisten ydinaseiden modernisointi osana ohjelmaa kertoo niillä olevan merkitystä osana arsenaalia. Mikäli strategiset ydinaseet olisi päätetty modernisoida ennen taktisia, tästä olisi voitu päätellä niiden olevan olennaisempia sotilaallisen voiman kannalta, mutta samaan aikaan tehtävä modernisaatio viittaa merkitykseen osana pelotteen muodostumisesta. Toisaalta Venäjä on kehittämässä uusia strategisia, mutta ei taktisia ydinaseita.²¹⁵ Venäjän on arvioitu käyttävän merkittävän osan puolustusbudjetistaan uusien, vähemmän haavoittuvien, strategisten ydinaseiden kehittämiseen.²¹⁶ Näin ollen strategiset ydinaseet on nähtävä taktisia merkityksellisemmiksi osana Venäjän politiikkaa ja sotilaallista voimaa, koska resurssien käytön painopiste on strategisten ydinaseiden kehittämisessä taktisten sijaan.

²¹² Kristensen, (2012), s. 76.

²¹³ Sutyagin, (2012), s. 3.

²¹⁴ Kristensen, (2014b), s. 307; Nuclear Threat Initiative, (2015).

²¹⁵ Associated Press, 10.9.2014.

²¹⁶ Marshall, (2014), s. 195. Hänen mukaansa Venäjä käyttäisi 40 % puolustusbudjetistaan esimerkiksi Topol-M –mannertenvälisen ohjuksen tai Bulava-luokan sukellusveneestä laukaistavan ydinohjuksen kehittämiseen. Todellisuudessa luku lienee olennaisesti pienempi: Uutistoimisto TASS:n mukaan Venäjä käyttäisi ydinaseisiinsa vuonna 2016 noin 20 % puolustusbudjetistaan. Russian to spend \$34.8 bln on Armed Forces in 2016 — draft budget, 30.10.2015. Global Securityn verkkosivuilla olevan Venäjän asevoimien budjetin mukaan tutkimustointaan käytetään vuonna 2015 noin 8 % puolustusbudjetista. Russian Military Budget, (2016). Todellisuudessa luku lienee siis noin 10 %.

Venäjän ydinaseteollisuus on pyrkinyt kehittämään ja lobbaamaan uudentyyppisiä taktisia ydinaseita. Kuten Yhdysvaltojen uuden B61-12 ydinpommin, myös venäläisten taktisten ydinaseiden tavoitteena olisi kyetä iskemään kohteisiin ilman suuria oheistuhoja. Tämä vähentäisi poliittisia haittoja, mikä tekisi aseista käyttökelpoisempia, ja tämän seurauksena pelotevaikutus olisi uskottavampi. Poliitikot eivät kuitenkaan ole vielä tehneet päätöstä uudenlaisten aseiden kehittämisestä tai hankkimisesta.²¹⁷

Venäjän väitetään rikkoneen INF-sopimusta testaamalla uutta ohjustyyppiä, jonka kantama olisi kielletyllä 500-5500km välillä.²¹⁸ Toisaalta myös Venäjä on väittänyt Yhdysvaltojen rikkoneen INF-sopimusta omilla testeillään. Mikäli väite pitää paikkansa, voidaan testi nähdä merkinä ydinaseiden merkityksen kasvusta, koska Venäjä voi provosoida Yhdysvallat varustelukilpaan. Mikäli INF-sopimus puretaan, Yhdysvallat voi sijoittaa keskipitkänmatkan ohjuksia esimerkiksi Turkkiin, mikä pakottaa Venäjän vastaamaan. Venäjän täytyy siis nähdä omalle suhteelliselle valta-asemalleen saavutettavat hyödyt riskejä suurempina, mikäli se on valmis riskeeraamaan INF-sopimuksen olemassa olon.

Venäjän arvioitiin pyrkivän kehittämään uuden version 500km enimmäiskantaman ohjuksesta, tyyppiltään Kh-32; Kehitystyö alkoi vuonna 1995, ja operatiivisena sen olisi pitänyt olla vuonna 2005, mutta projekti on ilmeisesti lakkautettu tai lykätty.²¹⁹ Nykyinen taloustilanne ja erityisesti halpa öljy vaikeuttaa Venäjän pyrkimyksiä asevoimiensa uudistamiseen.²²⁰ Näin ollen taloudelliset realiteetit voivat pakottaa keskeyttämään hankkeita, vaikka ydinaseteollisuus ja poliitikot olisivat halukkaita kehittämään Kh-32-tyyppisiä päivitettyjä versioita maan taktisista ydinaseista.

4.2 Ydinaseet Venäjän sotilasdoktriineissa

Venäjän sotilasdoktriinit ovat olleet epäselviä taktisen ydinaseiden merkityksen osalta.²²¹ Vuoden 2014 sotilasdoktriinissa taktisia ydinaseita ei mainita lainkaan. Ydinaseisiin yleisesti kuitenkin otetaan kantaa, joten voidaan arvioida taktisten ydinaseiden merkitystä osana soti-

²¹⁷ Adamsky, (2013), s. 106, 110.

²¹⁸ Kristensen, (2014b), s. 308; Marshall, (2014), s. 209; Colby & Solomon, (2015), s. 26; Pifer, ym. (2015), s. 122; Reif, (2015); Toisaalta Venäjän testeistä ei ole Egon Bahrin ja Götz Neuneckin mukaan todisteita. Pifer, ym. (2015) s. 131.

²¹⁹ Kristensen, (2012), s. 57.

²²⁰ Giles, (2014), s. 149–150.

²²¹ Kristensen, (2012), s. 76; Adamsky, (2014), s. 163; Giles, (2014), s. 159.

laallista voimaa, koska taktisten ydinaseiden käyttöön vaikuttavat samat rajoitukset kuin strategiaan ydinaseisiin.

Vuonna 2000 julkaistussa doktriinissa mainittiin perinteisen sodan uhan laskeneen, koska Venäjä oli noudattanut mielestään rauhaa rakastavaa ulkopoliittista linjaa sekä pitänyt yllä sotilaallista potentiaaliaan – pääasiassa ydinasepelotepotentiaaliaan – riittävällä tasolla.²²² Venäjä piti siis tuolloin ydinaseitaan tärkeänä osana sotilaallista pelotettaan. Taktisista ydinaseista ei ole erikseen mainintaa doktriinissa, mutta on oletettavaa, että taktisilla ydinaseilla oli merkitys. Tämä johtuu siitä, että doktriinissa sanottiin Venäjän varaavan oikeuden käyttää ydinaseita tilanteissa, joissa sitä tai sen liittolaisia vastaan käytetään joukkotuhoaseita, tai tilanteissa, joissa laajamittainen konventionaalinen hyökkäys uhkaa kriittisesti kansallista turvallisuutta.²²³ Doktriinissa ei mainita käytetäänkö ydinaseita laajamittaisen konventionaalisen voiman torjumisessa sotavoimaa vai hyökkääjän kotirintamaa vastaan. Oletettavaa kuitenkin on, että lähtökohtaisesti ensin hyökkättäneen sotilaallista voimaa vastaan, koska poliittiset seuraamukset ovat pienemmät. Näin ollen taktisten ydinaseiden merkitys sotilaalliselle voimalle on ollut olemassa, koska niillä on pitänyt pyrkiä pelottamaan vastustaja käyttämästä konventionaalista voimaa Venäjää vastaan. Toisin sanoen uusklassisen realismin näkemyksen mukaan Venäjän on pyrkinyt hyödyntämään materiaalista valtaansa kontrolloidakseen ympäristöään.

Vuoden 2010 sotilasdoktriinissa ydinaseita pidettiin tärkeinä tekijöinä ehkäistäessä sekä tavanomaisin että ydinasein käytävää sotaa. Samassa kohdassa myös mainitaan hieman epämääräisesti, että sellaisen sotilaallisen konfliktin puhjetessa, missä käytetään konventionaalista voimaa ja valtion olemassa olon ollessa uhattuna, voi ydinaseiden hallussapito johtaa sotilaallisen konfliktin muuttumiseen ydinasekonfliktiksi.²²⁴ Kohdassa ei suoraan sanota, että Venäjä tulee käyttämään ydinaseitaan konventionaalisia joukkoja vastaan sen olemassa olon ollessa uhattuna, mutta tällaiseksi se voidaan tulkita. Vuoden 2014 versiosta sama monitulkintainen toteamus on kuitenkin poistettu. Katri Pynnöniemen ja James Mashirin mukaan tämä selkeyttää vuoden 2014 doktriinin pääviestiä: ydinaseet ovat puolustuksen viimeinen keino, jota käytetään vain, mikäli valtion olemassa olo on uhattuna.²²⁵

Länsimaisessa mediassa Venäjää pidetään joskus arveluttavana ydinaseilla uhkailijana. Asia ei kuitenkaan ole vuoden 2014 doktriinin kannalta välttämättä näin, vaikka Wall Street Journa-

²²² Russia's Military Doctrine, (2000), kohta 4.

²²³ Russia's Military Doctrine, (2000), kohta 8.

²²⁴ The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010), kohta 16.

²²⁵ Pynnöniemi & Mashiri, (2015), s. 48.

lissa julkaistussa artikkelissa kirjoitetaan ydinasesapelin kalistelusta tai James Conca Forbesin sivuilla julkaistussa blogissaan pitää Venäjän ydinasepolitiikkaa aggressiivisena.²²⁶ Retoriikka on paikoin voimakasta, mutta holtittomaksi Venäjää ei voi luonnehtia. Lukasz Kulesa pitää Venäjän toimia bluffina, koska Venäjä tiedostaa Naton todennäköisen vastaiskun todennäköisyyden.²²⁷ Syinä Venäjän näyttäytymiseen uhkaavaksi länsimaisesta näkökulmasta on uusklassisen realismin kannalta Venäjän tarve selviytyä anarkisessa maailmassa, ja yhdeksi keinoksi Venäjä näkee ydinaseet. Toisin sanoen anarkinen kansainvälinen järjestelmä pakottaa Venäjän käyttäytymään siten, että se ei näyttäydy heikkona toimijana järjestelmässä. Toinen syy on tarve Neuvostoliiton aikaisen etupiirin turvaamiseen, koska siten Venäjä pyrkii kontrolloimaan omaa ympäristöään. Etupiirijattelu näkyy esimerkiksi vuoden 2014 doktriinissa mainintana suojella venäläisiä myös Venäjän rajojen ulkopuolella.²²⁸ Kolmas syy Venäjän näyttäytymiseen aggressiivisena voi olla Venäjän viestien tahalliset tai tahattomat väärin tulkitsemiset. Esimerkiksi James Quinlivan ja Olga Oliker sanovat omassa tutkimuksessaan, että Venäjän vuoden 2010 doktriini mahdollistaisi ydinaseiden käytön, mikäli sen liittolaisen olemassa olo olisi uhattuna, eli esimerkiksi Georgian hyökätessä Etelä-Ossetiaan.²²⁹ Näin ei kuitenkaan välttämättä ole: sekä vuoden 2010 että 2014 doktriineissa sanotaan, että Venäjä käyttää ydinaseitaan sitä tai sen liittolaisia vastaan joukkotuhoasein tehdyn iskun seurauksena tai mikäli Venäjän olemassa olo on uhattuna.²³⁰ Näin ollen Venäjä ei käytä doktriininsa mukaan ydinaseitaan liittolaistensa puolustamiseen konventionaaliselta hyökkäykseltä.

Sekä vuosien 2010 että 2014 doktriineissa sanotaan suoraan, että Venäjä varaa oikeuden käyttää ydinaseitaan konventionaalisen hyökkäyksen torjumiseen, mikäli valtion olemassaolo on uhattuna.²³¹ Ensikäyttöä ei siis ole rajattu pois. Tämä voidaan peloteteorian kannalta nähdä pyrkimyksenä viestittää tahtoa käyttää taktisia ydinaseita äärimmäisessä hätässä. Liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä pelkästään tämän julistuksen perusteella ei ole kuitenkaan syytä tehdä, koska taktiset ydinaseet ovat puolustuksen viimeinen keino, vaikka niiden käyttö periaatteessa olisi doktriinitasolla hyväksytty.

Vaikka ensikäyttöä ei ole rajattu pois, se on hyvin epätodennäköistä: ydinaseiden käytön poliittiset vaikutukset ovat niin voimakkaat, että todennäköisyys ensikäytölle on erittäin epäto-

²²⁶ Sonne, 5.4.2015; Conca, 20.11.2014.

²²⁷ Pifer, ym. (2015), s. 126.

²²⁸ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 22.

²²⁹ Quinlivan & Oliker, (2011), s. 69.

²³⁰ The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010), kohta 22; Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 27.

²³¹ The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010), kohta 22; Venäjän Federaation sotilasdoktriini, (2014), kohta 27.

dennäköinen, mikäli otetaan huomioon realismiin olettamus rationaalisesti toimivista valtioista. Ydinaseiden käyttö johtaisi muiden valtioiden liittoutumiseen Venäjää vastaan, mikä heikentäisi Venäjän kykyä kontrolloida ympäristöään, joten ydinaseiden käytöstä saatavat hyödyt olisi oltava todella suuret verrattuna haittoihin. Ainoastaan doktriinin määrittämä valtion olemassaolon uhattuna oleminen olisi näin ollen ainoa tilanne missä ydinaseita voitaisiin käyttää. Toisaalta on vaikeaa määrittellä, mitä tarkoittaa Venäjän valtion olemassaolon uhattuna oleminen. Vaikuttaa hyvin epätodennäköiseltä, että nykypäivänä vieraan valtion armeija kolkuttelisi Moskovan portteja ja näin uhkaksi Venäjän suvereniteettia, mutta uhattuna oleminen voisi tarkoittaa myös Putinin hallinnon vaarantumista tai jonkin alueen itsenäistymispyrkimyksiä. Tämä pakottaisi presidentin venyttämään doktriinin määritelmää, mikäli ydinaseita haluttaisiin oikeasti käyttää.

Vuoden 2010 doktriinissa maan tärkeimmäksi tehtäväksi on määritetty konfliktien ehkäisy; Rauhanaikana toiseksi tärkeimpänä asevoimien tehtävänä on luoda strateginen pelote ja näin estää konfliktien syntyminen.²³² Myös vuoden 2014 doktriinissa määritetään ydinaseen tulevan olemaan edelleen tärkeä tekijä estettäessä ydinasekonfliktien ja konventionaalisiin aseisiin käytävien konfliktien puhkeamista (suursota, alueellinen sota).²³³ Jennifer Mathersin mukaan Venäjän ydinaseiden tärkein tehtävä on luoda pelote, eikä niinkään voittaa sotia, eli poliittiset syyt olisivat sotilaallisia tärkeämmät.²³⁴ Tämä näyttää myös doktriinin kannalta kuvaavan venäläisten näkemyksiä ydinaseista, koska doktriineissa painotettiin pelotteen muodostumisen tärkeyttä, missä ydinaseet ovat tärkeässä roolissa. Toisaalta tämä on linjassa myös Adamskyn väitteen kanssa siitä, että taktiset ydinaseet ovat rauhanaikana pelotetta varten ja sodanaikana operatiivisena vastatoimena.

Mielenkiintoinen kohta vuoden 2014 doktriinissa on asevoimien tärkein tehtävä sodan aikana. Tärkein tehtävä asevoimille ja muille joukoille sodan aikana on Venäjän ja sen liittolaisten joukkoja vastaan kohdistuneeseen aggressioon vastaaminen (*reflection of aggression*) sekä vastustajan joukkojen kukistaminen pakottaakseen vastustajan lopettamaan vihamielisyydet ehdoilla, jotka ovat Venäjän ja sen liittolaisten etujen mukaisia.²³⁵ Kohdan voidaan nähdä tarkoittavan, että asevoimat voivat käyttää vain niitä keinoja, joita vastustaja on käyttänyt ensiksi, koska näin Venäjä ”heijastaisi” vastustajan toimia. Toisaalta kohdassa on kaatopykälä, joka mahdollistaa kaikkien keinojen käyttämisen, jotta päästään Venäjälle edulliseen lopputulok-

²³² The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010), kohdat 17, 18 & 27b.

²³³ Venäjän Federaation sotilasdoktriini, (2014), kohta 16.

²³⁴ Mathers, (2012), s. 515–516.

²³⁵ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 34.

seen. Pykälä jättää komentajille tulkinnan varaa, koska kuitenkin tärkeintä on sodan voittaminen. Komentajien on päätettävä, noudattavatko he epäedullisessa tilanteessa määräystä aggression heijastamisesta vai toimivatko he tavoitteen edellyttämällä tavalla. Myös presidentille tämä jättää mahdollisuuden käyttää ydinaseita, vaikka vastapuoli ei olisi käyttänyt niitä ensin. Tämä edellyttää, että hallinto voi perustella ydinaseiden käytön tarpeellisuuden Venäjän etujen turvaamiseksi ottaen huomioon vaatimuksen valtion olemassa olon uhattuna olemisesta.

Venäjä mainitsee julkilausumissaan usein tasapainon merkityksen kansainvälisissä suhteissa.²³⁶ Venäjän yksi tavoite on pyrkimys tasavertaiseen asemaan länsimaiden kanssa. Tämän seurauksena Venäjä voi tulkita kaikki tasapainoa järkyttävät toimet hyökkäykseksi itseään vastaan. Painottamalla oman ydinasearsenaalinsa merkitystä Venäjä pyrkii alleviivaamaan omaa merkitystään kansainvälisenä toimijana, joten sekä strategisilla että taktisilla ydinaseilla on voimakas poliittinen merkitys. Ilman ydinasearsenaaliaan Venäjän olisi vaikeampi luoda uskottavaa pelotetta ja näin saada aikaan haluamiaan muutoksia kansainvälisessä järjestelmässä.

Vaikka Adamskyn ja Kristensenin mukaan Venäjän doktriinit ovat epäselviä, niiden epäselvyys koskee pääasiassa vain doktriinin sisäistä merkittävyyttä. Toisin sanoen päättäjille ja suunnittelijoille doktriinien epämääräisyys aiheuttaa ongelmia,²³⁷ mutta ulkopuoliselle tarkastelijalle vuoden 2014 doktriini kertoo, milloin ja minkälaisella voimalla Venäjä tulee vihamielisiin toimiin vastaamaan: ydinaseet ovat viimeinen keino, mikäli muut sotilaalliset toimet epäonnistuvat. Näin ollen Venäjä käyttää taktisia ydinaseitaan ainoastaan nurkkaan ahdistetuna.

Adamskyn mukaan 1990-luvun lopulla taktisten ydinaseiden rooli muuttui sodankäynnin välineestä pelotteen luojaksi.²³⁸ Eriytynen merkitys ydinaseilla on ainoastaan pelotteen luomisessa, mutta ei esimerkiksi taisteluiden voittamisen kannalta. Toisaalta esimerkiksi James Marshall tulkitsee monen muun tutkijan tavoin doktriinin epämääräisyyden ja väitetyt INF-sopimuksen rikkomiset merkiksi Venäjän pyrkimyksenä kompensoida heikkoa konventionaalista suorituskykyään taktisten ydinaseiden käytöllä.²³⁹ Taktisten ydinaseiden ensikäyttöä ei ra-

²³⁶ Mathers, (2012), s. 506; The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010) , kohta 19c; Military Doctrine of the Russian Federation, (2014) , kohta 12d; Russia's National Security Strategy to 2020, (2009), kohta 90.

²³⁷ Adamsky, (2013), s. 115.

²³⁸ Adamsky, (2014), s. 180.

²³⁹ Marshall, (2014), s. 209.

jata pois tai vähätellä niiden merkittävyyttä, joten Venäjällä voidaan katsoa doktriinien perusteella olevan tahto käyttää taktisia ydinaseitaan, mikäli tilanne näin vaatii.

Venäjä voi käyttää taktisia ydinaseitaan muutoin, kuin mitä se virallisessa doktriinissaan antaa ymmärtää. Yhdysvallat uhkaa käyttää ydinaseitaan, mikäli sen elintärkeät intressit ovat vaarassa, mutta Venäjä käyttää ydinaseitaan doktriininsa mukaan tilanteissa, joissa valtion olemassaolo on uhattuna. Esimerkiksi Steven Pifer tai Mikhail Troitskiy eivät usko, että Venäjä käyttäisi taktisia ydinaseitaan Naton joukkoja vastaan tilanteessa, jossa Venäjä on hyökännyt ensin Baltiaan, koska se laskisi Naton kynnystä käyttää omia taktisia ydinaseitaan.²⁴⁰ Toisaalta Matthew Groenig on sitä mieltä, että Venäjällä on virallisen doktriinin lisäksi salaisia liitteitä, jotka mahdollistaisivat ydinaseiden joustavamman käytön. Näistä doktriinin vastaisista käytännöistä Groenig pitää esimerkkinä harjoituksia, joissa on harjoiteltu taktisten ydinaseiden käyttöä.²⁴¹ Myös Yuri Fedorovin mukaan Venäjän todelliset näkemykset ydinaseiden käytöstä poikkesivat vuoden 2010 sotilasdoktriinista: nimettömän lähteen mukaan Venäjä voisi käyttää ydinaseitaan, mikäli sen alueellista koskemattomuutta uhattaisiin.²⁴² Näin ollen Venäjä voi doktriinistaan riippumatta käyttää taktisia ydinaseitaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Tämä voidaan peloteteorian kannalta nähdä taktisten ydinaseiden merkitystä lisäävänä tekijänä, koska Venäjä voi viestittää pitävänsä Yhdysvaltojen toimia valtion olemassa oloa uhkaavina. Näin ollen Venäjä kykenee painottamaan omaa tahtoaan käyttää taktisia ydinaseitaan ja lisäämään ehdollisten uhkien uskottavuutta. Vastatakseen tähän Yhdysvaltojen olisi viestitettävä Venäjän toimien olevan ristiriidassa sen elintärkeiden intressien kanssa, mikäli se haluaa kiistää Venäjän taktisten ydinaseiden merkityksen.

4.3 Venäjän näkemykset pelotteesta

Venäjän ydinaseilla on kaksi tehtävää: estää ydinsota ja laaja alueellinen konventionaalinen sota niiden luoman pelotevaikutuksen avulla. Ensimmäinen saavutetaan strategisilla ydinaseilla ja jälkimmäisessä tärkeimpänä ovat taktiset ydinaseet. Dimitry Adamsky nimeää laajaa konventionaalista sotaa estävän pelotteen alueelliseksi ydinasepelotteeksi (*Regional Nuclear Deterrence, RND*). Hänen mukaansa Venäjällä ei ole tällä hetkellä selkeää näkemystä taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteista tai alueellisen ydinasepelotteen toimivuudesta, mutta siihen

²⁴⁰ Pifer, ym. (2015), s. 122, 136.

²⁴¹ Pifer, ym. (2015), s. 141.

²⁴² Fedorov, (2010), s. 58–59.

taktisilla ydinaseilla pyritään. Käytännössä painotetaan taktisten ydinaseiden roolia rauhanajan pelotteen luomisessa ja sodanajan operatiivisena vastatoimena.²⁴³

Simon Saradzhyan on kuitenkin vastakkaista mieltä Adamskyn kanssa: hänen mukaan Venäjällä on määritetty selkeitä tehtäviä taktisille ydinaseille erityisesti sotilaallisen johdon keskuudessa. Saradzhyan viittaa tutkimuksessaan lukuisiin sotilaslähteisiin, joissa painotetaan taktisten ydinaseiden merkitystä osana pelotteen luomista, jotta kyetään vaikuttamaan Yhdysvaltoihin, Natoon ja Kiinaan sekä tasapainottamaan näiden konventionaalista voimaa. Taktiset ydinaseet nähdään myös olennaisina ns. de-eskalaatiossa, jossa iskemällä ydinasein pyritään saamaan vastustaja luopumaan aikeistaan ilman, että tilanne kärjistyy suursodaksi.²⁴⁴

Pelotteen tärkeydestä Venäjälle kertoo vuoden 2014 doktriini, jossa pelotteen ylläpitäminen on kolmanneksi tärkein asevoimien tehtävä 18:sta estettäessä konfliktien syntymistä.²⁴⁵ Lisäksi sekä rauhan että kriisinuhan alla doktriinissa määritetään pelotteen ylläpitäminen toiseksi tärkeimmäksi tehtäväksi siten, että molemmissa erikseen viitataan ydinasepelotteeseen.²⁴⁶ Tämä tarkoittaa ydinaseilla olevan olennainen merkitys pelotteen luomisessa, koska muutoin ydinasepelotteen muodostaminen ei olisi yhtä korkealla sijalla puhuttaessa asevoimien tehtävistä. Olennaista kuitenkin on, että taktisten ydinaseiden merkitys ei ole pelkästään defensiivinen, vaan Venäjä voi periaatteessa käyttää aseitaan myös offensiivisesti, mikäli se näin arvioi kykenevänsä parhaiten vaikuttamaan vastustajiinsa.

Adamskyn mukaan taktisille ydinaseille ei ole Venäjällä määritetty selkeää tehtävää osana pelotteen luomista.²⁴⁷ Toisaalta esimerkiksi doktriineista ja sotilaallisista harjoituksista voidaan päätellä tavoitteena olevan heikentää vastustajan toimien panos-tuottosuhdetta tasapainottamalla eroja konventionaaliossa voimassa: riittävän konventionaalisen voiman puuttuessa taktisia ydinaseita voidaan käyttää keskeyttämään täsmäasein tehtäviä iskuja ja näin lopettamaan alueellinen sota ennen kuin se kärjistyy laajemmaksi sodaksi.²⁴⁸

Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia vuodelta 2009 määrittää pelotteen käsittävän toisiinsa liittyviä poliittisia, diplomaattisia, sotilaallisia, taloudellisia, informatiivisia sekä muita keinoja, joiden tarkoituksena on hidastaa tai vähentää vastustajan tuhoa aiheuttavan toimen to-

²⁴³ Adamsky, (2013), s. 91–92, 99–100; Adamsky, (2014), s. 177.

²⁴⁴ Saradzhyan, (2010), s. 6, 9, 11–18.

²⁴⁵ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 21.

²⁴⁶ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), kohta 32–33.

²⁴⁷ Adamsky, (2014), s. 164–165.

²⁴⁸ Kipp, (2012), s. 133.

teuttamista. Saman asiakirjan mukaan pelote saadaan toteutettua, kun käytetään valtion taloudellisia resursseja kansalaisten isänmaalliseen kasvatukseen sekä sotilasorganisaatioiden infrastruktuurin ja hallinnon kehittämiseen.²⁴⁹ Toisaalta sotilasdoktriineissa ei käsitellä ydinasepelotteen toimivuutta tai siihen liittyviä käsitteitä. Tämä vaikeuttaa suunnittelijoiden toimintaa, koska asiakirjat eivät kerro, minkälaisena Venäjän tulee näyttäytyä ulospäin, jotta pelote olisi uskottava.²⁵⁰

Venäjä näkee pelotteen muodostumisen laajana kokonaisuutena. Uskottavan pelotteen muodostumista ei käsitellä tarkemmin virallisissa julkaisuissa, mutta edellisen määritelmän mukaan pelote nähdään siis Venäjällä muodostuvan muistakin kuin sotilaallisista toimista. Näkemys ei rajoitu pelkäämistä ehdollisten uhkien kautta vaikuttamiseen, vaan kaikkeen, millä saadaan estettyä vastustajaa toimimasta haluamallaan tavalla. Doktriinissa painotettiin ydinaseeseen olevan viimeinen keino, ja Venäjän näkemys pelotteen muodostumisesta osaltaan tukee tätä: kaikkia muita keinoja pyritään käyttämään ennen ydinaseita, mutta valmius on oltava, kuten asevoimien tehtävät osoittavat.

Venäjällä kansallisten etujen puolustaminen on tärkeää. Katri Pynnöniemi ja András Rácz ovat vertailleet vuosien 2009 ja 2015 kansallisia turvallisuusstrategioita. Heidän mukaansa Venäjä korostaa siihen kohdistuvia uhkia aikaisempaa enemmän: kansallisesta edusta on tullut kaiken kattava käsite, jonka varjolla voidaan esimerkiksi opposition toimintaa rajoittaa, mikäli sen arvioidaan olevan haitallista kansallisen edun näkökulmasta. Lisäksi yhteistyön hyödyllisyyttä vähätellään. Kolmantena, uudessa strategiassa mainitaan Venäjän pyrkivän vahvistamaan asemaansa yhtenä maailman suurvalloista. Tämä tarkoittaa Pynnöniemen ja Rácz mukaan sitä, että Venäjän on pakko turvautua sotilaalliseen voimaansa entistä voimakkaammin johtuen rakenteellisista heikkouksistaan.²⁵¹

Taktisten ydinaseiden merkityksen kannalta Venäjän pyrkimykset suurvalta-aseman voimistamiseen voivat tarkoittaa merkittävyyden lisääntymistä. Venäjä on arvioinut kykenevänsä vuoteen 2030 mennessä saamaan konventionaalisilla aseilla saman tuho vaikutuksen kuin ydinaseilla.²⁵² Nykyinen taloudellinen tilanne ei kuitenkaan mahdollista mittavia parannuksia konventionaalisiin kykyihin, joten tavoite vaikuttaa epärealistiselta. Tämän seurauksena Venä-

²⁴⁹ Russia's National Security Strategy to 2020, (2009), kohta 26.

²⁵⁰ Adamsky, (2013), s. 115.

²⁵¹ Pynnöniemi & Rácz, (2016), s. 1–2.

²⁵² Pynnöniemi & Mashiri, (2015), s. 48.

jä joutunee nojaamaan taktisiin ydinaseisiinsa entistä voimakkaammin tasapainottaakseen Yhdysvaltojen konventionaalista kykyä ja lisätäkseen ehdollisten uhkaustensa uskottavuutta.

Konventionaaliset aseet nähdään ydinaseiden rinnalla tärkeinä pelotteen muodostumisessa sekä konfliktien ehkäisyssä.²⁵³ Kyky käyttää ydinaseita ei siis ole venäläisen näkemyksen mukaan ainoa keino luoda pelotetta. Asevoimien heikko suorituskyky suhteessa Yhdysvaltoihin pakottaa Venäjän tekemään ydinaseiden roolista suuremman kuin mihin se mahdollisesti olisi doktriinin perusteella halukas.

Venäjän ydinaseteollisuus on pyrkinyt muuttamaan maan näkemyksiä pelotteesta: luomalla uuden tyyppisiä taktisia ydinaseita Venäjä kykenee luomaan uskottavamman pelotteen. Heidän mukaansa strategisilla ydinaseilla ei ole merkitystä alueellisen sodan pelottamisessa, joten taktiset ydinaseet ovat ainoa vaihtoehto. Tällainen taktisiin ydinaseisiin perustuva pelote vaatii toimiakseen uudenlaisia aseita, joita voidaan käyttää taistelukentällä ilman vakavia seurauksia. Teollisuuden edustajat ovat pyrkineet vaikuttamaan päättäjiin uudenlaisten aseiden kehittämiseksi, mutta virallisissa asiakirjoissa tällaisesta pyrkimyksestä uudenlaiseen pelotteeseen ei ole viitteitä.²⁵⁴

Uskottava pelote vaatii toimiakseen sekä kyvyn että tahdon. Venäjän arsenaalin koosta päätellen sillä on kyky käyttää sekä strategisia että taktisia ydinaseitaan. Lisäksi viime vuosien harjoitukset ovat nostaneet Venäjän asevoimien kykyä käyttää ydinaseitaan. Näin ollen voidaan sanoa Venäjällä olevan kykyä uskottavasti toteuttaa ehdolliset uhkauksensa ydinaseiden käytöstä, mikäli sen vaatimuksiin ei suostuttaisi. Tahto puolestaan näyttäytyy siten, että Venäjä määrittää selkeästi tilanteet, joissa ydinaseita käytetään sekä ilmaisee olevansa valmis niiden käyttämiseen.

Venäjän pelotteen voidaan sanoa olevan uskottava, koska sillä on kyky ja tahto käyttää ydinaseitaan. James Marshall mukaan riittävä määrä taktisia ydinaseita yhdistettynä ensikäytön mahdollistavaan doktriiniin pitäisi riittää pelottamaan valtiollinen toimija.²⁵⁵ Venäjä kykenee alueellisen ydinasepelotteensa avulla estämään laajan alueellisen sodan puhkeamisen. Taktisten ydinaseiden merkitys osana pelotteen muodostumista on olemassa, koska niillä Venäjä esimerkiksi kykenee kompensoimaan konventionaalisia puutteitaan suhteessa Yhdysvaltoihin.

²⁵³ Military Doctrine of the Russian Federation, (2014) , kohta 16, 32; Pynnöniemi & Mashiri, (2015), s. 52.

²⁵⁴ Adamsky, (2013), s. 107–108, 110.

Venäjä näkee sotilaallisen voiman yhtenä keinona luoda pelotetta ja vaikuttaa vastustajiinsa. Taktisilla ydinaseilla on merkitystä osana sotilaallista voimaa. Merkitys ei kuitenkaan ole yli-korostunut, koska Venäjä pyrkii vaikuttamaan vastustajiinsa ensin muilla keinoilla kuin soti-laallisilla. Valmius taktisten ydinaseiden käyttöön on oltava, mutta niiden käyttö on vasta vii-meinen vaihtoehto.

Tulevaisuudessa taktisten ydinaseiden merkitys osana pelotetta voi muuttua. Ydinaseteolli-suuden onnistuessa markkinoimaan hallinnolle uudenlaiset taktiset ydinaseet, Venäjä voi luo-da uskottavia ehdollisia uhkauksia, mikäli sillä on kyky toteuttaa ne ilman vakavia seurauksia. Adamskyn mukaan tällainen kehitys, jossa taktisista ydinaseista tulee hyväksytyt sodankäyn-nin muoto, voisi laukaista uuden aikakauden kilpavarustelussa.²⁵⁶

4.4 Yhteenveto

Venäjän taktisten ydinaseiden arsenaali on pienentynyt kylmän sodan päättymisestä merkittä-västi. Aseita kuitenkin on 1941, joten maalla on kykyä tarvittaessa käyttää taktisia ydinasei-taan. Venäjän ydinaseteollisuus on valmis kehittämään uudentyyppisiä taktisia ydinaseita, mutta poliittista tahtoa tähän ei ole. Painopiste on ollut strategisten ydinaseiden kehittämises-sä, joten taktisten ydinaseiden kehittäminen lähitulevaisuudessa on epätodennäköistä. Epäto-dennäköisyyttä lisää nykyinen Venäjän heikko taloustilanne.

Venäjän sotilasdoktriinit ovat epäselviä taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteiden osalta. Venä-jällä ei myöskään ole selkeää konseptia taktisten ydinaseiden käytöstä, mille perustaa ydin-asearsenaalin ylläpito ja kehittäminen.²⁵⁷ Voidaan kuitenkin sanoa, että Venäjä lähtökohtaises-ti käyttäneenä taktisia ydinaseitaan viimeisenä vaihtoehtona, mikäli sen puolustus uhkaa murtua. Tällaisessa tilanteessa Venäjä joutunee kompensoimaan puutteita konventionaalissa suoritus-kyvyissään taktisin ydinasein. Toisaalta Venäjän kohdalla mikä tahansa vaihtoehto periaat-teessa on mahdollinen, mikäli Venäjän näkemykset käytöstä todellisuudessa poikkeavat viral-lisista asiakirjoista. Ensikäyttö ei ole doktriineissa poissuljettu vaihtoehto, mutta todennäköi-syys tälle on hyvin pieni johtuen esimerkiksi haitallisista poliittisista seuraamuksista sekä sii-tä, että realismin mukaan muut valtiot todennäköisesti muodostaisivat ja vahvistaisivat Venä-jän vastaisia liittoumia.

²⁵⁵ Marshall, (2014), s. 198.

²⁵⁶ Adamsky, (2013), s. 125; Pifer, ym. (2015), s. 131.

²⁵⁷ Adamsky, (2013), s. 114.

Venäjä näkee pelotteen muodostuvan monista eri tekijöistä. Venäjällä ei ole virallisissa asiakirjoissa määritetty taktisille ydinaseille tehtäviä tai roolia pelotteen muodostumisessa.²⁵⁸ Toisaalta Simon Saradzhyanin mukaan sotilasjohdolla on selkeä näkemys taktisten ydinaseiden tärkeydestä osana pelotteen muodostumista. Ydinaseiden nähdään doktrineissa kuitenkin olevan tärkeä osa pelotteen muodostumista, joten taktiset ydinaseet ovat osa sotilaallista uskottavuutta ja tätä kautta osa pelotteen muodostumista. Taktisten ydinaseiden merkitys on nähty 2000-luvulla nimenomaan osana pelotteen muodostumista enemmän kuin suorituskykyinä taisteluiden voittamiseksi.

Venäjällä on tahto ja kyky toteuttaa ehdolliset uhkauksensa. Näin ollen Venäjä kykenee vaikuttamaan vastustajiinsa pelotteen kautta, mikä auttaa maan selviytymistä anarkisessa maailmassa. Taktiset ydinaseet ovat olennainen osa pelotteen muodostumista ja sotilaallista voimaa.

²⁵⁸ Adamsky, (2014), s. 164–165.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää taktisten ydinaseiden merkitys osana Venäjän ja Yhdysvaltojen sotilaallista voimaa nykypäivän Euroopassa. Teoreettisena viitekehyksenä käytettiin uusklassista realismia sekä peloteoriaa. Nämä vaikuttivat tutkimukseen siten, että uusklassinen realismi antoi tutkimukselle tieteenfilosofisen perustan ja maailmankuvan. Peloteorian kautta puolestaan tutkittiin taktisten ydinaseiden merkitystä osana sotilaallista voimaa. Ehdolliset uhat vaativat *kyvyn* ja *tahdon* ollakseen uskottavia. Mitä enemmän kyky ja tahto liittyvät taktisiin ydinaseisiin, sitä tärkeämpiä aseet ovat luotaessa ehdollisia uhkauksia. Mitä tärkeämpiä aseet ovat luotaessa ehdollisia uhkia, sitä merkittävämpiä ne ovat osana sotilaallista voimaa.

Metodina käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia. Tämä vaikutti tutkimukseen siten, että peloteorian kautta saatiin ominaisuudet (kyky ja tahto), joita valtioiden toiminnasta etsittiin. Lisäksi uusklassinen realismi asetti reunaehdoja, joiden mukaan valtiot toimivat kansainvälisessä järjestelmässä, esimerkiksi pyrkimys selvittää anarkisessa maailmassa kontrolloimalla ympäristöään.

Yhdysvalloille taktisilla ydinaseilla on tällä hetkellä vähäinen merkitys sekä Euroopassa että yleisesti: maalla on kykyä käyttää taktisia ydinaseitaan, mutta erityistä tahtoa Yhdysvallat ei ole osoittanut. Doktriineissa ei selkeästi määritellä, missä tilanteissa Yhdysvallat on ehdottomasti valmis käyttämään taktisia ydinaseitaan. Doktriinit määrittävät, että aseita voidaan käyttää silloin, kun Yhdysvaltojen elintärkeät intressit ovat vaarassa. Näiden intressien ”elintärkeys” on kuitenkin tilannesidonnainen, joten tämä jättää vastustajalle tulkinnan varaa, käyttääkö Yhdysvallat taktisia ydinaseitaan vai ei.

Yhdysvallat ei ole valmis luopumaan taktisista ydinaseistaan kokonaan ja on jopa kehittänyt uudentyyppisen taktisen ydinaseen. Yhdysvallat testasi vuonna 2015 uutta taktista ydinasetaan, minkä pitäisi tulla Eurooppaan operatiiviseksi arviolta vuonna 2019. Uuden B61 ydinpommin version kehittäminen oli valtavan kallis hanke, joten taktisilla ydinaseilla on merkitystä osana sotilaallista voimaa, koska muutoin varat olisi voitu käyttää esimerkiksi konventionaalisten täsmäaseiden kehittämiseen. Toisaalta Yhdysvaltojen ydinaseita ei ole suunniteltu Venäjää vastaan, koska ne täytyy toimittaa kohteisiinsa lentokoneilla, joihin Venäjä kykenee ilmapuolustuksellaan vaikuttamaan. Tärkein tehtävä Yhdysvaltojen taktisilla ydinaseilla on

estää ydinaseiden leviäminen, koska se on ilmoittanut käyttävänsä taktisia ydinaseitaan ensisijaisesti pelkästään ydinasevaltoja vastaan.

Yhdysvallat kykenee luomaan uskottavia ehdollisia uhkia Euroopassa operatiivisina olevilla taktisilla ydinaseillaan. Näin Yhdysvallat kykenee estämään Venäjää toimimasta haluamallaan tavalla: vaikka Yhdysvaltojen kyky toimittaa taktiset ydinaseet kohteisiin on rajallinen, joutuu Venäjä rationaalisena toimijana arvioimaan Yhdysvaltojen vastaiskun mahdolliseksi. Mikäli Yhdysvalloilla ei olisi taktisia ydinaseitaan operatiivisina Euroopassa, Venäjä saisi tästä etua. Venäjä voisi tällöin helpommin luoda ehdollisia uhkia omilla taktisilla ydinaseillaan, ja Yhdysvallat joutuisi kehittämään toisen keinon vastata Venäjän luomaan uhkaan. Näin ollen Yhdysvalloille taktisten ydinaseiden merkitys osana sotilaallista voimaa on erityisesti Venäjän taktisten ydinaseiden merkitystä tasapainottava.

Sotilaalliset harjoitukset ovat yhtenä merkinä taktisten ydinaseiden merkityksestä. Sekä Yhdysvallat että Venäjä on harjoitellut taktisten ydinaseidensa käyttöä viime vuosina. Venäjä on kuitenkin harjoitellut käyttöä tiiviinä osana sotilaallisia operaatioita, kun vastaavasti Yhdysvaltojen harjoitukset ovat olleet ilmavoimien harjoituksia. Venäjän voidaan katsoa osoittaneen suurempaa kykyä ja tahtoa taktisten ydinaseidensa käytölle, koska taktiset ydinaseet ovat olleet olennainen osa Venäjän sotilaallista harjoitustoimintaa.

Venäjälle taktisilla ydinaseilla on Yhdysvaltoja suurempi merkitys, mutta merkitystä ei voida aineiston perusteella pitää suurena: Venäjällä on Yhdysvaltoja suurempi kyky käyttää taktisia ydinaseitaan suuremmasta arsenaalistaan johtuen. Tahto ei kuitenkaan ole merkittävästi Yhdysvaltoja suurempi: tutkijoiden mielestä Venäjällä on suurta epäselvyyttä taktisten ydinaseiden käyttöperiaatteista, mutta virallisten asiakirjojen mukaan Venäjä käyttää taktisia ydinaseitaan ainoastaan viimeisenä keinonaan. Toisaalta Venäjä voi tutkijoiden mukaan käyttää taktisia ydinaseitaan myös virallisista asiakirjoistaan poikkeavasti, joten suhtautuminen Venäjän lausuntoihin tietynlaisella varauksella on perusteltua. Näin ollen Venäjän tahto käyttää taktisia ydinaseita voi olla pahimmassa tapauksessa huomattavasti Yhdysvaltoja suurempi, mikäli Venäjä suunnittelee käyttävänsä aseitaan esimerkiksi alueellisen koskemattomuutensa ollessa uhattuna. Peloteteorian kannalta tällainen toiminta ei kuitenkaan olisi järkevää, koska uskottavan pelotteen muodostuminen riippuu paljon viestinnästä, eikä Venäjä kykene viestittämään uskottavaa haluaan, mikäli sen doktriinit eivät ole täysin julkisia.

Toisaalta taktisten ydinaseiden merkitykseen liittyvä epäselvyys aiheuttaa sen, että Venäjän linja voi muuttua, mikäli löytyy poliittista tahtoa luoda selkeä linja. Esimerkiksi Venäjä voi joutua kompensoimaan heikkoa konventionaalista suorituskykyään taktisilla ydinaseilla. Eriyisesti Naton joukkoihin verrattuna Venäjän asevoimien suorituskyky on heikko, joten Euroopan valtioille Venäjän taktiset ydinaseet voivat olla uhka, koska Venäjä voi joutua turvautumaan taktisiin ydinaseisiin puolustaessaan intressejään.

Taktisten ydinaseiden merkitys Venäjälle voidaan määritellä tällä hetkellä puolustuksen viimeiseksi turvaksi, mutta mahdollisesti tulevaisuudessa eräänlaiseksi villiksi kortiksi: Venäjä voi halutessaan muuttaa suhtautumistaan ja esimerkiksi venyttää doktriinin määrittämiä rajoja taktisten ydinaseiden käytöstä sekä soveltaa varaamaansa oikeutta ensikäyttöön. Tällainen kehitys on luonnollisesti hyvin epätodennäköinen ja paljon täytyy tapahtua kansainvälisessä järjestelmässä, että Venäjä on valmis ottamaan valtavan ensikäytön riskin. Toisaalta esimerkiksi Krimin valtaus tapahtui yllättävästi, joten Venäjällä kaikki on mahdollista.

Taktisten ydinaseiden merkitys osana sotilaallista voimaa nykypäivän Euroopassa on Yhdysvalloilla ja Venäjällä erilainen. Venäjälle aseiden merkitys on Naton ja erityisesti Yhdysvaltojen konventionaalista voimaa tasapainottava. Yhdysvalloille puolestaan olennaisin merkitys on Venäjän taktisten ydinaseiden merkitystä tasapainottava: ilman Yhdysvaltojen taktisia ydinaseita Venäjä kykenisi peloteteorian mukaan tehokkaammin luomaan Euroopan alueella ehdollisia uhkia, joiden avulla se voisi vaikuttaa omaan lähiympäristöönsä.

Tulevaisuudessa taktisten ydinaseiden merkitys voi muuttua entisestään. Yhdysvallat voi pyrkiä tekemään teknologian kehittymisen myötä taktisista ydinaseista yleisesti hyväksytty sodankäynnin väline, jolla voidaan esimerkiksi iskeä terroristeja vastaan ilman haitallisia poliittisia seuraamuksia. Venäjä puolestaan voi pyrkiä samaan, mikäli sen ydinaseteollisuus onnistuu saamaan poliitikot hankkimaan uudentyyppisiä taktisia ydinaseita. Lisäksi Venäjän taloudellinen tilanne voi heikentää Venäjän konventionaalista suorituskykyä entisestään tai ainakin hidastaa modernisaatiota. Tällöin Venäjä joutuu nojaamaan puolustustaan vahvemmin taktisiin ydinaseisiin, koska se ei muutoin kykene luomaan uskottavaa puolustusta.

Aineistosta nousee esiin kolme mahdollista kehityssuuntaa:

1. Taktisten ydinaseiden merkitys vähenee: Sekä Yhdysvalloissa että Venäjällä on ollut puheissa ydinaseeton maailma. Mikäli valtiot pääsevät sopimukseen ydinaseiden vähentämisestä, pienemmät arsenaalit tarkoittavat vähentynyttä kykyä

käyttää taktisia ydinaseita, jolloin merkitys ehdollisten uhkien luomisessa vähenee.

2. Merkitys pysyy ennallaan: Huolimatta pyrkimyksistä ydinaseettomaan maailmaan, valtiot eivät ole päässeet sopuun taktisten ydinaseiden luopumisesta kokonaan. Tulevaisuudessa taktisten ydinaseiden käyttö on viimeinen vaihtoehto, ja aseiden tärkein tehtävä on estää vastustajaa luomasta taktisten ydinaseiden käyttöön perustuvia ehdollisia uhkia.
3. Merkitys kasvaa: Taktisista ydinaseista tulee tarkkuutensa ja pienien oheistuhojen takia yksi mahdollinen keino vaikuttaa vastustajaan. Tämä käynnistää uudenlaisen kilpavarustelun. Kyetäkseen luomaan ehdollisia uhkia tai kiistääkseen vastustajalta vastaavan kyvyn, täytyy valtiolla olla taktisia ydinaseita. Toinen vaihtoehto syyksi merkityksen kasvulle on, että Venäjä nojaa puolustustaan voimakkaammin taktisiin ydinaseisiin, mikä pakottaa Yhdysvallat ja Naton tarkastelemaan omaa suhtautumistaan.

Todennäköisin vaihtoehto tulevan kymmenen vuoden ajalle on vaihtoehto numero kaksi. Venäjä ei voi luopua taktisista ydinaseistaan, koska sen on kompensoitava heikkoa konventionaalista suorituskykyään. Toisaalta Venäjä tuskin luopuisi vapaaehtoisesti taktisista ydinaseistaan, vaikka sillä olisi huomattava konventionaalinen suorituskyky. Yhdysvallat ei myöskään ole valmis luopumaan aseistaan yksipuolisesti. Uusia taktisia ydinaseita ei ennätetä kehittämään ja tekemään operatiivisiksi lyhyessä ajassa, joten teknologian kehittymisestä johtuva merkityksen kasvu on epätodennäköinen. Merkitys voi lisääntyä ainoastaan Venäjän toimien seurauksena, mutta asiaan vaikuttaa niin monta järjestelmätason muuttujaa, että tällainen kehitys on epävarmaa. Näin ollen merkityksen pysyminen ennallaan on seuraavan kymmenen vuoden aikana todennäköisin vaihtoehto, eli taktisten ydinaseiden tarkoitus on osana sotilaallista voimaa tasapainottaa kansainvälisiä suhteita. Joka tapauksessa jatkotutkimusta tarvitaan, jotta voidaan tarkemmin selvittää, mihin suuntaan kehitys jatkossa suuntautuu. Toisaalta kylmän sodan ajoista muutosta on kuitenkin tapahtunut siten, että aikaisemmin Yhdysvallat tasapainotti Neuvostoliiton konventionaalista voimaa taktisilla ydinaseilla. Nykyisin asetelma on kääntynyt toisin päin: Venäjän täytyy tasapainottaa Yhdysvaltojen konventionaalista voimaa, jotta Yhdysvallat ei kykene vaikuttamaan ehdollisten uhkiensa kautta Venäjän toimintaan.

6 LÄHDELUETTELO

Active Engagement, Modern Defence - Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon, (2012[2010]),

[http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm], tallennettu 1.7.2015

Adamsky, Dimitry, (2013), “Nuclear Incoherence: Deterrence Theory and Non-Strategic Nuclear Weapons in Russia”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 37, nro 1, ss. 91–134

Adamsky, Dimitry, (2014), “If War Comes Tomorrow: Russian Thinking About ‘Regional Nuclear Deterrence’”, *Journal of Slavic Military Studies*, nro 27, ss. 163–188

Associated Press, “Russia developing new nuclear weapons to counter US, NATO”, *New York Post*, 10.9.2014, [<http://nypost.com/2014/09/10/russia-developing-new-nuclear-weapons-to-count-er-us-nato/>], Tallennettu 9.7.2015

Austin, Greg, “Kaliningrad: Achilles’ Heel for the West”, *The Globalist*, 13.1.2015, [<http://www.theglobalist.com/kaliningrad-achilles-heel-for-the-west/>], tallennettu 24.2.2016

Blechman, Barry, (2012), ”Presidential Inbox 2013: Implement the Nuclear Posture Review!” blogikirjoitus 19.11.2012, Stimson Center, [<http://www.stimson.org/spotlight/presidential-inbox-2012-implement-the-nuclear-posture-review/>], tallennettu 3.7.2015

Blombergs, Fred, (2013a), *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1990-2012: Euroopan vaka-
us rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*, Helsinki, Maanpuo-
lustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia Nro 32.

Blombergs, Fred, (2013b), “Realismi strategian tutkimuksen lähtökohtana”, teoksessa Sivo-
nen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*, Helsinki, Maanpuo-
lustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia Nro 33, ss. 5–38.

Bodner, Matthew, ”Kremlin Threatens Response to U.S. Nuclear Bomb Deployment in Ger-
many”, *The Moscow Times*, 23.9.2015,

[<http://www.themoscowtimes.com/business/article/kremlin-threatens-response-to-us-nuclear-bomb-deployment-in-germany/535106.html>], tallennettu 24.2.2016

British American Security Information Council, (2014), *B61 Bombs in Europe and the U.S. Life Extension Program*,

[http://www.basicint.org/sites/default/files/basicfinalb61_fact_sheetfeb2014.pdf], tallennettu 6.7.2015

Broad, William J. & Sanger, David E. (2016), “As U.S. Modernizes Nuclear Weapons, ‘Smaller’ Leaves Some Uneasy”, *The New York Times*, 11.1.2016, [http://www.nytimes.com/2016/01/12/science/as-us-modernizes-nuclear-weapons-smaller-leaves-some-uneasy.html?_r=1], tallennettu 12.1.2016

Cenciotti, David, (2014), “Russian Tu-95 Bomber Launches Six Cruise Missiles during Exercise”, *The Aviationist*, blogikirjoitus 15.5.2014 [<http://theaviationist.com/2014/05/15/tu-95-launches-6-aclms/>], tallennettu 15.7.2015

Cimbala, Stephen J., (1984), *War-Fighting Deterrence and Alliance Cohesiveness*, [<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1984/sep-oct/cimbala.html>], tallennettu 6.1.2015

Cimbala, Stephen J. (2015), “Nuclear Weapons and Anticipatory Attacks: Implications for Russia and the United States”, *Journal of Slavic Military Studies*, nro. 28, ss. 48–71

Colby, Elbridge & Solomon, Jonathan, (2015), “Facing Russia: Conventional Defence and Deterrence in Europe”, *Survival*, vol. 57, nro. 6, ss. 21–50

Conca, James, (2014), “Does Russia Think Their New Nuclear Weapons Could Win A War?”, blogikirjoitus, 20.11.2014

[<http://www.forbes.com/sites/jamesconca/2014/11/20/could-russias-new-nuclear-weapons-win-world-war-iii/>], tallennettu 15.7.2015

Dahl, Robert A., (1957), *The Concept of Power*, Department of Political Science, Yale University

Deterrence Operations Joint Operating Concept, (2006),
 [http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joint_concepts/joc_deterrence.pdf], tallennettu
 23.6.2015

Doctrine for Joint Nuclear Operations, (2005),
 [http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/dod/jp3_12fc2.pdf], Tallennettu
 26.11.2014

Doctrine for the Armed Forces of the United States, (2013)

Dodge, Michaela, (2014), "U.S. Nuclear Weapons in Europe: Critical for Transatlantic Security", [http://www.heritage.org/research/reports/2014/02/us-nuclear-weapons-in-europe-critical-for-transatlantic-security], tallennettu 30.6.2015

Donnelly, Jack, (2005), "Realism", teoksessa Burchill, Scott; Linklater, Andrew; Devetak, Richard; Donnelly, Jack; Paterson, Matthew; Reus-Smith, Christian & True Jacqui (toim.), *Theories of International Relations*, Basingstoke & New York, Palgrave Macmillan, ss. 29–54.

Dunn, Lewis A. (2015), "Finding a Way Out of the NPT Disarmament Stalemate", *Arms Control Today*, April 2015, ss. 8–14

Fedorov, Yuri E. (2010), "Russia's Nuclear Policy," teoksessa *Major Power's Nuclear Policies and International Order in the 21st Century*, Tokio, National Institute for Defense Studies, ss. 49–70

Ferguson, Charles D. (2002), "Nuclear Posture Review", Nuclear Threat Initiative 1.8.2002, [http://www.nti.org/analysis/articles/nuclear-posture-review/], tallennettu 7.7.2015

Freedman, Lawrence, (2003), *Evolution of Nuclear Strategy*, Kolmas painos, Basingstoke & New York, Palgrave Macmillan

Freedman, Lawrence, (2004), *Deterrence*, Cambridge, Polity Press

Giles, Keir, (2014), “A New Phase in Russian Military Transformation”, *Journal of Slavic Military Studies*, nro. 27, ss. 147–162

Glenn, John & Howlett, Darryl (2004) “Neorealism”, teoksessa Glenn, John; Howlett, Darryl & Poore, Stuart, (toim.), *Neorealism versus Strategic Culture*, Aldershot & Burlington, Ashgate Publishing Limited & Ashgate Publishing Company. ss. 20–44

Global Zero, (2015), *GLOBAL ZERO COMMISSION ON NUCLEAR RISK REDUCTION: De-Alerting and Stabilizing the World’s Nuclear Force Postures*, [http://www.globalzero.org/files/global_zero_commission_on_nuclear_risk_reduction_report_0.pdf], tallennettu 30.6.2015

Jackson, Robert & Sørensen, Georg, (2003), *Introduction to International Relations*, Toinen painos, New York, Oxford University Press.

Halminen, Laura & Turtiainen, Suvi, ”Putin puhui uhmakkaasti – ja liitti Krimin osaksi Venäjää”, *Helsingin Sanomat* 18.3.2014, [<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1305801862281>], tallennettu 24.6.2015

Heiskanen, Heikki, ”Salaperäinen Azov-pataljoona – miehet hiihtonaamareissa”, *YLE uutiset* 22.7.2014, [http://yle.fi/uutiset/salaperainen_azov-pataljoona__miehet_hiihtonaamareissa/7369073], tallennettu 8.1.2016

Hicks, Josh, “Recent U.S.-Russia snubs don’t affect joint military exercise”, *The Washington Post*, 23.8.2013, [<http://www.washingtonpost.com/blogs/federal-eye/wp/2013/08/23/u-s-and-russia-move-forward-with-joint-military-exercise-despite-recent-snubs/>], tallennettu 7.7.2015

Hollis, Martin & Smith, Steve, (1990), *Explaining and Understanding International Relations*, Oxford, Oxford University press,

Horowitz, Liviu, (2014), “Why do they want American Nukes? Central and Eastern European positions regarding US nonstrategic nuclear weapons”, *European Security*, Vol. 23, Nro. 1, ss. 73–89

Joint Working Group of AAAS, the American Physical Society, and the Center for Strategic and International Studies, (2008), *Nuclear Weapons in 21st Century U.S. National Security* [http://www.aaas.org/sites/default/files/Nuclear-Weapons-Report_FN.pdf], tallennettu

11.1.2016

Kanerva, Ilkka, haastattelu Ylen Aamutelevisiossa 25.6.2015, haastattelijana Nicklas Wancke

Keck, Zakhary, (2015), “The Most Dangerous Nuclear Weapon in America's Arsenal”, blogikirjoitus 28.7.2015, [<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/the-most-dangerous-nuclear-weapon-americas-arsenal-13433>], tallennettu 14.1.2016

Kelly, Lidia & Osborn, Andrew, “Russia may put missiles in Kaliningrad if U.S. upgrades nuclear arms in Germany: Interfax”, *Reuters*, 23.9.2015, [<http://www.reuters.com/article/us-usa-nuclear-germany-russia-idUSKCN0RN12920150923>], Tallennettu 24.2.2016

Keohane, Robert O., (1986), “Realism, Neorealism and the Study of World Politics”, teoksessa Keohane, Robert O. (toim.), *Neorealism and Its Critics*, New York, Columbia University Press, ss. 1–26

Kile, Shannon N.; Fedchenko, Vitaly & Kristensen, Hans M., (2007), “Appendix 12A. World Nuclear Forces, 2007”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2007: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 514–548

Kile, Shannon N.; Schell, Phillip & Kristensen, Hans M., (2012a), “I. US nuclear Forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 309–314

Kile, Shannon N.; Schell, Phillip & Kristensen, Hans M., (2012b), “II. Russian nuclear Forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 315–321

Kipp, Jacob W., (2012), “Russian Doctrine on Tactical Nuclear Weapons: Contexts, Prisms, and Connections”, teoksessa Nichols, Tom; Stuart, Douglas & McCausland, Jeffrey D. (toim.), *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, U.S. Army War College, ss. 116–154

Kissinger, Henry A., (1969[1957]), *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, New York, W.W. Norton & Company

Knopf, Jeffrey W. (2009), “Three Items in One: Deterrence as Concept, Research Program, and Political Issue”, teoksessa Paul, Thazha V.; Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (toim.), *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago & Lontoo, The University of Chicago Press, ss. 31–57

Kristensen, Hans M., (1997), “Targets of Opportunity: How nuclear planners found new targets for old weapons”, *The Bulletin of Atomic Scientists*, Vol. 53, No. 5, [<http://www.bu.edu/globalbeat/nuclear/Kristensen1097.html>], tallennettu 8.7.2015

Kristensen, Hans M. & Handler, Joshua (2002), “Appendix 10A. World Nuclear Forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 525–566

Kristensen, Hans M., (2005), *U.S. Nuclear Weapons in Europe: A Review of Post-Cold War Policy, Force Levels, and War Planning*, Natural Resources Defense Council, [<http://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf>], tallennettu 6.7.2015

Kristensen, Hans M. (2012), “Non-strategic Nuclear Weapons”, *Federation of American Scientists*, Special Report, Nro 3

Kristensen, Hans M. (2014a), “I. US nuclear forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 289–298

Kristensen, Hans M. (2014b), “II. Russian nuclear forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 299–308

Kristensen, Hans M. (2014c), “General Confirms Enhanced Targeting Capabilities of B61-12 Nuclear Bomb”, *Federation of American Scientists*, blogikirjoitus 23.1.2014, [<https://fas.org/blogs/security/2014/01/b61capability/>], tallennettu 14.1.2016

Kristensen, Hans M. (2014d), ”The Future of the B61: Perspectives From the United States and Europe”, esitys YK:n kolmannessa ydinsulkusopimusta valmistelevassa valmistelukomitean kokouksessa, järjestäjänä The Nuclear Age Peace Foundation, New York, [http://fas.org/programs/ssp/nukes/publications1/Brief2014_PREPCOM2.pdf], tallennettu 5.7.2015

Kristensen, Hans M. (2015a), ”I. US nuclear forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 461–472

Kristensen, Hans M. (2015b), ”II. Russian nuclear forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 473–483

Kristensen, Hans M. ”Polish F-16s In NATO Nuclear Exercise In Italy”, Federation of American Scientists, 27.10.2014, [<https://fas.org/blogs/security/2014/10/steadfastnoon/>], Tallennettu 24.2.2016

Kroenig, Matthew, (2015), *Facing Reality: Getting NATO Ready for a New Cold War*, Survival, vol. 57, nro 1, ss. 49–70

Kunnas, Kaja, ”Yhdysvallat tuo panssarivaunuja Viroon tällä viikolla – vastapaino Venäjän sotilastoimille Ukrainassa”, *Helsingin Sanomat*, 10.3.2015 [<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1305936208955>], tallennettu 5.7.2015

Larter, David, ” U.S. missile defense site in Romania starts up, angering Russia”, *Navy Times*, 17.12.2015, [<http://www.navytimes.com/story/military/2015/12/17/romania-missile-shield-capable-putin-russia-navy/77478556/>], tallennettu 31.3.2016

Lupovici, Amir, (2010), ”The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory - Toward a New Research Agenda”, *International Studies Quarterly* vol. 54, ss. 705–732

Marshall, James A., (2014), ”Russia’s Struggle for Military Reform: A Breakdown in Conversion Capabilities”, *Journal of Slavic Military Studies*, nro 27, ss. 189–209

Mathers, Jennifer G., (2012), “Nuclear Weapons in Russian Foreign Policy: Patterns in Presidential Discourse 2000–2010”, *Europe-Asia studies vol. 64, no. 3, ss. 495–519*,

Mecklin, John, “Rose Gottemoeller on the NPT Review Conference, Russian saber rattling, and more”, *Bulletin of the Atomic Scientist*, 14.5.2015, [<http://thebulletin.org/rose-gottemoeller-npt-review-conference-russian-saber-rattling-and-more8317>], tallennettu 2.7.2015

Military Doctrine of the Russian Federation, (2014), [<http://www.scribd.com/doc/251695098/Russia-s-2014-Military-Doctrine#scribd>], Tallennettu 10.7.2015

Morgan, Patrick, (1977), *Deterrence: a Conceptual Analysis*, Lontoo, Sage Publications

Morgan, Patrick, (2003), *Deterrence Now*, Cambridge, Cambridge University Press

Morgan, Patrick M.; Paul, Thazha V., (2009), “Deterrence in an Age of Globalization”, teoksessa Paul, Thazha V.; Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (toim.), *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago & Lontoo, The University of Chicago Press, ss. 259–276

Moxley, Charles J., (2002), 2002 *NUCLEAR POSTURE REVIEW STRATEGIC AND LEGAL RAMIFICATIONS*, [http://www.nuclearweaponslaw.com/2002_NPR_Moxley.pdf], tallennettu 8.7.2015

Nichols, Tom; Stuart, Douglas & McCausland, Jeffrey D. (2012), *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, U.S. Army War College

Norris, Robert S. & Arkin, William M., (2000), “Appendix 8A. Tables of nuclear forces”, teoksessa *SIPRI Yearbook 2000: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 479–495

Norris, Robert S. & Kristensen, Hans M. (2011), “US tactical nuclear weapons in Europe, 2011”, *Bulletin of the Atomic Scientist*, vol. 67 no. 1, ss. 64–73, [<http://bos.sagepub.com/content/67/1/64.full.pdf+html>], tallennettu 6.7.2015

Nuclear Posture Review, (2010),

[<http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf>],

Tallennettu 26.11.2014

Nuclear Posture Review [Excerpts], (2002),

[<http://web.stanford.edu/class/polisci211z/2.6/NPR2001leaked.pdf>], tallennettu 7.7.2015

Nuclear Threat Initiative, (2015), Tietoa Venäjän ydinaseista [<http://www.nti.org/country-profiles/russia/nuclear/>], Tallennettu 13.7.2015

Paul, Thazha V., (2009), “Complex Deterrence: An Introduction”, teoksessa Paul, Thazha V.; Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (toim.), *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago & Lontoo, The University of Chicago Press, 1–30

Pettersen, Trude, “USA cancels joint exercises with Russia”, *Barents Observer*, 5.3.2014, [<http://barentsobserver.com/en/security/2014/03/usa-cancels-joint-exercises-russia-05-03>], tallennettu 7.7.2015

Pifer, Steven; Kulesa, Lukasz; Bahr, Egon; Neuneck, Götz; Troitskiy, Mikhail & Kroenig, Matthew, (2015), “Forum: NATO and Russia”, *Survival*, vol. 57, nro. 2, ss. 119–144

Pursiainen, Christer & Forsberg, Tuomas, (2015), *Ulkopolitiikkaa norsunluutornista*, Tampere, Chan Puma House Oy

Pynnöniemi, Kaisa & Mashiri, James, (2015), *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa*, Ulkopolitiittinen instituutti, raportti nro 42

Pynnöniemi, Kaisa & Rácz, András, (2016), *Uhkakuvat ohjaavat Venäjän toimintaa*, Ulkopolitiittinen instituutti,

[http://www.fiia.fi/fi/publication/562/uhkakuvat_ohjaavat_venajan_toimintaa/]

Quadrennial Defence Review, (2014),

[http://www.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf], tallennettu 8.7.2015

Quinlivan, James T. & Olikier, Olga, (2011), *Nuclear Deterrence in Europe - Russian Approaches to a New Environment and Implications for the United States*, RAND Corporation, [http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2011/RAND_MG1075.pdf],

Tallennettu 13.7.2015

Reif, Kingston, (2015), “Top Russian Official Backs New START”, *Arms Control Association*, [https://www.armscontrol.org/ACT/2015_03/News/Top-Russian-Official-Backs-New-START], tallennettu 25.2.2016

Renz, Bettina, (2014), “Russian Military Capabilities after 20 Years of Reform”, *Survival*, vol. 56, nro 3, ss. 61–84

Rose, Gideon, (1998), “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, Vol. 51, Nro 1, ss. 144–172

Russian Military Budget, (2016), [<http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm>], tallennettu 23.2.2016

Russia’s Military Doctrine, (2000), [https://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00], Tallennettu 14.7.2015

Russia's National Security Strategy to 2020, (2009), [<http://rustrans.wikidot.com/russia-national-security-strategy-to-2020>], tallennettu 15.7.2015

Sagan, Scott D., (2013[1995]), “More Will Be Worse”, teoksessa Waltz, Kenneth & Sagan, Scott D. (toim.), *The Spread of Nuclear Weapons: An Enduring Debate*, New York & Lontoo, W. W. Norton & Company, ss. 41–81

Sanders, Katie, “Romney: Obama stopped missile defense shield 'as a gift to Russia””, *Tampa Bay Times*, 23.3.2014, [<http://www.politifact.com/punditfact/statements/2014/mar/23/mitt-romney/romney-obama-stopped-missile-defense-shield-gift-r/>], tallennettu 8.7.2015

Saradzhyan, Simon, (2010), *Russia’s Non-strategic Nuclear Weapons in Their Current Configuration and Posture: A Strategic Asset or Liability?*, Harvard University, Belfer Center for Science and International Affairs

Saunders, Emily C.; Rowberry, Ariana & Fearey, Brian L., (2014), “Obstacles and Opportunities for a Tactical Nuclear Weapons Treaty between Russia and the United States”, *Contemporary Security Policy*, vol. 35 nro. 1, ss. 53–72

Seppälä, Pekka, (2011), *Uhka käsitteenä*, Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 3, Strategian asiatietoa, No 16

Schelling, Thomas C., (1966), *Arms and Influence*, New Heaven, Yale University Press

Schulte, Paul, (2012), “Tactical Nuclear Weapons in NATO and Beyond: A Historical and Thematic Examination”, teoksessa Nichols, Tom; Stuart, Douglas; & McCausland, Jeffrey D. (toim.), *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, U.S. Army War College, ss. 13–74

Sonne, Paul, “As Tensions With West Rise, Russia Increasingly Rattles Nuclear Saber”, *The Wall Street Journal*, 5.4.2015, [<http://www.wsj.com/articles/as-tensions-with-west-rise-russia-increasingly-rattles-nuclear-saber-1428249620>], tallennettu 15.7.2015

Stein, Janice Gross, (2009), “Rational Deterrence Against “Irrational” Adversaries? No Common Knowledge”, teoksessa Paul, Thazha V.; Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (toim.), *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago & Lontoo, The University of Chicago Press, ss. 58–84

Suchy, Petr & Thayer, Bradley A., (2014), “Weapons as political symbolism: the role of US tactical nuclear weapons in Europe”, *European Security*, vol. 23, nro 4, ss. 509–528

Sipilä, Joonas & Koivula, Tommi, (2013), *Kuinka strategiaa tutkitaan*, Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita No 50

Sivonen, Pekka, (1992), *Ydinasepelote Yhdysvaltain poliittisen voimankäytön muovaajana*, Helsinki, Ulkopoliittinen Instituutti

Suomisanakirja, [<http://www.suomisanakirja.fi/>]

Sutyagin, Igor, (2012), *Atomic Accounting: A New Estimate of Russia's Non-Strategic Nuclear Forces*, Royal United Services Institute, Lontoo, Stephen Austin & Sons Ltd

“Russian to spend \$34.8 bln on Armed Forces in 2016 — draft budget”, TASS, 30.10.2015, [<http://tass.ru/en/defense/832892>], tallennettu 23.2.2016

The Military Doctrine of the Russian Federation, (2010), [http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf], Tallennettu 26.11.2014

Treaty Between The United States Of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range And Shorter-Range Missiles (INF Treaty), (1987), [<http://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>], Tallennettu 8.1.2015

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, (2009), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Helsinki, Tammi

Ullrich, George W.; Scouras, James & Frankel, Michael J., (2015), “Nonstrategic Nuclear Weapons: The Neglected Stepchild of Nuclear Arms Control”, *Air & Space Power Journal*, July-August 2015, ss 9–14

Venäjän Federaation sotilasdoktriini 2014, (2014), [<http://erikoiset.kioski.yle.fi/files/sotilasdoktriini2014.pdf>]

Väyrynen, Raimo, (1982), *Ydinaseet ja suurvaltapolitiikka*, Helsinki, Tammi

Waltz, Kenneth, (1979), *Theory of International Politics*, New York, McGraw-Hill

Waltz, Kenneth, (2013[1995]), “More May Be Better”, teoksessa Waltz, Kenneth & Sagan, Scott D. (toim.), *The Spread of Nuclear Weapons: An Enduring Debate*, New York & Lontoo, W. W. Norton & Company, ss. 3–40

Woolf, Amy F., (2014a), *Non-strategic Nuclear Weapons*, Congressional Research Service

Woolf, Amy F., (2014b), "U.S. Nuclear Forces: Background, Development, and Issues", teoksessa Bradfield, Leslie (toim.) *U.S. Nuclear Weapons Force: Reduction and Modernization*, New York, Nova Science Publishers Inc, ss. 61–110

Woolf, Amy F., (2015), *Non-strategic Nuclear Weapons*, Congressional Research Service

Zagorski, Andrei, (2011), "Tactical Nuclear Weapons", *Security and Human Rights*, nro 4, ss. 399–409

Zarimpas, Nicholas, (2002), "Appendix 10B. Tactical Nuclear Weapons", teoksessa *SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford, Oxford University Press, ss. 568–584

Zidan, Aishi, "Putin allekirjoitti uuden sotilasopin: Venäjän pahin ulkoinen uhka on Nato", *Helsingin Sanomat*, 26.12.2014 [<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1419562660415>], tallennettu 23.2.2015